

NAJSTAREJŠA SLOVENSKA REVIJA, KI ŠE IZHAJA

PLANINSKI

VESTNIK

5
2020

TEMA MESECA

**Stoletnica
Rapalske pogodbe**

Z NAMI NA POT

Okoli Mojstrane

3,90 €

125 let
Planinskega
vestnika

IZ PLANINSKE ZALOŽBE – AKCIJA

PLANINSKO-IZLETNIŠKI VODNIK PREDDVOR, Tomaž Polajnar in Marjan Rztresen

Preddvor, ta premalo znani kraj, dobesedno pred vrati Kranja in tudi Ljubljane, je izvrstno izhodišče za dolgo vrsto planinskih izletov in tur vseh težavnostnih stopenj, tudi na dvatisočak Storžič, ki je preddvorska hišna gora. Od številnih planinskih poti so opisane nekatere najbolj znane, ki vodijo na hribe in planinske točke na obeh straneh reke Kokre in ki jih je mogoče videti ali vsaj slutiti iz Preddvora in njegove neposredne okolice. Med njimi so taki, ki vzamejo le urico ali dve, pa tudi čisto prave celodnevne planinske ture na dvatisočake in na hribe tik pod to višino, ki so primerne le za dobro in vsestransko usposobljene ter opremljene planince.

Format: 110 x 170 mm; 96 strani, 32 fotografij

CENA: V času od 15. 5. 2020 do 15. 6. 2020 lahko planinsko-izletniški vodnik Preddvor kupite po akcijski ceni s 50-odstotnim popustom: 3,30 €* (redna cena: 6,60 €*).

**DDV je vračunan v ceno. Stroške poštnine plača naročnik.*

NOVO V PLANINSKI TRGOVINI

ČEZ DRN IN STRN, Anka Rudolf

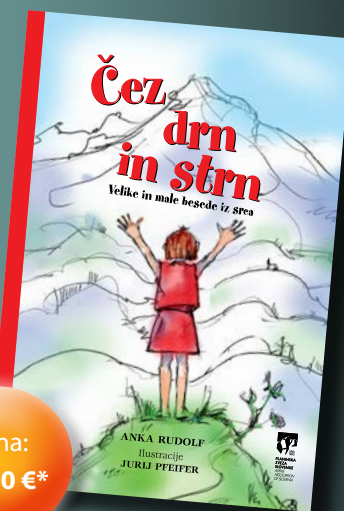
Knjiga osemnajstih pravljic, pripovedk in zgodb vsebinsko predstavlja širše območje Idrijskega, njegovih prebivalcev in njihovega načina življenja od najzgodnejših, tudi zgodovinsko izpričanih časov do današnjih dni.

Knjigo bogatijo ilustracije Idričana, akademskega slikarja Jurija Pfeiferja, vsestranskega ustvarjalca, ilustratorja otroških knjig pri Mladinski knjigi in otroških revij.

Vsebina zgodb je prikazana skozi doživljanje sveta tako mladega kot odraslega bralca.

Format: 165 x 240 mm, 152 strani, italijanska vezava

cena:
24,90 €*

**DDV je vračunan v ceno. Stroške poštnine plača naročnik.*

I N F O R M A C I J E · N A K U P · N A R O Č I L A

PLANINSKA ZVEZA SLOVENIJE, PLANINSKA TRGOVINA PZS

NA SEDEŽU Ob železnici 30a, Ljubljana, v času uradnih ur
(v ponedeljek in četrtek od 9. do 15. ure, sredo od 9. do 17. ure, petek od 9. do 13. ure; odmor za malico: 10.30–11.00).

PO POŠTI p. p. 214, SI-1001 Ljubljana

PO TELEFONU 01 43 45 684 v času uradnih ur brezplačna telefonska številka 080 1893 (24 ur na dan, vse dni v letu)

PO FAKSU 01 43 45 691

E-NAROČILA trgovina@pzs.si ali spletna trgovina PZS: <http://trgovina.pzs.si>.

SLOVENSKI PLANINSKI MUZEJ

Triglavska cesta 49, 4281 Mojstrana • telefon: 08 380 67 30 • faks: 04 589 10 35 • e-naročila: info@planinskimuzej.si

IZDAJATELJ IN ZALOŽNIK:

Planinska zveza Slovenije

ISSN 0350-4344

Izhaja petnajstega v mesecu.

Planinski vestnik objavlja izvirne prispevke, ki še niso bili objavljeni nikjer drugje. 120. letnik

NASLOV UREDNIŠTVA:

Planinska zveza Slovenije

Uredništvo Planinskega vestnika

Ob železnici 30a, p. p. 214

SI-1001 Ljubljana

T: 01 434 56 90, F: 01 434 56 91

E: pv@pzs.si

www.planinskivestnik.com

www.pvkazalo.si

www.facebook.com/planinskivestnik

ODGOVORNI UREDNIK:

Vladimir Habjan

UREDNIŠKI ODBOR:

Emil Pevec (tehnični urednik), Marta Krejan Čokl, Zdenka Mihelič, Irena Mušič Habjan, Mateja Pate, Dušan Škodič, Tina Leskošek, Mire Šteinbuch

ZUNANJI SODELAVCI:

Peter Šilak, Mitja Filipič, Jurij Ravnik

LEKTORIRANJE:

Marta Krejan Čokl, Mira Hladnik, Vera Šeško, Sonja Čokl, Darja Horvatič (korektorica)

OBLIKOVANJE:

Mojca Dariš

GRAFIČNA PRIPRAVA IN TISK:

Schwarz print, d. o. o.

Tiskano na NEO MATT papirju, Triglav papir

NAKLADA: 4500 izvodov

Prispevke, napisane z računalnikom, pošiljajte po elektronskem mediju na naslov uredništva ali na elektronski naslov. Poslanih prispevkov ne vračamo. Uredništvo si pridržuje pravico do objave ali neobjave, krajšanja, povzemanja ali delnega objavljanja nenaročeni prispevkov v skladu s svojo uredniško politiko in prostorskimi možnostmi. Mnenje avtorjev ni nujno tudi mnenje uredništva in PZS. Kopiranje revije ali posameznih delov brez privolitve izdajatelja ni dovoljeno.

Naročanje:

Po pošti na naslov: Planinska zveza Slovenije, Ob železnici 30a, p. p. 214, SI-1001 Ljubljana, po elektronski pošti na naslov: pv@pzs.si ali po telefonu 080 1893 (24 ur na dan) in na naslovu: <https://clanarina.pzs.si/vestnik.php>.

MODRA ŠTEVILKA

Transakcijski račun PZS:

IBAN: SI56 6100 0001 6522 551

SWIFT: HDLSI22

DELAVSKA HRANILNICA D.D. LJUBLJANA

Naročnina 39 EUR, 63 EUR za tujino, posamezna številka 3,90 EUR. Člani PZS so upravičeni do 25% popusta na letno naročnino Planinskega vestnika. Reklamacije upoštevamo dva meseca po izidu številke. Ob spremembi naslova navedite tudi stari naslov. Upoštevamo samo pisne odgovore do 1. decembra za prihodnje leto.

Izdajanje revije sofinancira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije (ARRS), št. pog. 630-183/2017-1.

Program informiranja o planinski dejavnosti sofinancirata Ministrstvo za šolstvo in šport RS in Fundacija za financiranje športnih organizacij v RS.

FS Fundacija za šport

FOTOGRAFIJA NA NASLOVNICI:

Vmesni mejnik rapalske meje med Žirmi in Gorenjim Vrsnikom je bil zgolj en od več kot 4500-tih, ki so pred stoletjem razmejili slovenske gore. Foto: Otton Naglost

Uredništvo Planinskega vestnika skrbno preverja vse članke in točnost v reviji objavljenih opisov poti, ki praviloma vključujejo opozorila na nevarnosti in možne pasti obiskovalca gora. Žal pa je vsak opis vedno subjektiven, poleg tega se objektivne težave na terenu lahko spreminjajo iz dneva v dan, celo iz ure v uro. Zato uredništvo revije in Planinska zveza Slovenije ne moreta prevzeti nobene odgovornosti za morebitne poškodbe ali materialno škodo, ki bi jih utrpel kdorkoli zaradi hoje in plezanja po gorah po navodilih iz te revije.

Najslabša meja je tista, ki se spreminja

Po zadnjih dogodkih in ukrepih ob pojavu pandemije se verjetno vsi, ne le planinci, strinjamo, da je vsaka meja slaba – najslabša pa je tista, ki se pojavi, kjer je ni bilo.

Po tem, ko smo se morali čez noč soočiti z omejitvijo gibanja le po lastni občini, se nam je vsem bolj ali manj skrčil življenjski prostor. Vsakdanja opravila so postala zelo otežena, življenje med štirimi stenami pa utrujajoče tako telesno kot umsko. Človek je bitje, ki potrebuje določeno svobodo, sicer njegovo življenje začne izgubljati smisel. Tudi zaradi tega so nekoč davno ljudje "izumili" zapore, saj je omejevanje svobode počasno trpljenje.

Zaradi lokalne razdrobljenosti naše države, v kateri imamo več kot dvesto občin in med njimi najmanjša meri zgolj sedem kvadratnih kilometrov, se je marsikomu od nas, ki smo bili vajeni obiska gora ali vsaj popoldanskega skoka na svoj hišni kučelj, sesul svet. Vsakdanji cilj se je znašel na drugi strani občinske meje, ponekod celo označeni s trakovi in varovani z budnimi prostovoljci. Večina državljanov je to mirno sprejela in se poslušno samoomejila ter ni kršila predpisanih ukrepov. Toda čeprav je marsikdo od nas v tem času prvič odkril najvišjo točko svoje občine ali hodil po še nikoli prehojenih stezicah in opazil nove zanimivosti, to ni omililo velikega razočaranja in grenkobe. Planinci smo pač planinci zato, ker ljubimo svobodo.

Tokratna tema meseca govori o meji, ki se je pojavila nepričakovano. Pred okroglim stoletjem je med seboj razdelila naše ljudi in njihovo zemljo ter planincem onemogočila dostop na gore, ki so jih radi obiskovali. Govorimo o rapalski meji. Ta je danes kljub mnogim lokalnim zgodbam o tihotapstvu in še zadnjim živim pričam, ki se spominjajo življenja ob krivični meji, dokaj pozabljena. Povojno obdobje, ki je sledilo padcu rapalske meje, je bilo preprosto preveč burno in spomini nanjo so v zgodovinskem spominu in šolskih učbenikih izzveneli v pozabo. To velja predvsem za notranjost države, toda nekdanji obmejni kraji in ljudje na ozemlju, ki ga je skoraj trideset let zasedala Kraljevina Italija, tega zlepa ne bodo pozabili.

Kot razberemo iz planinskih spominov in arhivov, se je v veliki zagati med obema svetovnima vojnoma znašlo tudi slovensko planinstvo. Od visokogorja so našim planincem ostale le Kamniško-Savinjske Alpe. Julijske Alpe in Karavanke so v veliki meri spadale v razširjen obmejni pas, kamor se je smelo, vendar šele po več letih meddržavnih pogajanj, s posebno dovolilnico. Planinstvo na drugi strani rapalske meje v Idrijsko-Cerkljanskem, Škofjeloškem in Notranjskem hribovju pa je bilo za planince popolnoma onemogočeno.

Po zadnjih omejitvah gibanja si lahko tudi mi vsaj približno predstavljamo, kako se je počutila generacija planincev med obema vojnoma. Toda omejitve zanje je trajala neprimerno dlje časa, vse do leta 1947.

Tudi naši planinski predhodniki so v svojem času našli nekaj manjših "bonbončkov", kot smo jih našli mi v svojih občinah. Zaradi rapalske meje so bile zgrajene naše prve zelo zahtevne zavarovane poti, ferate. Te stare ferate predstavljajo spomenik enega od bojov, ki ga je nekoč vodilo Slovensko planinsko društvo. Kar spomnimo: SPD se je za naše gore v času monarhije borilo proti Nemcem. V rapalskem obdobju v Kraljevini Jugoslaviji so nam večji del gora zasedli Italijani. Danes pa ... vidnega sovražnika ni. Gore nam jemljejo omejitve, pogled v prihodnost pa je, kot pravijo, meglen.

Dušan Škodič

UVODNIK

1 **Najslabša meja je tista, ki se spreminja**

Dušan Škodič

TEMA MESECA

4 **Stoletnica Rapalske pogodbe**

Dušan Škodič

RAZMIŠLJANJE

19 **Po dežju vselej posije sonce**

Jože Rován

ZAKOTJA KARAVANK

20 **Če Google ne pozna, tisto ne obstaja?**

Vid Pogačnik

PLEZALSKE LEGENDE

26 **Janko Ažman**

Vladimir Habjan

TUJE GORE

30 **Muzejski primerek na Bernini**

Miro Štebe

Z NAMI NA POT

34 **Izleti okoli Mojstrane**

Gregor Kofler

USEBINE USEH
PLANINSKIH VESTNIKOV
OD LETA 1895 DALJE NA
WWW.PUKAZALO.SI.

PLANINČKOV KOTIČEK

43 Kako so bistri polhi ukanili bolezen – 1. del

Kristina Menih

INTERJUJ

46 Jera Musič

Mire Steinbuch

KOLUMNA

50 S hribov pridemo vedno domov, zato ni vseeno

Matevž Lenarčič

KOLUMNA

52 Moja, tvoja, naša – Mati

Nuša Maver

GORE IN GLASBA

54 Alpska simfonija

Andrej Mašera

FOTOGODBA

58 Barva, čopič in – gas?!

Mateja Pate

RAZMIŠLJANJE

60 Korona počitnice

Martina Čufar Potard

GORSKO REŠEVANJE

62 Nesreče v gorah v letu 2019

Jani Bele

ANKETA

65 Planinski vestnik je nacionalni zaklad

Zdenka Mihelič

KOLUMNA

66 Urnite nam gore!

Mateja Pate

PLANINSKE KOČE

68 66 let Zasavske koče na Prehodavcih

Saša Plevel

KORONAVIRUS

72 Planinstvo v času koronavirusa

Zdenka Mihelič

74 NOVICE IZ VERTIKALE

76 PISMA BRALCEU

76 LITERATURA

80 PLANINSKA ORGANIZACIJA

PD CELJE MATICA JE V DOBRIH DVEH LETIH OSTALO BREZ KOCBEKOVEGA DOMA NA KOROŠICI IN FRISCHAUFOVEGA DOMA NA OKREŠLJU, DVEH PLANINSKIH DOMOV NA TRASI SLOVENSKE PLANINSKE POTI.

SVOJ DAR ZA NOVI FRISCHAUF OV DOM LAHKO NAKAŽETE NA RAČUN

**ABANKA CELJE,
TRR: 0510 0801 6743 162.**

DRUŠTVO SE ZAHVALJUJE ZA VAŠ PRISPEVEK.

**POŠLJITE SPOROČILO
SMS S KLJUČNO BESEDO GRS5
NA ŠTEVILKO 1919 IN PRISPEVALI
BOSTE 5 € ZA GRADNJO NOVIH
PROSTOROV DGRS KAMNIK.**

Dušan Škodič

Stoletnica Rapalske pogodbe

Meja v naših gorah

*Pogled z Bogatinskega sedla proti Krnskemu pogorju. Vse te gore zahodno od rapalske meje so skoraj trideset let pripadale Kraljevini Italiji.
Foto Peter Strgar*

*Dol od Logatca – tik od Ljubljane,
črne so vrane,
krila ogromna čez svet razprostrle,
zarje za njimi za nas so umrle,
črne so sence pale čez Kras,
črne sence zakrile so nas.*

Igo Gruden (*Primorske pesmi*, 1920)

Okroglo stoletje mineva od podpisa Rapalske pogodbe (12. novembra 1920), s katero je naš narod pravno in formalno izgubil četrtno ozemlja današnje države in v njej živečega prebivalstva. Bil je čas konca prve svetovne morije in nato je sledil čas obračuna zavezniških mešetarjenj z ozemlji. S tujimi ozemlji so – po sklenjenem tajnem Londonskem sporazumu – sile trojne antante (Združeno kraljestvo Velike Britanije, Republika Francija in carska Rusija) Italiji plačale napoved vojne Nemčiji in naši tedanji domovini, Avstro-Ogrski monarhiji. Italija je po razpadu monarhije zahtevala plačilo in ga v veliki meri tudi dobila. Po naravni razvodnici med Jadranskim in Črnim morjem je stekla najprej začasna demarkacijska črta, rapalska meja pa je z nekaj popravki uradno obveljala po podpisu pogodbe v ligurskem letovišču Rapallo.

Namesto uvoda

Zgodovinski pogled s časovno oddaljenostjo postaja podoben sluzasti ribi, ki jo je vedno težje zgrabiti. Zato si ljudje zgodovino razlagamo različno, odvisno od tega, na katerem bregu informacijskega bazena stojimo in kaj nam je kdo obesil na trnek. Podobno je bilo z vzroki za nastanek rapalske meje, ki je nastala zaradi dejanj iz tedanje preteklosti.

Danes razlagati, da je bila rapalska meja posledica italijanske požrešnosti do našega ozemlja, bi bilo zelo krivično. Vedeti moramo, da je zahodna meja Avstro-Ogrske monarhije pred prvo svetovno vojno segala vse do Palmanove. Zato je skupaj s Trstom, Gorico ter večjimi mesti v Istri in Kvarnerju veliko italijanskega prebivalstva živelo izven svojih državnih meja. Vse osamosvojitvene zahteve Italijanov, živčih v Avstro-Ogrski, je monarhija krotila z omejevanjem pravic in prepovedjo združevanja. Enako je bilo v gorah, italijanskim planincem v mejah monarhije ni bilo dovoljeno postaviti lastne planinske kočice.

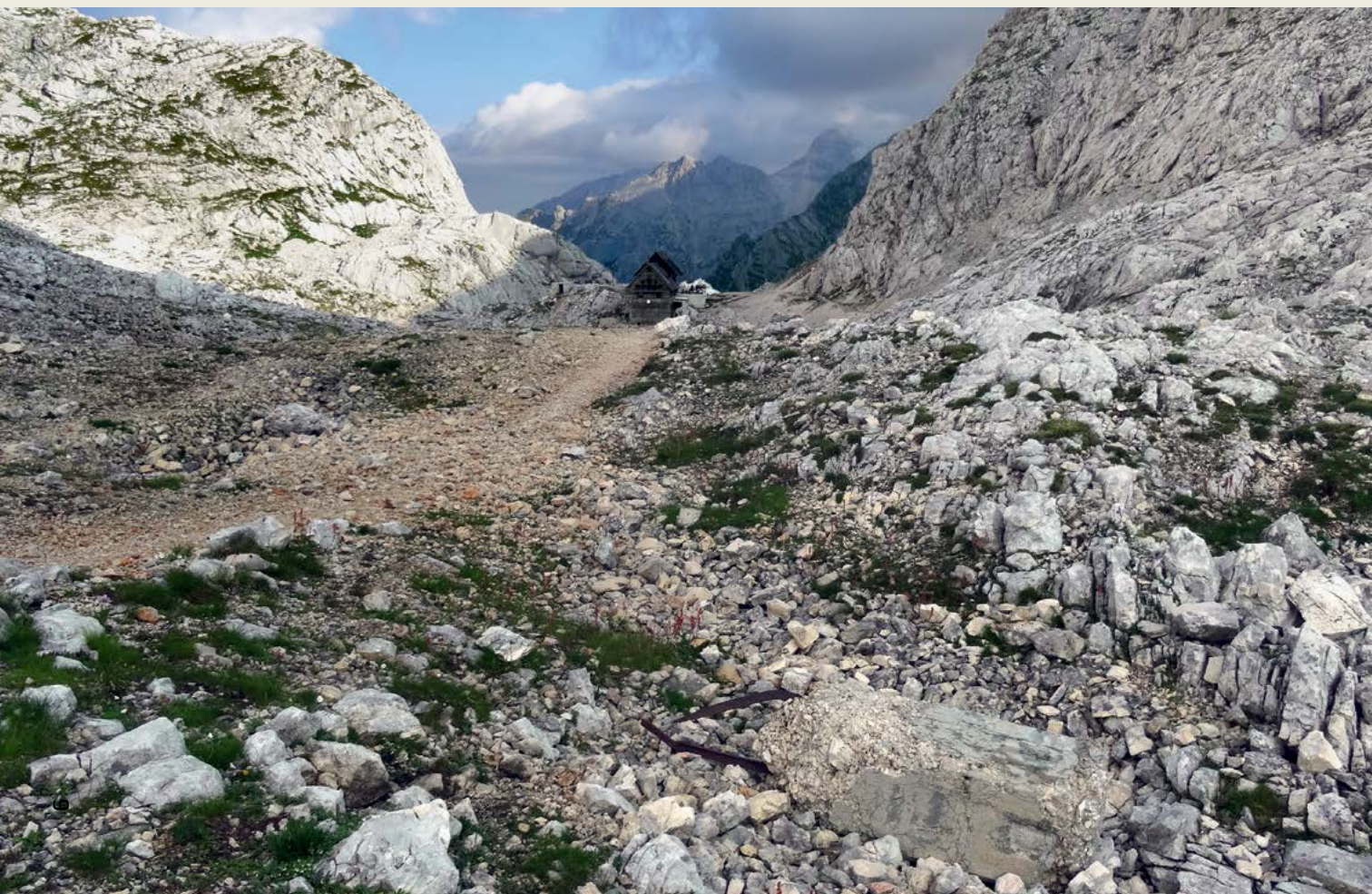
Upor je naraščal in iredentisti so postajali vedno nasilnejši v svojih dejanjih. V italijanskih časopisih so odmevale hude obsodbe, ki so doletele glavne iredentiste pred avstrijskimi sodišči. Ljudje so v njih videli svoje nacionalne junake. Takšno stanje je bilo ob izbruhu vojne leta 1914 odlična podlaga za pripravo načrta, po katerem so sile trojne antante dosegle odprtje nove fronte, ki je zmanjšala pritisk na zahodnem in vzhodnem bojišču. Zaveznikom je bilo namreč jasno, kaj si želi Italija. To in še več so ji z lahkoto ponudili na pladnju. Ponujali niso ničesar svojega ...

Tako so Italiji s tajnim Londonskim sporazumom obljubili tudi ozemlja, ki sploh niso bila poseljena z italijanskim prebivalstvom. Šlo je za mrhovinarsko barantanje z ozemljem Avstro-Ogrske monarhije, katerega del so bile tudi naše dežele Koroška, Kranjska in Primorje. Italija je za to, da bi zadovoljila velike apetite politikov in generalov v Rimu, plačala visoko ceno. Okoli 600.000 mož je izgubilo življenja na skoraj 600 km dolgem italijanskem bojišču, ki je obsegalo tirolsko (več kot 450 km) in soško fronto (dobrih 90 km).

Minilo je sto let, mi pa večinoma še vedno stojimo vsak na svojem bregu. Slovenci se čutimo opeharjene predvsem za Trst in Gorico, Italija pa po drugi strani za celotno rapalsko ozemlje, ker je ta del razpadle Avstro-Ogrske pridobila kot svoj vojni plen. Miselnost se ne bo kmalu spremenila, saj takšen pogled in razlago o rapalski meji vsa italijanska mladina dobiva po rednem učnem načrtu.

Trojna antanta danes nima slabe vesti in ni je imela niti takrat, ko je Italijo spodbujala, da se je šla "zemljo krast". V svojem navdušenju nad združenjem pa se v monarhiji živčeli Italijani, ki so se leta 1920 združili s svojo matico, niso ničesar naučili iz lastne preteklosti. Na priključenem ozemlju Primorske in Notranjske, poseljenem z izključno slovenskim prebivalstvom, so zagrešili iste in še mnogo hujše napake, kot jih je nad njimi zagrešila monarhija. Prepovedali so vsa društva, druženje, šolstvo in povrh vsega še jezik. In nato seveda tudi sami doživeli iredentistični odpor naroda, ki so ga tlačili in prirejali sodne procese proti zavednim posameznikom.

*Prvotna kočica na Doliču je stala malce desno od današnje. Leta 1930 so jo italijanski planinci postavili na zasedenem območju Julijskih Alp. Desno spodaj, tik ob planinski poti, leži skoraj neopazen glavni mejnik št. 11.
Foto: Dušan Škodič*

Zemljevid prikazuje popravke demarkacijske črte med kraljevinama, ki so stopili v veljavo s podpisom Rapalske pogodbe. Kar je obarvano rdeče, je dobila kraljevina Jugoslavija, modro pa Italija. Jugoslavija je med drugim dobila Sorico, Blegoš, Sovodenj, Logatec in Rakek, izgubila pa Vrsnik, V. Javornik in Snežnik. Zemljevid: Grega Žorž

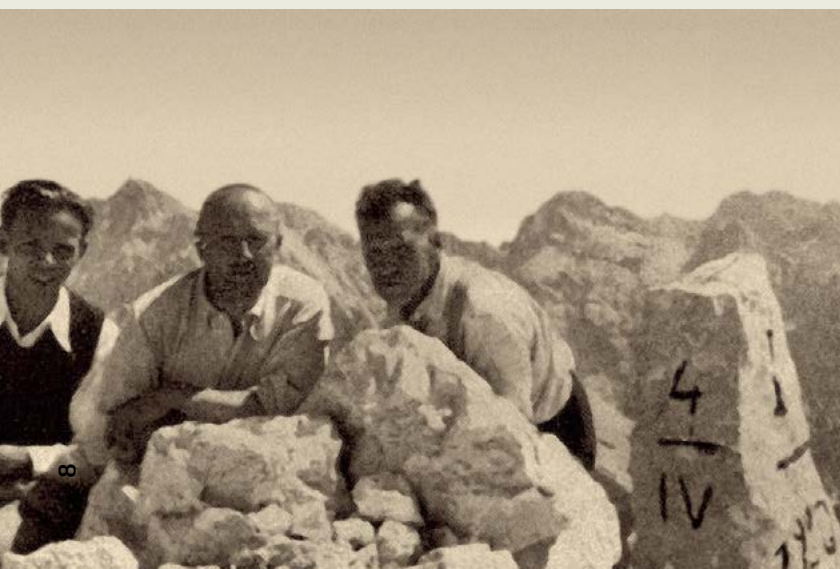

Otroci in učitelji pred osnovno šolo pri Gorenjih Novakih nad Cerknim leta 1925. Posledice Gentilejeve šolske reforme, po kateri je italijanska vlada določila, da sme biti učni jezik v šolah izključno italijanski, so očitne. Razredno fotografijo so morali »okrasiti« kar z dvema italijanskima zastavama. Foto: Arhiv družine Bevk

Rapalska meja razdeli slovenske gore

Slovensko planinsko društvo je v prvi številki *Planinskega vestnika*, ki je spet začel izhajati po prvi svetovni vojni, z žalostjo objokovalo izgubo našega gorskega sveta. Nedostopna za rapalsko mejo je postala Soška dolina, dolina Trenta, gore nad Bovcem, Mangart in Krn. Prav tako tudi vsi vrhovi na mejni črti ali v obmejnem pasu, kot so Ponce, Jalovec, Prisojnik, Razor in Mojstrovke. Nedostopen je postal celoten Bohinjsko-Tolminski greben z Rodico, Voglom, Črno prstjo in Ratitovcem. Za planince so bili izgubljeni mnogi vrhovi v Cerkljansko-Škofjeloškem pogorju, vključno z Blegošem, ki je tudi po poznejšem popravku meje ostal zaprt zaradi prisotnosti jugoslovanske vojske. Enako je bilo na Notranjskem. Trnovski gozd, Nanos, Javorniki in Snežnik so se znašli v Kraljevini Italiji. V italijanske roke so prešle Koritniška koča, današnji Tičarjev dom na Vršiču, prva koča na Poreznu, stara Vilharjeva koča na Snežniku. In vse so bile takoj

Rapalska meja je tekla tudi čez vrh Jalovca. Mejnik je bil posebež, saj so namesto postavitve betonskega obklesali in označili kar naravno skalo. Posnetek je nastal leta 1939, na njem pa sta poleg avtorja Stanka Štublarja na levi še dve znani planinski osebnosti. V sredini Josip Wester, desno Janko Mlakar. Arhiv Planinskega vestnika

Visoko nad Pologom na višini 1880 m kot nasedli kit ždi visokogorska finančna stražnica. Betonski objekt so v poletnih mesecih uporabljali za nadzor planincev. Zavetje je nudil desetini finančnikov, ki so bili med letom nastanjeni v Pologu. Foto: Grega Žorž

preimenovane, nosile so imena znanih italijanskih iredentistov. Nič bolje ni bilo na severni meji. Celotne Karavanke in vrhovi grebena Košute so po neuspešnem plebiscitu postali mejna črta.

Razmere slovenskemu planinstvu niso bile naklonjene. Še mnogo huje je bilo na drugi strani meje, kjer so nove oblasti kmalu prepovedale obstoj vseh slovenskih društev, seveda tudi planinskih, ker bi to lahko (upravičeno) pomenilo združevanje enakomislečih ljudi. Glavni urednik Josip Tomišek je z grenkobo ugotovil, da je nevarnost germanizacije naših gora, proti kateri se je SPD borilo skoraj trideset let, izginila. Nemškega potujčevanja ni bilo več, splošna situacija pa je bila po novem še precej slabša. Ob hudo okleščenem ozemlju so bile osrednje Kamniško-Savinjske Alpe edino visokogorje, ki je še ostalo v naši lasti.

Betonski mejniki od Peči do Sušaka pri Reki

Rapalska meja je bila na terenu označena z betonskimi mejniki, na katere tudi danes ni težko naleteti, saj so bili postavljeni precej na gosto in v vidni razdalji. Mnogo manj je bilo večjih, glavnih sektorskih mejnikov, ki jih je bilo med Pečjo in Sušakom pri Reki – ta je imela tedaj še status svobodnega mesta – le 69. Med njimi je stalo kar 4508 vmesnih mejnikov druge vrste, ki so manjši in na katere po navadi naletimo med planinskimi izleti.

Glavnih mejnikov je na ozemlju današnje Slovenije stalo 61. Približno dve tretjini jih še lahko najdemo ali vsaj njihove ostanke, ostali so bili zaradi različnih vzrokov odstranjeni ali uničeni. Naštejmo le nekaj glavnih mejnikov na naših tleh: št. 1 stoji na Peči, mejnik št. 10 je stal na vrhu Triglava, na vrhu Rodice je stal št. 22, sredi proge na smučišču Cerško je do prihoda

Italijanska CAI se je takoj po zasedbi lotila spodbujanja planinstva v gorah zasedenih Julijskih Alp. V to je sodilo tudi preimenovanje obstoječih avstrijskih in slovenskih koč. Na posnetku skupina, ki je leta 1922 nesla označevalne table za avstrijsko kočo na Mangartskem sedlu - ta se je med vojnama preimenovala v rifugio Giuseppe Sillani. Foto: Renato Timeus, arhiv Societa Alpina delle Giulie

snežnih teptalcev kraljevala št. 32, Gorenji Vrsnik nad Žirmi je imel mejnik št. 40, ob robu gozda nad Uncem je stala št. 50, zadnja dva na naših tleh, št. 60 in 61, pa najdemo vsa zaraščena na naši sedanji južni meji, sredi gozdov JV od Snežnika.

Sporna meja na Triglavu

Meja med kraljevinama Italijo in Jugoslavijo je bila v dvajsetih letih nekaj časa vroča tema zaradi "Triglavskega spora", o katerem smo že pisali.¹ Razmejitve na najvišjem vrhu je bila pomembna za obe strani, zato se je mešana razmejitvena komisija z njo ukvarjala dlje časa kot z večino ostalih odsekov meje.² Ker so Italijani trdno vztrajali pri svojih zahtevah, je jugoslovanski ministrski predsednik Nikola Pašić uradno izjavil, da se bodo obrnili na švicarsko arbitražo. Ta bi po vsej verjetnosti odločila, da se mora mejna črta držati razvodnice med Jadranskim in Črnim morjem, kot je bilo načeloma rečeno. To je bilo zelo neugodno za Italijo, razvodnica se je namreč komajda približala vršni kupoli Triglava. Tega so se Italijani zavedali, zato so morali popustiti, če so želeli izsiliti mejo vsaj na vrhu gore, tako da v celoti ne bi pripadel nikomur. Pri tem jim je diplomatsko pomagala jugoslovanska vlada, ki je zamenjala svojega vodilnega člana razmejitvene komisije polkovnika Daskalovića s polkovnikom Panto Draškićem. Meja na Triglavu je bila nato potrjena, v jugoslovansko škodo, preko samega vrha. Aljažev stolp je simbolično ostal Kraljevini Jugoslaviji, in to za natančno 2,55 m, kolikor je bil oddaljen od njega glavni mejnik št. 10.

S tem se je končalo burno obdobje "triglavskega spora", ki so ga podžigali skrajni nacionalisti obeh kraljevin, skupaj z obilno pomočjo tiskanih medijev, ki so javnosti velikodušno servirali senzacionalistične

članke. Izkazalo se je, kot mnogokrat, da je šlo za manipulacijo s čustvi preprostih ljudi, ki so jih razburile lažne novice (danes bi jim rekli *fake news*). Pravzaprav je zelo zanimivo, da se stoletje pozneje ni nič spremenilo. Morda je stanje v resnici še slabše kot nekoč, saj nam take in drugačne "race" (teh danes sploh ne pišejo novinarji) sproti padajo iz spletnih objav in telefonov, zato jih je laže deliti kot preverjati.

Nekaj minut nad Zasavsko kočo na Prehodavcih blizu poti na Veliko Špičje stoji glavni mejnik št. 12. Po letu 1941 je bila rapalska meja do Žirov meja med Italijo in nemškimi Rajhom, zato je bila črka J spremenjena v D. Foto: Dušan Škodič

¹ Dušan Škodič: Streljanje in pleskarske vojne na Triglavu. *Planinski vestnik* št. 7–8, 2015, str. 10–11.

² Grega Žorž: Še pojasnilo glede nastanka zgradbe Morbegno. *Planinski vestnik* št. 7–8, 2014, str. 12–13.

Čopič in puška, da damo si duška!

Dokazano je, da so bili dogodki v zvezi s postavljanjem oboroženih straž na Triglavu in barvanjem Aljaževega stolpa na začetku dejanje samoiniciativnega organiziranja ogorčenih posameznikov, v zaostrenem nadaljevanju pa na jugoslovanski strani posledica antipropagande, ki jo je ustvarila jugoslovanska nacionalistična organizacija Orjuna.

Triglavski spor: prvo dejanje

Uvodno napeto stanje in razburjenost zaradi rapalske razmejitve na Triglavu je bralcem Planinskega vestnika v svojem spominskem pismu leta 1977 iz prve roke pojasnil neposredni udeleženec Vladimir Cizelj. V članku navaja znano italijansko provokacijo, ko so nekateri beneški časopisi objavili vabilo, da bo 15. julija 1923 na goro *Tricornno* organiziran planinski izlet, ki ga bo spremljal vojaški oddelek. Na vrhu je bilo predvideno tudi razvitje italijanske trikolore.

Kot pojasnjuje Cizelj, je bilo ogorčenje pri nas izredno, saj so se ljudje z grenkobo spominjali predrznih potez, ki so jih uporabljali zahodni sosedje. Že jeseni leta 1919, pred podpisom Rapalske pogodbe, po kateri bi moralo mesto Reka ostati svobodno in ne bi pripadlo nobeni od kraljevin, se je namreč pojavil pustolovski sanjač in nacionalistični poet Gabriele D'Annunzio. Veliki narcis in manipulator množic je s hujskanjem povedel množico po vojni zdolgočasenih legionarjev v "marš na Reko" in jo z veliko lahkoto tudi zavzel.

Po petnajstih mesecih zasedbe in sprenevedanja italijanske vlade, ki je zaradi lepšega posredovala z redno vojsko, so se legionarji umaknili – Reka pa je ostala italijanska in s celotnim zaledjem pristala na zahodni strani rapalske meje. Kraj Ronke, kjer je tržaško

Gabriele D'Annunzio na razglednici, poslani z Reke leta 1921. Zaradi zaslug pri zasedbi Reke je pozneje dobil tudi častni naziv Principe di Montenevoso (Princ Snežnika). Snežnik je zaradi taktičnih potez lastnika gozdov in Mussolinija skoraj v celoti pripadel Italiji. Foto: Wikipedia

Poleti 1923 je izbruhnil Triglavski spor. Italijanski časopisni provokaciji je sledila lažna brzojavka radikalne organizacije Orjuna, da so Italijani zasedli Triglav, nanj postavili dve strojnici in Aljažev stolp prebarvali v barve svoje zastave. Arhiv Dlib

Posebna izdaja. Ljubljana, 4. avg. 1923.

ORJUNA

Št. 35.

Jesenice, dne 4. avgusta 1923.

Brzojav.

Oblasnemu odboru „Orjuna“

Ljubljana.

Po dosti zanesljivih virih danes zvedeli, da so Italijani zasedli cel vrh Triglava in s tem onemogočavajo poset Aljaževega stolpa na vrhu Triglava od strani turistov, ki posejajo Triglav iz naše strani.

Dalje: Italijani imajo na vrhu Triglava postavljeni 2 strojnici, pri katerih so noč in dan italijanski vojniki Alpinci.

Aljažev stolp je od torka naprej prepleškan, in sicer v barvah Italijanske trikolore.

V nedeljo, 25. VII. so bili Italijani gori z godbo.

Za napovedano akcijo dne 12. t. m. se bode udeležilo iz Jesenic okoli 30 turistov, deloma naši člani, deloma narodno misleči Jugoslovani.

letalščice, se v spomin na pohod legionarjev danes imenuje Ronchi dei legionari.

D'Annunzio, ki ni bil fašist, je tedaj naredil usoden vtis na šele vzpenjajočega se Benita Mussolinija. Širokoustnež je tudi sam uporabil metodo nagovarjanja množice fanatičnih privrženecv in sejanja strahu med nasprotniki ter oktobra 1922 uspešno vkorakal v Rim ter prevzel oblast.³

Ker je bil prisoten strah, da bo tudi Triglav preprosto zaseden – po tem pa bo tako ostalo, je bilo ogorčenje med ljudmi veliko. Med njimi je bil tudi Cizelj, ki se je skupaj s starejšim bratom takoj odpravil z vlakom v Mojstrano, kjer so se že zbirali planinci – prostovoljci z namero, da bodo s svojo množičnostjo preprečili fašistično manifestacijo na vrhu.

V Mojstrani je, tako razlaga, situacija postala nepričakovano zelo resna. Cizelj, ki je bil po poklicu umetniški fotograf, in prav tako večina ostalih namreč niso pričakovali, da bo iz tega nastala paravojaška akcija. Tam jih je pričakal in zbral Miha Čop (po domače

³ Ob stoletnici podpisa Rapalske pogodbe so žal ponovno oživele nacionalistične težnje v Italiji in 12. septembra 2019, ob stoletnici zasedbe Reke, je D'Annunzio dočakal svoj spomenik sredi Trsta.

Četa alpinov pred barako Morbegno pod Triglavom. Prizori množične italijanske vojaške prisotnosti tik za rapalsko mejo so bili v medvojnih letih pogost pojav. Arhiv Associazione Nazionale Alpini - Goricia Fotografija je kolorizirana.

Strojev Miha iz Blejske Dobrave), tudi ustanovitelj TK Skale na Jesenicah.

Miha Čop je bil zanimiva oseba, znan daleč naokoli Jesenic. Med obema vojnoma je bil direktor carinarnice na Jesenicah, kot oseba pa brez dvoma zelo drzen človek, saj je bil prostovoljec v balkanskih vojnah in pozneje tudi prostovoljec za našo severno mejo. Planincem – prostovoljcem so zvečer v Mojstrani razdelili puške in strelivo, nakar so fantje ponoči odšli čez Prag do Staničeve koč, naprej na Kredarico in s prvim svitom prispeli do Aljaževega stolpa, kjer so razvili veliko jugoslovansko zastavo. Nato se pravzaprav ni zgodilo nič več, tako Cizelj. Italijanskih vojakov na vrh ni bilo, saj so verjetno od daleč opazili naše in niso tvegali oboroženega incidenta. Prišlo je le nekaj preplašenih mlajših planincev, ki si niso upali prestopiti mejne črte in so hitro zapustili vrh. S tem dejanjem Cizelj konča spomine na svojo "triglavsko avanturo", saj pravi, da so zapustili vrh in odšli domov.

Triglavski spor: drugo dejanje

Kot kaže, je bila akcija Čopovih prostovoljcev tako odmevna, da je navdihnila Orjuno, ki je v tem prepoznala priložnost. Z izredno številko svojega lista je v javnost lansirala brzojavko, v kateri je pisalo, da so 25. julija Italijani zasedli naš najvišji vrh s štiristo vojaki in postavili nanj dve strojnici. S tem naj bi planincem onemogočili dostop, med tem pa še prebarvali stolp v barve svoje zastave. Bila je le navadna laž.

Orjuna je v začetku avgusta javno priznala, da brzojavka ni bila preverjena in da stolpa Italijani niso prebarvali. Vendar je bila škoda že povzročena in zanihanje je šlo mimo javnosti. Skrajneži so napovedali nove akcije in jih tudi izpeljali. Tako so za 12. avgust

Posnetek večje skupine italijanskih alpincev in dveh častnikov, ki pozirajo ob Aljaževem stolpu v tridesetih letih. Levo poleg planinke spredaj sedi postaven jugoslovanski graničar, za njo pa še eden, ki ima na ramenu roko alpinca. Vzdušje je videti zelo sproščeno in priča, da so se napetosti iz dvajsetih let tedaj že zelo umirile. Foto: Jožef Bizjak – Pepi. Fototeka Slovenskega planinskega muzeja

Italijanom sporočili, da jih bodo na Triglavu čakali z orožjem. Prispelo je nekaj oboroženih oddelkov orjunašev in se namestilo v koči na Kredarici. Na vrhu so razvili jugoslovansko zastavo. Aljažev stolp, sicer prepoln raznih grafitov, so sami prebarvali v jugoslovanske nacionalne barve. S puškami so oddali nekaj salv proti baraki Morbegna. Italijanov ni bilo. Po dveh dneh in treh nočeh straže so orjunaši naveličani odšli domov. Na vrhu naj bi ostal le manjši oddelek, kar so izkoristili fašisti, ki so se povzpeli iz Trente in tudi sami sprožili več strelav proti Triglavu. Zaradi zelo velike oddaljenosti brez posledic.

Ostanki jugoslovanskih graničarskih karavlov so ponekod v visokogorju še vidni, medtem ko so v dolinah, kjer so bile to lesene barake, že popolnoma izginili. Na posnetku so ruševine visokogorske karavle na razglednem pomolu pod sedlom Globoko (1750 m), zadaj v daljavi Komna.
Foto: Dušan Škodič

Rapalska meja je bila čistokrvna gorska meja

Politično ustvarjena meja je bila z odstopanji speljana po naravni razvodnici med Jadranskim in Črnim morjem. Razvodnica je gorska hrbtenica, ki poteka od Peči preko Julijskih Alp, celotnega Bohinjsko-Tolminskega grebena, po Idrijsko-Cerkljanskem hribovju preko Javornikov in mimo Snežnika do meje s Hrvaško. Najnižjo točko je rapalska meja dosegla na Planinskem polju (527 m), najvišjo na vrhu Triglava (2864 m). Povprečna nadmorska višina glavnih mejnikov znaša več kot 1300 m.

Zaradi gorskega porekla je imela meja velik vpliv ne le na ljudi in življenje na obeh straneh, temveč tudi na planinstvo. To je postalo marsikje, tudi v širšem obmejnem pasu čez noč oteženo ali popolnoma

onemogočeno. Miniti je moralo celih pet let, preden so oblasti podpisale prvi dogovor o turističnem prehajanju meje v gorah, a v praksi so zaradi zavlačevanja z ratifikacijo pretekla še dodatna štiri leta, preden se je dogovor začel izvajati.

Planinarjenje v Julijcih je s tem postalo mogoče, a je bilo zapleteno. Planinec, ki je želel na primer narediti krožno turo okoli Triglava, je za to potreboval dovolilnico (imenovala se je Specialna obmejna karta), za katero pa sam ni mogel zaprositi. To je v njegovem imenu lahko storilo njegovo planinsko društvo, ki je prošnjo posredovalo na SPD v Ljubljani ali na TK Skala. Prosilec je moral navesti, za kateri del meje potrebuje dovoljenje, skratka, po katerih gorah ima namen hoditi. Dovolilnica je veljala za tekoče leto, naslednje leto jo je bilo treba obnoviti.

A tudi z veljavno dovolilnico se ni bilo preprosto potepati po visokogorju, saj se je bilo treba hkrati držati strogih pravil. Planinec se je na območju sosednje države lahko zadrževal največ štiri dni. Ob prestopu meje se je moral obvezno javiti mejnim organom, ki so mu v dovolilnico vpisali datum vstopa v sosednjo državo. Ko se je vrnil, se je moral ponovno zglasiti pri obmejni straži ali organih javne varnosti, da so mu vpisali datum vrnitve. Planinec je to lahko storil tudi na katerem od sosednjih prehodov, in ne le tam, kjer je mejo prestopil prvič. Na ta način je lahko naredil krožno turo, seveda pa se je moral držati predpisane časovnega okvira. Kdor bi ga presegel – ali če mu je manjkal vstopni datum, se je štel za krivega nedovoljenega prehoda meje in z njim se je strogo postopalo. Specialne planinske dovolilnice so veljale izključno za visokogorje med Pečjo in Poreznom. Obisk vseh drugih gora južno od Porezna ni bil več dovoljen, kar je s stališča mejnega nadzora razumljivo. Kjer je bil sredogorski svet lažje prehoden, se je že kmalu razpaslo tihotapstvo ali kontrabant. Mejni nadzor se seveda ni mogel zapletati v to, da bi za vsakega človeka z nahrbtnikom ugotavljal, ali gre za običajnega planinca ali tihotapca. Posebne razlike v tedanji opremi med turisti in tihotapci pa tudi ni bilo.

Planinski vestnik je svoje članstvo sproti seznanjal s težavami pri prehajanju meje v visokogorju. V poletni številki leta 1928, torej že deset let po koncu vojne, je zapisal, da je planincem prehajanje severne meje z Avstrijo ponovno omogočeno, medtem ko meja z Italijo v gorah ostaja popolnoma zaprta – navkljub leta 1925 sklenjeni konvenciji o obmejnem turističnem prometu, ker uradno še ni bila ratificirana. Planinci niso mogli čez mejo v visokogorju, niti če bi imeli pri sebi potni list. Prehod je bil dovoljen izključno po carinskih poteh, ki pa jih v gorah tedaj še ni bilo.

Uzpostavitev mejnih prehodov v visokogorju

Po uradni potrditvi meje so se strasti nekoliko umirile. V visokogorju se je dalo lažje prehajati mejo, po tem ko so v tridesetih letih Italijani ob frekventnejših poteh postavili poleg vojašnic mejne vojske še finančne vojašnice za nadzor turističnega prometa. Praktično

vs a prehodna sedla v visokogorju so dobila objekte, ki so v sezoni zagotavljala finančni in varnostni nadzor državne meje.

Na jugoslovanski strani je bilo nadzora manj. Finančnikov na meji ni bilo, le mejni vojaki graničarji so varovali mejo pred nelegalnimi prehodi. Njihove karavle so bile postavljene na razdalji približno dva kilometra tik ob mejni črti, v bližini glavnih mejnikov ali blizu pomembnih naravnih prehodov. Včasih so jih namestili tudi globlje v notranjosti. Na primer v dolini Vrata je stala graničarska karavla nekaj minut naprej od Aljaževega doma. Pozneje je bila preurejena v zimsko sobo. Druga jugoslovanska karavla v Vratih je stala na mestu, kjer je bivak pod Luknjo.

Julijske Alpe in planinstvo med obema vojnama

Napetost ob prehajanju meje v visokogorju je konec tridesetih let popuščala in prihajalo je tudi do druženja, tako med člani mejnih organov obeh kraljevin kot med njimi in naključnimi planinci. Obstaja kar nekaj fotografij, ki so se ohranile v zasebnih zbirkah, na katerih se vidi sproščeno druženje osebja mejnih organov, objetega med seboj in včasih tudi s kakšno steklenico v rokah. Fotografije so bile narejene tako na Triglavu kot na raznih mejnih prehodih v visokogorju. Sproščenost, ki veje iz njih, je bila kajpak še mnogo večja v morebitni ženski družbi. Seveda je bilo takšno početje uradno strogo prepovedano, a ker se je dogajalo daleč od oči višjih oficirjev, zanj niso vedeli ne oni – ne mi, dokler nam ga niso razkrile fotografije iz posmrtno zapuščine nekdanjih uslužbencev.

Tihotapstvo v visokogorju

Meja v visokogorju zaradi težavnega terena ni bila potencialno nevarna za vdor večjih vojaških enot. Prav tako ni bila zanimiva za tihotapstvo v merilu, kot je

to potekalo v srednjem in južnem delu rapalske meje. Je pa seveda tihotapstvo na drobno v visokogorju obstajalo, sploh v tridesetih letih, ko je nastopila velika gospodarska kriza in z njo množična brezposelnost. Ljudje so tvegali glavo za lastno preživetje in marsikomu se ni izšlo. Za večino žrtev nimamo uradnih podatkov, so pa vsekakor bile. France Malešič v knjigi *Spomin in opomin gora* navaja več nesreč med tihotapci, ki so se zgodile pozimi, ko ni bilo strogega nadzora, zato pa so prežale nevarnosti v obliki zdrsa ali snežnih plazov.

V *Slovincu* je na primer pisalo o odmevnejši nesreči v Karavankah, ki je doletela tri mlade tihotapce, dva fanta in 20-letno dekle. Vsi so bili doma z Jesenic in brezposelni. Izginili so sredi februarja 1935. Našli so jih graničarji tri mesece pozneje, ko se je stalil sneg. Najverjetneje jih je odnesel plaz.

Mali tihotapci, ki so v koprskih mesecih po visokogorju v nahrbtnikih prenašali blago za preprodajo (na primer kavo, tablete saharina, kamenčke za vžigalnike), v resnici niso predstavljali realne grožnje državnemu finančnemu aparatu, so jih pa organi preganjali prav tako zavzeto. Med takšnimi malimi tihotapci so bili na primer Trentarji, ki so odhajali po opravkih v Savsko dolino, potem pa so se s tihotapskim blagom vrnili po skrivnih lovskih prehodih domov na italijansko stran.

Huda izkušnja graditelja Hanzovih poti

Obstaja zanimiva in zelo resna zgodba iz časa rapalske meje, ki je tesno povezana tako s slovenskim planinstvom kot tihotapstvom. Ker je meja tekla čez prelaz Vršič, slovenski planinci niso mogli več na Mojstrovko in Prisojnik, zaradi visokega izhodišča zelo priljubljena cilja.

SPD je najelo trentarskega vodnika Hanzo Vertejlja, da bi nadelal pristope na obe gori preko severnih ostenj. Tako sta konec dvajsetih let nastali naši

Pogled z Ratitovca nam razkrije potek praktično celotnega dela rapalske meje od Dravha nad Soriško planino na skrajni levi, čez Komno in Bogatin do Triglava na skrajni desni.
Foto: Dušan Škodič

Na Matajurskem vrhu (1936 m) sredi Tolminsko-Bohinjskega grebena stoji delno ohranjen glavni mejnik št. 23. Meja je tekla po vseh glavnih vrhovih grebena. Pogled proti Velikemu Raskovcu in Radici.

Foto: Dušan Škodič

prvi dve ferati oziroma zelo zahtevni zavarovani poti, Hanzova na Malo Mojstrovko in Hanzova na Prisojnik. Danes obe predstavljata zgodovinski spomenik, kako se je slovensko planinstvo prilagajalo razmeram ob rapalski meji v visokogorju.

Hanza je sklenil pogodbo za gradnjo poti s planinskimi društvi iz Kranjske Gore. Za pomoč je zaposlil dva Trentarja ter lokalnega kovača s kranjskogorske strani. Ta si je naredil kovaško delavnico ob Koči na Gozdu. Tudi oglje za kovačijo si je sam kuhal v kopi, ki jo je naredil v bližini. Kline in železne stope za Hanzo in njegova pomočnika je sproti skoval iz starega železja, ki ga je na Vršiču ležalo naokoli vse polno še od vojne. Toda gradnja ferat je bila zahtevna, trajala je več kot dva meseca, in Hanza je moral ves ta čas plačevati tri zaposlene. Uračunal se je pri ceni, za katero so se dogovorili. Dobička ni bilo, še celo na izgubi je bil, ko je izplačal delavce.

Da bi prejeti denar vsaj nekoliko "oplemenitil", jo je iz Kranjske Gore namesto domov peš mahnil čez Karavanke v Avstrijo. Tam je nakupil za poln nahrbtnik saharina in kremenčevih kamenčkov za vžigalnice ter se vračal domov, da bi na italijanski strani blago prodal po višji ceni. Že pod Golico so ga prestregli jugoslovanski financarji in vklenjenega prignali v jeseniški zapor.

Posledice bi bile zelo hude: visoka finančna kazen in nekaj let zapora. Rešil ga je že omenjeni Miha Čop, ki je bil upravnik jeseniške carinarnice. Veliko je tvegala, da so Hanzo ponoči na njegov ukaz skrivaj izpustili iz zapora. Ta je po opravljenem velikem delu ostal brez denarja, a se je lahko vsaj srečno vrnil domov.

Tihotapstvo v sredogorju

Situacija se je po tem, ko se je meja umaknila z Bohinjsko-Tolminskega grebena in prešla v lažji svet Škofjeloško-Cerkljanskega hribovja, korenito spremenila. Cestne povezave so omogočale lahek prehod tihotapecev, blaga na vozovih in živine za meso.

Varovanje meje je bilo v sredogorju skoraj popolno. Južno od Porezna torej dovolilnice za planince v mejnem in obmejnem pasu niso več veljale. Kakršna koli

Ob cesti pred kmetijo Vrhovec pod Ermanovcem stoji glavni mejnik rapalske meje št. 35. TD Sovodenj je postavilo kopijo mejnika, saj je original nekdanji gospodar takoj po vojni razbil. Foto: Dušan Škodič

oblika pohodništva, kakršno poznamo danes, je bila vse do ukinitve rapalske meje prepovedana.

Meja pa je bila z italijanske strani varovana tudi politično. Ta izraz ima danes morda nekoliko težje razumljiv pomen. Kraljevina Italija je skušala s političnim varovanjem ustaviti prehajanje nevarnih ljudi (pripadnikov organizacije TIGR), idej o združitvi z Jugoslavijo in slovenske literature kot posledice upora proti nasilnemu poitalijančevanju Slovencev.

V posebne vojašnice za rapalsko mejo je bilo nameščeno na tisoče pripadnikov prostovoljne (vendar dobro plačane) fašistične policije MVSN (*Milizia Volontaria per la Sicurezza Nazionale*). Ti se s tihotapci niso ukvarjali.

V tridesetih letih se je v varovanje meje vključila še vojska, obmejna straža – GAF. Njihove dolge pobočne kaverne so postale zaradi gradnje z izkopom v hrib skorajda neuničljive, zato so ostale večinoma ohranjene in bodo trajale še dolgo. Domačini so jih marsikje spremenili v priročna skladišča. V njih so bile pozneje tudi garaže in mehanične delavnice, pa okrepčevalnice (Sivka), celo diskoteke (Breznica), planinska zavetišča (pri smučišču Črni vrh nad Cerknim) in celo (leta 2000 popolnoma sanirano) skladišče nizko radioaktivnih odpadkov pri Zavrtaču.

Na jugoslovanski strani, tako kot ob vsej meji, so stale graničarske karavle, namenjene vojaškemu varovanju meje. Finančniki so bili nastanjeni v dolinah, večinoma kar pri zasebnikih. Njihova poglavitna naloga je bila nadzirati tihotapstvo.

Kaznovalna politika ene in druge strani

Znano je bilo, da je kontrabant nevaren, toda zaslužek je bil prelahak, da bi se mu ljudje odpovedali. Ženske in otroci so se načeloma laže izvlekli, če so jih ujeli, odraslim moškim pa graničarji niso gledali skozi prste. Bilo je znano, da srbskim graničarjem puška zelo rada zdrsnje z ramena in tudi streljati so znali dobro. Večkrat so pripravili zasede ob ustaljenih poteh, ki so jih uporabljali kontrabantarji. Prihajalo pa je tudi do raznih obračunov zaradi koristoljubja. Na cerkljanskem je bil znan primer, da si je graničar, ki je bil povezan z domačim kontrabantarjem, od tega sposodil večjo količino denarja. Denar je pognal in zakockal, svoj dolg pa posojilodajalcu vrnil s strelom v hrbet.

Med ljudmi je bilo veliko ogorčenja zaradi mnogih smrtnih žrtev ob rapalski meji. Največja težava in zamera je bila, da so graničarji streljali na kontrabantarje, ki so bili, ne glede na to, ali so prihajali z jugoslovanske ali italijanske strani, vsi Slovenci. S tem seveda niso delali najboljše reklame tistim Primorcem in Notranjem, ki so si želeli, da bi se nekoč spet združili z matičnim narodom.

Nekoliko drugače je bilo na italijanski strani. Osebe njihovih mejnih organov ni veljalo za tako zloglasne strelce, zato pa so bile kazni zelo hude in sodniki so jih izrekli z veliko lahkoto.

V dnevnem časopisju (*Slovenec*, *Jutro* in tudi v pismih primorskim izseljencem) najdemo navedbe o hudih

Vojašnico italijanske obmejne straže na Črnem vrhu nad Novaki, ki stoji na višini 1245 m, so leta 1954 prostovoljci večinoma z ročnim delom spremenili v Planinski in lovski dom na Črnem vrhu. Obisk je bil v prvih letih presenetljivo dober, saj so prirejali prave veselice s plesom, na katere so hodili ljudje iz vse okolice. Pozneje je kočica dobila prizidek za restavracijo na smučišču Cerkno. Kočica je svoja vrata zaprla z letom 2002, čeprav ob vratih še vedno visi tabla PZS.

Foto: Dušan Škodič

kaznih za tihotapstvo. Če je šlo za povratnika ali povratnico, je bila lahko obsodba za cekar ali nahrbtnik kave, tobaka in saharina tudi dve do tri leta zapora v notranjosti Italije, poleg tega pa je bilo treba poravnati še visoko denarno kazen. Če sta bila zaprta oče ali mati družine z veliko otroki, je to pomenilo družinsko katastrofo.

Leto zapora in denarno kazen je bilo mogoče dobiti tudi za steklenico pretihotapljenega žganja, kajti v Italiji je bila žganjekuha strogo prepovedana. Domačini so se po svoje znašli in kljub temu poskrbeli za svoje potrebe. Marsikje je obstajala črna žganjekuha, ki je bila skrita, kolikor se je le dalo. S Cerkljanskega je znano, da je bila med vojnama žganjekuha skrita v soteski Pasice, v kateri je znana bolnica Franja. Sotesko so cerkljanski planinci opremili za turistične ogledne že leta 1908, po italijanski zasedbi pa so bila vsa društva razpuščena in divja tesen je ostala na videz pozabljena. Prepovedane žganjekuhe v njej Italijani niso nikoli odkrili, kakor pozneje niti Nemci ne bolnice.

Notranjska in Snežnik

Planinstvo pred prvo svetovno vojno na območju, kjer je rapalska meja prečkala Javornike in Snežnik, z izjemo zadnjega, ni bilo razvito. Toda tako je še danes, saj so planinske kočice zelo redke in označenih poti po hribih, preraščenih z gozdovi, je malo.

Rapalska meja je med Velikim Javornikom in današnjo mejo s Hrvaško na razdalji dobrih tridesetih kilometrov večkrat preseгла višino tisoč metrov ter se dotaknila vrhov, ki razen divjih živali in redkih gozdarjev večinoma ne dočakajo obiska niti najpogostejših planinskih zbiralcev tisočakov.

Ilirskobistriška podružnica SPD je malce pred prvo svetovno vojno leta 1914 v Črnem dolu zahodno od Sviščakov odprla Vilharjevo kočico, ki je po italijanski zasedbi pripadla sekciji CAI Fiume z Reke. Dotedanja ilirskobistriška lastnica je bila tako kot vse ostale podružnice SPD v Kraljevini Italiji ukinjena.

Če danes planinarimo po gozdovih okoli Snežnika, lahko sredi gozdov naletimo celo na protitankovske ovire, s katerimi so Italijani zavarovali svojo vzhodno mejo. Prodora jugoslovanskih tankov ni bilo, zato pa je šlo tod mimo precej tihotapcev živine. Pasnetek je nastal v Otoški dolini. Foto: Dušan Škodič

Planinstva torej tudi tu ni bilo več. Zato pa se je na Javnostnih in okoli Snežnika poleg donosnega tihotapstva z živino pojavilo še tihotapstvo z gradbenim lesom, v katero so bili vključeni predvsem dvolastniki. Pisale so se velike kontrabantske zgodbe. Črede volov ali konj so na italijanski strani dosegale trikratno ceno. Še višji zaslužek je bil možen z gradbenim lesom, ki ga je v Italiji zelo primanjkovalo.

Streljanja tu kljub velikemu številu mejnih organov začuda sploh ni bilo veliko. Ker so bile razdalje iz Cerknice ali Loške doline do Pivke ali Ilirske Bistrice na italijanski strani prevelike za mali kontrabant v nahrbtnikih, tega tam praktično ni bilo. Potekal pa je veliki kontrabant, organizirano in po gozdnih cestah, večinoma z zatisnjenimi očmi enih in drugih, ki bi morali tihotapstvo preprečevati. Za izdatno odškodnino, kajpak.

Z zlatom naložen osel lahko preskoči vsako ograjo

Iz pripovedi domačinov izvemo nekaj o višini podkupnin. Za "spregledan" par konj je finančnik ali graničar lahko zahteval znesek, ki je bil primerljiv s polovico njegove mesečne plače. Kadar je šlo za cele črede živine, so bili ti zneski zelo visoki. Enako je bilo z gradbenim lesom. Meja je pač potekala daleč od oči višjih oficirjev in obmejni organi obeh strani so kmalu spoznali, da se bi dalo dobro zaslužiti. In tudi mnogo varneje je bilo služiti s podkupninami kot pa z orožjem čakati na tihotapce, ki so bili zaradi visokih vložkov organizirani v večje skupine in vedno oboženi.

Marsikdo si je po nekaj letih takšnega "službovanja" lahko kupil lepo posest. O iznajdljivosti nekega italijanskega finančnika govori tudi spomin domačina iz okolice Loške doline – občasnega tihotapca z živino. Ko je nekoč gozdaril v svojem gozdu v obmejnem pasu, je k njemu nepričakovano pristopil italijanski finančnik. Povedal mu je, da ga je večkrat opazoval, kako je čez mejo spravljaj konje. Tihotavec se je sicer delal začudenega, potem pa spoznal, v čem je stvar. Italijan mu je kar naravnost predlagal pomoč, da bo v določenem in dogovorjenem času lahko vedno varno prečkal mejo. Za to mu bo moral plačati določene odstotke od vrednosti pretihotapljenih živali. Kot se je spominjal domačin, je finančnik svoje delo opravljal zelo temeljito. Čeprav ga ni med prečkanjem meje nikoli opazil, je Italijan, ko je prišel po svoj del zaslužka, vselej do zadnjega repa natančno vedel, kolikšen je njegov delež.

Rapalska meja je bila nevarna tako in drugače

Ker je Notranjska znana po hudih zimah, so se tudi tu dogajale tragedije, o katerih se ni dosti govorilo, še manj pa pisalo, če je šlo za posamezne primere. France Malešič v zvezi s tem omenja velikonočno nedeljo leta 1937, ko se je deset mladih fantov iz Loške doline odpravilo čez mejo nekje pri Ostrem vrhu (1005 m). Na italijanski strani so prodali čredo konj, ko pa so se vračali, je začelo močno snežiti in ni ponehalo. Pet jih je presodilo, da je nevarno nadaljevati, in so se odločili počakati izboljšanje vremena, drugih pet je nadaljevalo. Dva sta v snežnem metežu popolnoma obnemogla in preostali so ju pokrili z odvečno obleko ter nadaljevali v meter in pol visokem snegu proti domači vasi Podcerkev v Loški dolini.

Doma od izčrpanosti niso znali dobro opisati, kje so pustili obnemogla. Domačini so zapregli več parov konj in odšli po fanta. Zaradi slabih informacij so ju našli šele naslednji dan, zmrznjena in do vratu zasuta z novim snegom.

V letošnjem letu je pri Planinski založbi predviden tudi izid planinsko-zgodovinskega vodnika po rapalski meji, **Meja na razvodnici**, avtorja Dušana Škodiča.

Konec vojne še ni pomenil konca meje

Po koncu druge svetovne vojne je rapalska meja formalnopravno še vedno veljala. V začetku maja 1945 je namreč Primorsko in Trst osvobodila jugoslovanska partizanska vojska, a se je morala pod hudim pritiskom zaveznikov po enem mesecu umakniti za demarkacijsko črto, t. i. Morganovo linijo. Demarkacijska črta je potekala od Kopra preko Sežane v Vipavsko dolino, proti Tolminu, do Bovca in čez Mangart do Peči.

Zahodno od nje je nastala Cona A Julijske krajine pod upravo zaveznikov, Cona B Julijske krajine pa vzhodno od demarkacijske črte in se segala do rapalske meje.⁴ Njeno ozemlje je upravljala Jugoslovanska armada, nadzorovale pa enote KNOJ (Korpus narodne obrambe Jugoslavije). Pripadniki KNOJ-a so bili nastanjeni v zasebnih hišah in povezani s terenci. Svojo nalogo so opravljali po večini skrajno resno. Prehod čez staro mejo je bil po vojni še vedno mogoč le z veljavno dovolilnico. Slovenci pa so bili že takoj po končani vojni ponovno razdeljeni.

V prvi povojni številki *Planinskega vestnika* januarja 1946 najdemo obvestilo z naslovom Obmejni promet v planinah. Planince opozarja, da je po odredbi štaba divizije KNOJ-a s prihajajočim poletjem dovoljeno svobodno gibanje na področju Julijskih Alp le v dolino Tamar, do Erjavčeve koče na območju Vršiča, do Kredarice in preko Uskovnice v Bohinj. Povsod drugod v petkilometrskem mejnem pasu (še vedno govorimo samo o rapalski meji, op. a.) je bila potrebna planinska legitimacija, potrjena na notranji upravi.

Mejni prehod na Planini iz časa rapalske razmejčitve. Italija je v infrastrukturo zasedenega ozemlja vlagala velika sredstva. To se vidi tudi po asfaltu, saj je na jugoslovanski strani meje makadam, čeprav je bil to najpomembnejši cestni mejni prehod med Kraljevino Italijo in Kraljevino Jugoslavijo. Fotografija je kolorizirana. Arhiv Park vojaške zgodovine Pivka

V ožjem 500-metrskem pasu je bilo gibanje popolnoma prepovedano. Planince so posebej opozarjali, naj se natančno podredijo odredbam obmejnih straž, do katerih naj bodo prijazni in upoštevajo njihovo odgovornost pri obmejni službi.

Poleti 1947 se je promet v gorah že nekoliko sprostil. Območje Triglava in Črne prsti je bilo tedaj izvzeto iz ožjega 500-metrskega pasu, povsod drugod pa se je

Nekdanji mejni prehod Trate v Rovtarskih Žibršah blizu Medvedjega Brda. Pod cesto se še skriva glavni mejnik št. 43. Planinarjenje v sredogorju je bilo v obmejnem pasu popolnoma onemogočeno. Foto: Dušan Škodič

⁴ Coni A in B Julijske krajine ne smemo zamenjati s Cono A in B Svobodnega Tržaškega ozemlja, ki je trajalo do leta 1954.

Po razmejitvi na Triglavu je Aljažev stolp ostal na jugoslovanski strani meje, od mejnika je bil oddaljen 2,55 m. Mejnik št. 10 je v prepad potisnila partizanska patrulja avgusta 1944. Od jeseni 2019 je mesto mejnika obeleženo s spominsko ploščo, s čimer je bil tudi končan projekt temeljite obnove stolpa.
Foto: Jernej Hudolin, arhiv ZVKDS

bilo treba še vedno držati pravila, da je v petkilometrskem pasu dovoljeno gibanje le s člansko izkaznico, potrjeno na notranji upravi.

Za planinske ture in plezalne vzpone v 500-metrskem pasu je bilo treba najmanj osem dni prej poslati na štab KNOJ-a prošnjo z vsemi potrebnimi podatki in območjem načrtovanega gibanja.

Še vedno veljavno rapalsko mejo je bilo posebno v Cerkljansko-Idrijskem pogorju po končani vojni domačinom težko razumeti. Italijanskih vojakov in finančnikov za mejniki že dolgo ni bilo več. Domačini so imeli svoje utečene poti in sorodstvo na drugi strani, zato marsikdo ni resno jemal opozoril oblasti. Primerilo se je, da so enote KNOJ-a ustrelile domačine, ki so leta 1946 ali 1947 prehajali staro rapalsko mejo med svojimi opravki.⁵ V javnosti se tega dolgo časa ni omenjalo.

⁵ Tomaž Pavšič: *Ob stari meji*. Pričevanja in spomini. Idrinja: Bogataj, 1999.

Uradno rapalska meja izgine šele leta 1947

Februarja 1947 je bila končno podpisana Pariška mirovna pogodba, ki je stopila v veljavo pol leta pozneje, 15. septembra 1947. Cona A Julijske krajine je bila dodeljena Republiki Italiji. Cona B ter vmesni prostor, ki je bil med Morganovo linijo in sedanjo državno mejo z Italijo, pa je pripadel povojni Jugoslaviji. Šele s tem datumom je rapalska meja po dolgih sedemindvajsetih letih uradno nehala obstajati, sama italijanska zasedba pa je ponekod trajala še dve leti dlje.

V prvi številki *Planinskega vestnika* leta 1948 je Svetozar Ilešič napisal zanosen članek z naslovom *Osvojenjene gore*. Navajam nekaj odlomkov: "Dasi smo Slovenci za dobršen del svojih gora tudi to pot prikrašani, pomeni september 1947 za slovensko planinstvo vendar važno ločnico. Ko je naš vojak zasedel novo mejo, se nam je dokončno odprl velik in lep kos našega gorskega sveta.

Ni odveč, če si priključimo v spomin, kaj je slovenskemu planinstvu dala nova, težko priborjena meja. Odprla nam je vso južno stran visokih Julijskih Alp, široke predele Predalpskega hribovja, obsežne in najlepše naše kraške planote, mogočni podzemski svet našega krasa, samotne gozdove Snežnika ter mirne, skromne lepote Istre in njenih obrobnihih gora.

S Triglava ne bomo več zrl v Trento kot v prepovedano deželo. Na grebenih, ki obrobajo Komno in dolino Triglavskih jezer, ne bo več za nas konec sveta. Luknja nam ne bo le okno, v katerem nam bodo megle napovedovale slabo južno vreme.

Naše severne stene in plezalne poti po njih, kakor so one na Prisojnik in Mojstrovko, pa temačni Jalovčev ozebnik, nas ne bodo privedle iz mračnih osov čez robove na sončno stran le, da bi pogledali v zaslužnjeno svetlobo, temveč da se spustimo v Trento, Bavšico, Koritnico ter v ves široki svet sten, špikov in grebenov, ki oklepajo te doline."

Trda usoda Primorske in Notranjske za rapalsko mejo nam je torej znana, čeprav daleč premalo. Zaradi družbenih sprememb in po nepričakovanem zasku zgodovine je skozi plamene druge svetovne vojne postala bolj podobna grdi nočni mori kot resnični preteklosti. Pa to sploh ni bila in te more lahko tudi nikoli ne bi bilo konec. Najboljši primer je Južna Tirolska, poseljena z večinsko avstrijskim prebivalstvom, ki je bila prav tako del uslišanih italijanskih zahtev. Po sto letih je še vedno del Italije. ●

Ostali uporabljeni viri:

Marina Hrabar: *Kontrabant – nekoč junaštvo, danes le spomini: kontrabant čez italijansko-jugoslovansko mejo v 20. stoletju*. Magistrsko delo, Univerza na Primorskem. Koper, 2016.

Michele Di Bartolomeo in Federico Sancimino: *Dal primo colpo all'ultima frontiera. La Guardia di Finanza a Gorizia e provincia; una storia lunga un secolo*. LEG Edizioni, 2014.

Tomaž Pavšič: *Ob stari meji: pričevanja in spomini*. Idrinja: Bogataj, ABC Merkur, 2006.

Zdravko Čemažar: *Novaki, Novačani in "vazenkaš" skozi čas*. Samozaložba, 2009.

Spletna stran Zgodovinskega društva Rapalska meja. www.rapalskameja.si

Po dežju vselej posije sonce

Jože Rován,
predsednik Planinske
zveze Slovenije

Prvomajski prazniki, tisti mostič med Dnevom upora proti okupatorju in delavskim praznikom, ko lahko s polnimi pljuči zadiháš za teden ali celo kakšen dan več, vzame pa ti le nekaj dni dopusta, so bili tokrat drugačni. Po navadi sva jih z ženo načrtovala daleč vnaprej, pogosto nekje v tujini, na aktivnem potovanju ali turni smuki, sprva z otroki, in ko so ptički odleteli iz gnezda, velikokrat s prijatelji. In seveda držala pesti za lepo vreme.

Ko smo se sredi marca vsi skupaj zavedeli, da s tem virusom ni šale, so bili vsi prvomajski načrti pokopani. Potem so nas zaprli še v občinske meje, kar nam je dokončno spodrezalo krila, nam Ljubljančanom je ostal le svet med Šmarno goro, Toškim celom, Rožnikom, Golovcem in Rašico ter še nekaj hribočkov proti Jančam. Mnogo premalo za skoraj tristo tisoč prebivalcev MO Ljubljana, na tem majhnem koščku zemlje smo se dobesedno gnetli, željni sonca in gibanja. Če kaj, potem je za mene gibanje v naravi najboljšo zdravilo proti stresu, fizična pripravljenost pa tista prava obramba pred okužbami vseh vrst. Z omejitvijo gibanja se zato nisem nikoli sprijaznil, kajti za odgovorne ljudi je ustrezno samozaščitno delovanje samoumevno in zato takšen pristop podcenjevalen. Zelo nizko število okuženih in mrtvih na milijon prebivalcev to jasno dokazuje. Kot nalašč nam je tokrat pomlad naklonila obilo sonca, Kamniške so se smejale na obzorju, in ker z ženo ob lepem vremenu ne moreva sedeti za pečjo, sva oblezla in prekolesarila vse, kar je vzpetin okoli Ljubljane. In bilo je lepo, kljub skominam na obzorju.

Že dolgo imam navado, da vsako turo posnamem s sprejemnikom GPS, preverim njen vris na planinskih kartah in javim uredniku katastra morebitna odstopanja, Komisiji za planinska pota pa pomanjkljivosti na trasi ali pri markiranju planinske poti. Tokrat sem imel več časa kot običajno, stanje na terenu pa mi je tudi dalo misliti. Marsikje vzorno, na primer na Šmarni gori, kljub stalni izjemni obremenitvi vseh poti, drugod pa ponekod pomanjkljivo ali celo slabo. Zaraščene poti, obledele markacije, komaj čitljive usmerjevalne table, ponekod jih je vzel že čas. Na odboru za planinska pota MDO Ljubljana moramo stakniti glave in stvari na terenu spraviti v red.

Dolgo je veljalo pravilo, naj se markirana pot začne na avtobusni ali železniški postaji, in markacisti se tega v manjših krajih še vedno držijo. V velikem mestu, kot je Ljubljana, pa velja pravilo prilagoditi tako, da premaknemo izhodišča planinskih poti na postaje zelo razvejanega omrežja mestnega potniškega prometa. To se je v praksi marsikje že zgodilo, žal pa planinci še vse prepogosto ohranjamo navado, da se do najvišjega

mogočega izhodišča pripeljemo z avtomobilom. Pravijo, da po koncu te pandemije nič več ne bo tako, kot je bilo. Morda je lahko sklep, da gremo večkrat na turo spet kot nekoč z javnim prometom, ena izmed pozitivnih posledic pandemije. V tem primeru se nam tudi ne bo treba vračati na isto točko. In, priznajmo, ogljični odtis planinske dejavnosti ni zanemarljiv, narava nam bo hvaležna. Če ne gremo predaleč, lahko za pot do izhodišča uporabimo kolo – vsi griči okoli Ljubljane pa so tako ali tako dosegljivi tudi z njim.

Foto: Jože Rován

Prazniki so za nami, bila sva na Babjem zobu, ki sem ga že dolgo ogledoval od vsepovsod, pa nekako ni prišel na vrsto. Kako izjemen razglednik. In na Krasu, s kolesi iz Štanjela po Slovenski turnokolesarski poti na Trstelj, nazaj pa po cesti skozi prelepe kraške vasi. Kras se te dni prebuja v zelenju in cvetju, ni še prevročje, dnevi, kot si jih lahko samo želiš. Koča na Trstelju je še zaprta, toda na vrhu ne manjka pohodnikov in turnih kolesarjev. Ponoči je dež umil ozračje, pogledi so segli vse od Triglava do morja. Končno smo spet zadihali.

Pred nami je poletna planinska sezona, ki bo zagotovo precej drugačna kot dosedanje. Za obisk slovenskih planincev se ni bati, še več nas bo kot sicer, ker so državne meje zaprte, zato pa bo tujcev najbrž le za vzorec, kar se bo še kako poznalo pri dohodku koč. Kako bo s prenočevanjem, še ne vemo, zaenkrat je dovoljena le strežba na terasah. Čaka nas obilo dela na poteh, treba bo pokriti visoke materialne stroške vzdrževanja, kar bo letos zaradi usahljenih finančnih virov še težje kot sicer. Toda po dežju k sreči vselej posije sonce, planinci pa tudi od nekdanj znamo stopiti skupaj. Tako društva kot organi zveze se že pripravljamo na ponovni vzpon dejavnosti. Ko se te dni srečamo v gorah, si še ne stisnemo rok, morda pa je prav zato nasmeh še širši. ○

Če *Google* ne pozna, tisto ne obstaja?

Na severni strani Karavank

Vse je bilo že povedano, vse domače gore opisane! Karavanke so opisali neprekosljivi stari mojstri, pa tudi mlajši zanesenjaki. V izčrpnih vodnikih, na spletu ter na številnih forumih in osebnih blogih. Seveda je gorska pokrajina ob vsakem obisku drugačna.

Zato nam izvrstne fotografije še vedno prinašajo nove in nove utrinke iz narave te čudovite gorske verige. Ampak da bi človek lahko še kaj zanimivega napisal? Naj vseeno poskusim. Kot vemo, sreča človeka samo sreča, ujeti se ne da. Tako je nanoslo, da sem se tudi jaz znašel na nekaj mestih, ki bi jih rad predstavil ljubiteljem gora.

*Palec, Zelenjak in
Vrtača z vrha Rjavice
Foto: Vid Pogačnik*

Pred desetletjem ali dvema bi kot manj znane ture v Karavankah veljali imenitni vzponi, kot so severni greben Kepe, jugovzhodni greben Vrtače ali pristopa s severa na Ojstrc in Košutico. Tako trofejnih posebnosti moj nahrbtnik ne premore. So pa v Karavankah še vedno zakotja, seveda drugačna za nas, ki živimo na njihovi sončni strani, in drugačna za naše severne sosedo.

Na enem zadnjih takih obiskov severne strani sem pomislil, kako je to vse skupaj čudno. Na poti iz Rut proti Kapeličnemu vrhu mi je že pod studencem (Vodica) domačin odsvetoval pot naprej na vrh. Rekel je, da je uradno zaprta, strma, čeprav da so markacije še zanesljive. Jaz pa njemu, da bom pazil. Bilo je junija, malo je rosilo in zgoraj je bil dolg odsek komaj za ped široke stezice čez strma gozdnata pobočja pokrit z drsečim listjem. Pod njim pa, česa takega pa tudi še nisem doživel, decimeter debela plast toče. Krasne kroglice v debelini frnikol. Previdno sem se prebil na vršni greben. Tam mi je dež tako zmočil telefon, da se ni več odzival

na nobeno drsanje po zaslonu. In spet sem šel v napačno smer. Tokrat sem se obrnil še nad prepadnim gozdom. Vidite, imel sem občutek, da hodim po pravem zakotju Karavank, čeprav seveda ni bilo tako. Še pred tednom dni bi bile na bližnjih Iličevih travnikih zaradi narcis lahko množice pohodnikov.

Rjavica (Rjautza)

Uradni vodniki jo kar na hitro odpravijo kot drugorazredni vrh, kar pravzaprav tudi je. Povejo, da je najvišja točka stranskega grebena vzhodno od doline Poden, da so domačini nekoč pred Turki bežali tja pod Sveto peč, 1613 m, da običajen, srednje zahteven pristop pride na vrh s severa, od Sereiniga, enako zahtevni, a malo daljši so pa tudi nemarkirani pristopi od severnega portala ljubeljskega predora. Meni pa se je zahotelo krožne ture, in oko sem vrgel na jugozahodni greben Rjavice, 1789 m, tistega, ki se spušča proti sedlu Dolič, 1649 m, med njo in Palcem, ki je že v glavnem grebenu Karavank. Podnar ni povedal veliko novega, ni pa tudi zanikal, da so tam uporabni prehodi. Mislil sem si, da so domačini tako ali tako zmenjeni z lovci, da je bolje, če se mi turisti držimo uradnih poti. Ko sem dobil še nekaj informacij od Martina Fürnkranza, odličnega poznavalca koroških gora, sva z Jasmino sklenila poskusiti.

Torej, v vršnem delu sta severna in zahodna stran Rjavice zelo strmi in prepadni. Pod tistimi stenami je pas nekako dvesto metrov visokih melišč, pod katerimi pa so gozdovi še vedno strmi in prekinjeni s krajšimi ostenjmi. Tudi jugovzhodna stran Rjavice je v zgornjem delu zelo strma, skalnatih odstavkov pa je manj in so nižji. Za boljšo predstavbo: ves zgornji del gore je zgrajen iz krušljivega schlernskega dolomita (srednji trias), meja s čvrstejšim dachsteinskim apnencem je na sedlu Dolič, kjer teče geološka prelomnica. V nižjih predelih so tudi starejši apnenci in dolomiti, planine na severnem grebenu pa so nastale na vulkanskem tufu, podobno kot onkraj doline Poden Vgrizova planina. Običajen markirani pristop (pot št. 12) od hotela Sereinig vodi najprej po cesti, nato po lahki (nezahtevni) poti čez Kozji hrbet. Zadnji del postane zahtevnejši, pot se nazadnje vzpne na severovzhodni greben in po njem smo v dveh urah in pol na vrhu.

Kako zapeljivo se z vrha spušča ozka stezica po jugozahodnem grebenu! A sestop po tej smeri je zahtevna brezpotna tura, čeprav gremo lahko v velikem delu in z nekaj spretnosti po lovskih stezicah in prehodih. Zahteva popolnoma varen korak, na več mestih se je že treba prijeti za skale, na celotnem sestopu je tudi orientacija dokaj zahtevna. Čeprav pot sicer ni markirana, na nekaj ključnih mestih opazimo dobrodošle oznake – rdeče puščice ali možice. Obvezno jim sledite! To smer bi seveda lahko uporabili tudi za vzpon, a proti temu govorita dva dobra razloga: prvič, pod vršnimi stenami so dolga, mehka melišča – zelo lepa za sestop, ne pa za vzpon, in drugič, nad zatrepom doline Poden je v gozdu skoraj nemogoče najti začetek lovske poti.

Z vrha Rjavice preprosto nadaljujemo po grebenu proti jugozahodu. Lepa stezica kmalu pride na strma, skalnata mesta, ki se jim izogne v južna pobočja. Postaja vedno strmejša, na ključnih mestih vidiš kakšno rdečo puščico. Vendar se ne smemo spustiti prenizko. Preverite vsako stezico, ki gre desno čez pobočja – proti grebenu. Na ključnem mestu, kjer moramo po sestopu po čistini skreniti desno, je puščica šele na drevesu, od koder skoraj vodoravno prečkamo spet na greben. Po njem sestopamo brez večjih težav, na enem mestu tudi z obhodom po zahodni strani. Nazadnje dosežemo izrazito ramo, kjer je na vzpetini križ – zelo pomembno orientacijsko mesto. Pri križu moramo zapustiti greben v desno – čez strmo, skalnato severno in zahodno pobočje. Prvi prehodi so lepi, v strminah nam pomagajo "prijazne roke" ruševja. Sledi strma, sipka grapa, zavarovana s tenko jeklenico. Tudi pri nadaljnjem sestopu smo pozorni na najboljše prehode oziroma stezico.

Ne pojdemo po izraziti grapi na desni! Onkraj nje bomo v škrbinici zagledali jasne oznake. Prečkajmo do njih in nadaljujmo po drugi strani grebenčka. Kmalu bomo pri večjem možicu na njegovem skalnatem robu. Še vedno nas bo vleklo na desno v grapo, a lepše je iti naravnost in po skalah okrog roba. Zdaj smo že skoraj spodaj na melišču, le še zadnje dobre prehode poiščimo.

Spust po melišču je hiter in udoben, na sredi prestopimo in nadaljujmo po levem melišču do dna. Tam vodi v gozd lepo izsekana lovska steza. A ji je kar težko slediti. V gozdu se držimo levo, nato pa v nekaj zavojih pridemo čez strma pobočja do izvira. Tam prečkamo grapo in gremo po stezici do naslednjega melišča, kjer se začne začuda spet dvigovati. Z Jasmino sva se spustila kar po melišču do dna in seveda

pristala v najgostejšem ruševju. Prečkanje po vejah levo navzdol nama je vzelo še kakšnih dvajset minut. Šele naslednja zagruščena grapa naju je pripeljala v lažji gozd, nato pa sva se kmalu spustila do čudovitega travnika Mlaka (Märchenwiese). Od tam je do Seireiniga še slaba ura po cesti.

Rjavica ima še več skrivnosti, ki utegnejo vzradostiti dobrega pohodnika. Zelo verjetno je prehod celoten jugozahodni greben – od sedla Dolič do omenjenega križa na grebenu in naprej na vrh. Na Dolič pridemo brez težav od ljubeljskega predora, mimo kmetije Pamž in čez opuščeno Strahovo planino. Severozahodna pobočja Rjavice pod vršnim ostenjem prečka še več lovskih stezic. Menda je šla (ali pa še gre) nekoč z ene od njih naravnost na vrh kratka *ferata* – ob izrazitem skalnatem stolpu zahodno od vrha,

Zahodna stran Rjavice. Zahtevnost odsekov poti je ocenjena po 6-stopenjski švicarski lestvici. Foto: Vid Pogačnik

na katerem je tudi kovinski križ. Morda je o tej govoril Podnar, da jo bolj slabo vzdržujejo? Niže pa gredo čez zahodna pobočja še druge lovske steze, ena od njih tudi na Požgani rob, kjer pride na markirano pot.

Virnikov Grintovec

Kot mejni vrh je bil ta čudoviti razglednik dolgo zamolčan. Danes je zelo priljubljen in cenjen cilj izletnikov. Od nikoder Kočna ni videti tako mogočna, kot prav z Virnikovega Grintovca, 1654 m! O njem je veliko napisanega, a vsi opisi se vrtijo okrog običajnih pristopov – z Zgornjega Jezerskega in z Roblekove planine. Vršni del teh pristopov je skupen – srednje zahtevna markirana pot s sedla Žingerc, 1345 m, tik pod vzhodnim grebenom na vrh. Mene pa črv spet ni pustil pri miru: kaj pa krožna tura z vzponom po zahodnem grebenu, z Virnikove planine? Stanko Klinar v svojem starem vodniku iz leta 1975 še spodbudno zapiše: "Najlažji dostop je od zahoda, z Virnikove planine." Ja, seveda, kje so že tisti časi! Medtem so nadelali pot z druge strani, ta, z Virnikove planine, pa je očitno propadla. A ideja za lepo krožno turo je še vedno tu. Če parkiramo nad kmetijo Murn, 1100 m, nas dober kolovoz popelje okrog Golobje peči in čez zahodna pobočja gore na Virnikovo planino, 1160 m. Od vrha nas loči samo še petsto višinskih metrov gozdnatega grebena. Pa sva šla, in kljub petdesetletnim izkušnjam v gorah (ali pa ravno zato) naletela na nepredvidene težave.

S planine nadaljujemo še kakšno minuto ali dve po cesti navzgor, nato pa skrenemo desno na strm kolovoz, že bolj vlako. Ta naredi en sam ovinek v levo, potem pa se čez pobočja nadaljuje proti severovzhodu in kmalu v gozdu konča. Zahodni greben Grintovca je tam zelo strm, a levo od njega gremo lahko po plitvi dolinici in položnem grebenu levo od nje. Ko se končata, zavijemo desno in se po strmi rampi brez težav povzpnejo na greben, nato pa mu sledimo v levo (proti vzhodu). Ves čas je treba iskati najboljše prehode. Občasno lahko sledimo šibki stezici in nekaj

rdečim pikam, malo više na grebenu pa je celo pobočje zatrpáno s podrtim drevjem, kar nam onemogoči, da bi šli po njej.

Nadaljujemo na zelo strm glavni greben, nato pa naprej po njegovih levih (severnih) strmali. Ker je gozd zelo strm, se poskušajmo držati čim bolj desno, gor proti grebenu. Ko se že precej približamo vrhu, nas na grebenu pričaka zapora gostega ruševja. Tam sva prečkala greben, saj sva na drugi strani ugledala stezico, ki gre v desna (južna) pobočja. A kmalu se je končala in treba je bilo plezati gor in proti desni. Prehodi so že zelo strmi in izpostavljeni, na redkih mestih si pomagamo z ruševjem in drevesnimi debli. Še malo više je bilo treba navzgor po skalah, zato sva splezala čez skalnat rob in na drugi strani nekaj metrov dol v strmo grapo. Po tej je šlo malo laže gor – ko sva dosegla ozek, skalnat greben, je bila tam pečina nevarno preperela. Skoraj štiristo milijonov let stari devonski apnenci (najstarejše kamnine v Sloveniji) se po tolikih obdobjih odločijo podreti ravno na naju! Kar nekaj minut sem moral v naročju zadrževati odkrušeno pečino, da se je Jasmina umaknila izpod njene vpadnice. Čez nekaj skal je v lahkem plezanju po grebenu nato vseeno šlo brez težav in kmalu sva dosegla zahodni vrh.

Popolnoma mogoče je, da sva pri zapori iz ruševja zgrešila najlažji prehod. Če bi se prebila skozi ruševje in prečkala po severnih pobočjih grebena, bi šla pozneje morda laže nanj desno gor. Kljub zahtevnosti je zahodni greben Virnikovega Grintovca lepa tura, še posebej, ker jo lahko kombiniramo s sestopom po običajni smeri. Skupaj za krožno turo potrebujemo štiri ure. In spet – po prihodu na vršni greben je Virnikov Grintovec nakazal nadaljnjo uganko. Tam sva na skali zagledala zeleno markacijo, ki je po vsej verjetnosti kazala nekam dol, po severnem grebenu na avstrijsko stran gore. Ali gre tudi tam kak pristop na vrh? Čeprav je bilo vse že povedano in opisano, na spletu nisem našel nobenega odgovora na to vprašanje. Še so torej zakotja ...

*Veličasten pogled na Kamniško-Savinjske Alpe z Virnikovega Grintovca
Foto: Vid Pogačnik*

Košutni potok

Ne zamenjajte ga s Košutnikom. Ta je na drugi, slovenski strani glavnega grebena Karavank. Potok, o katerem govorim tukaj, je stranska dolina kotla Kort, pod vzhodnim ostenjem Tolste Košute. Tja žal zaide le malo Slovencev. Že v Korte ne pridejo, vsaj gorniki ne. Le zakaj tudi bi? Ogromen, z gozdovi poraščen kotel je ves preprečen z gozdnimi cestami, vrhovi nad njim pa so nekakšne zanikrne paleozojske vzpetine. Narodopisno čuteč popotnik bo v Kortah vseeno zavzdihnil. Do nedavnega je bila dolina še čisto

*Košutni potok –
geološko bogastvo
skalovja in slap
Foto: Vid Pogačnik*

slovenska, pa tudi popolnoma odrezana od sveta. Čeprav je na avstrijski strani Karavank, je imela stike v glavnem le z Jezerskim, saj skozi sotesko Korških peči še ni bilo ceste. Ko je Karničar, ki je na Pristovnikovi kmetiji prigaral nekaj denarja, tehtal, v kaj bi prihranke naložil, je za štiri kmetije v dolini raje zgradil cerkev kot cesto. Midva pa sva na posestvu ob ljubki cerkvi naletela na nemško govorečega oholeža, ki te preganja, že če se s kolesom pripelješ na dvorišče.

A vrtno se h Košutnemu potoku. V zadnjem času z užitkom prebiram geološke prispevke o naših in tujih gorah, saj mi pomagajo razumeti, zakaj so gore takšne, kot so. Karavanke so geološko zelo pestro gorstvo. In prav zato vas vabim v dolino Košutnega potoka, kjer je tudi ena od točk Geoparka Karavanke. Če se pripeljemo v Korte, je kmalu po koncu znamenitih Korških peči na desni strani ceste parkirišče, in prav tam se naravnost proti zahodu odcepi stranska dolina. Cesta je zaprta za javni promet, saj je dolina zaradi lepih sestojev črnega bora in jesena od leta 1977 proglašena za naravni gozdni rezervat. Po polurni hoji se cesta konča, mi pa ob potoku nadaljujmo v isti smeri. Ob strugi je tudi kaj videti! Najzanimivejši so balvani pisane trbiške breče. Ta pretežno rdeča paleozojska kamnina ima lepe vsadke belega apnenca, kremena in drugih kamnin, v potok pa so se skale privalile iz podorov v višjih območjih gore. Potem so ob potoku izredno lepo nagubane plasti srednjetriasnih laporjev in apnencev, črne ploščice glinenega skrilačca in še druge kamnine, vse pa so obdane s svetlim, zelo krhkim schlernskim dolomitom. Ta kamnina iz srednjega triasa sestavlja tudi Korške peči, iz nje so bi-zarno oblikovani stolpi na obeh straneh teh dolin.

Tako se ob potoku po popolnem brezpotju prebijamo navzgor. Večkrat ga moramo prečkati, a ob običajnem vodostaju ni nikakršnih težav. Paziti je treba samo na varen korak. Zaradi ogledovanja in potikanja po skalovju bomo do konca poti spet potrebovali skoraj pol ure. Konec poti pa je pod lepim, vsaj petnajst metrov visokim slapom, ki pada čez gladko, sivo ostenje. To je epski kraj, kjer se porajajo melodije simfonij, prava vtičnica za vklop v Naravo. Nad slapom se menda čez razbito, skalnato pobočje proti desni prebije lovska steza, ki se nato nadaljuje prav na sedlo Potok. To bi pomenilo možnost vzpona na Tolsto Košuto od Korških peči (nadaljevali bi po geološki poti čez Meli), a začetek steze mi je žal še neznan.

Zahodna stran Pece

Peca je pravo manjše pogorje, ki nudi številne pohodne kombinacije. Ni še dolgo tega, ko sem se od Riepla pripeljal na mejo, kjer moraš pred planino Luža, 1250 m, pustiti avto. Od tam gre na vršni greben lahka markirana pot (pozimi pa turni smuk), ki te v dveh urah in četrh pripelje na Bistriško špico, 2114 m, le enajst metrov nižjo od Kordeževe glave, 2125 m, najvišjega vrha Pece. Pri uživanju v prostranem razgledu sem spet začel razmišljati, ali bi se lahko kako vrnil po drugi poti. Severozahodni greben je tako privlačen, da se mu nisem mogel upreti. Najprej te ves travnat in razgleden pripelje na Veško kopo, 2074 m, nato se sprehodimo po njem še malo naprej do lovske preže (Mlaka). Tam na razcepu skrenemo po markacijah v levo in stezica čez travnike pripelje na konec gorske ceste. Na Veško planino, 1568 m, je najbolje nadaljevati po stezi, saj gre cesta precej naokrog. Tam pa

moramo poiskati lovsko stezo, ki edina lahko pripelje nazaj na planino Luža.

Za hišo ob kapelici moramo torej zaviti odločno levo, na koncu travnika je lesa, onkraj nje se nadaljuje slabo vidna, z obledelimi markacijami označena stezica. Ta že kmalu prečka strma gozdnata pobočja, nato se spusti mimo slikovitih sten v gozdu in prečka še nekaj globokih grap. Razdaljo le počasi nabiramo. Kmalu se skalnate pečine pojavijo tako nad nami kot pod potjo. Stezica se zvija čez najboljše prehode, nekaj je tudi izpostavljenih. Proti koncu prečkanja sta dve mesti celo za silo zavarovani s tenko žico, na enem pa se mi zdi, da je manjkala. Resnejših težav pa ni in končno dosežemo čistino, ki je vsa zatrpna z vejevjem in podrtimi skalami. Tam se pot izgubi, a usmerimo se gor, k naslednji lovski preži, ki jo zagledamo pred seboj. Tam je konec gozdne ceste, ki pride gor z Luže.

Vrnitev po tej lovski poti je prav zanimiva, zahteva pa polno pozornost in ture ne gre podcenjevati. Oznake so ponekod komaj razpoznavne, orientacijo motijo tudi stečine divjadi. En krak lovske steze gre verjetno tudi v desno, k lovski koči (Wieselhütte), ki naj bi bila nekje v tistih strminah.

Potikanja po zakotjih vsem gornikom seveda niso všeč, saj je prav v bistvo takšne dejavnosti vgrajeno nepremostljivo nasprotje. Vse, kar je dobro, lepo in občudovanja vredno, kaj hitro postane ljudem znano. In torej ne more dolgo ostati zakotje. Kar je zoprno in dolgočasno, pa običajno privablja samo čudake. Pobrskajte po zakotjih svojih gorniških spominov in nam sporočite, kje ni kričočih množic in telefonskega signala. Da preverimo, ali je res, da če nečesa *Google* ne pozna, tisto pač ne obstaja. 📍

Na severozahodnem grebenu Pece, pod Bistriško špico
Foto: Vid Pogačnik

Na Makaluju 1975 sem prav užival

Pogovor z Jankom Ažmanom

Mojstranske veverice. Koliko od vas, bralcev, ve, koga s tem mislim? Kdo so bile "veverice"? Zdi se mi, da boste starejše, izkušenejše generacije to vedele, mlajše pa verjetno ne. Vendar upam, da se motim. Pred časom sem preveril, s kom vse od Mojstranskih veveric smo se v *Planinskem vestniku* že pogovarjali. Z vsemi, razen z enim. No, pa smo se lotili še tega.

Če bi se vrnili v šestdeseta in sedemdeseta leta prejšnjega stoletja, z naštevanjem članov Mojstranskih veveric gotovo ne bi imeli težav. Plezali so v težkih smereh, bili so hitri in medijsko prepoznavni. Sodili so v vrh takratnega vrhunskega alpinizma

Janko Ažman

Foto: Vladimir Habjan

v Sloveniji in o njih še danes govorimo s spoštovanjem. Prvotno zasedbo so sestavljali štirje: Klavdij Mlekuž, ki smo ga predstavili v PV 2/2013, Janez Brojan (PV 4/2011), Zvone Kofler, ki se je kot član odprave na Istor-o-Nal v Afganistanu smrtno ponesrečil med vračanjem z odprave, in Janko Ažman. Pozneje sta se jim pridružila še Janez Dovžan (PV 5/2007) in Miha Smolej (1948-2015). Gotovo ste ugotovili, s kom smo se pogovarjali tokrat. S Koflerjem žal ne, prav tako ne s Smolejem – torej z Jankom Ažmanom.

Janko Ažman, letnik 1945, rojen na Javorniku, se je okoli leta 1952 preselil v Mojstrano. Po enem letu je začel hoditi v šolo na Dovjem. Obiskoval jo je do četrtega razreda, potem pa nadaljeval v šoli v Kranjski Gori, kjer je poučeval alpinist Rado Kočvar. Janko je z njim začel obiskovati gorski svet. "Nismo se razumeli na te reči. Takrat si ali tekkel na smučeh ali skakal ali hodil v hribe; no, pa še v gostilne so zahajali, a to ni bilo za nas. Pozneje sem nadaljeval šolanje na metalurški poklicni šoli. Takrat smo hodili na tabore, na Vršič. Zraven so bili še Mitja Košir, pa Trčkova Jožica, poznejša Šraufova žena. Tečajji med počitnicami so bili enotedenski. Začeli smo plezati po šoli. Najprej so nas peljali starejši, kmalu pa tudi Klavdij, ki je nekaj starejši od nas in je začel že pred nami, tudi Zvone Hrastar in drugi. V Mojstrani je bil gonilna sila Avgust Delavec, ki je bil tudi predsednik društva, načelnik GRS je bil Pavel Baloh. Prve smeri smo preplezali v Debeli peči, smer Jesih-Potočnik, pa Slovensko v steni, potem je že prišla vojaščina," je povedal Ažman, ki se je izučil za električarja in vso svojo delovno dobo delal v Železarni Jesenice kot vzdrževalec.

Zanimalo me, kdo jih je učil, kdo so bili njihovi inštruktorji. "Jih ni bilo, kar sami smo začeli. Starejši so nas peljali, tehnike smo se naučili kar pri reševanju."

Kar takoj med reševalce? "Takoj ko smo prišli na alpinistični odsek, smo začeli z reševanjem. Izpit za

gorskega reševalca sem naredil leta 1966," je povedal Janko. Kje so dobili opremo, me je zanimalo. "V Avstriji, ker se je pri nas ni dalo veliko dobiti, le kline v *fabriki*. Vso drugo opremo smo *prešvercali* iz Avstrije."

Kje vse so plezali, sem ga vprašal. "Prvi je bil Triglav, pa ostali Julijci. Okoli leta 1967 smo že začeli plezati v Cinah in Zahodnih Alpah. Vsako leto smo imeli mesec dni plačanega dopusta in smo hodili v Francijo. Plezali smo v Chamoniskih iglah, v Grandes Jorasses, poskusili smo v Eigerju, a nam ni uspelo. Tam smo imeli kar srečo, da smo prišli ven, ker nas je ujelo slabo vreme. Zato smo *abzajlali*. Za prvi spust je bila vrv prekratka. Jaz sem bil zadnji gor in sem Janezu (Brojanu, op. p.) in Zvonetu spustil vrv, da sta prišla do snežišča, meni pa so rokavice, ki so bile gladke, zdrsnile, zato sem padel in priletel med njiju! Eden me je le po hrbtu udaril, da nisem padel vznak. Tako sem se rešil. Smo imeli kar srečo," je razlagal Janko.

Kako so nastale Mojstranske veverice, me zanima. "Nastale so šele pozneje, po vojaščini. Mi smo se zagledali v Dolomite in v stene Cin ter tako prišli v stik s Cortinskimi vevericami. V nekaj letih smo preplezali veliko njihovih smeri in nekoč smo se vprašali, zakaj tudi mi nismo veverice? In tako smo nastali." Vzponi Mojstranskih veveric so še danes visoko cenjeni. V čem je bila njihova prednost, v čem so bili boljši od drugih? "Mi smo vsak prosti dan preživeli v hribih. Spomnim se, da sva s Koflerjem *Peternela* (Peternelova smer, op. p.) in Čopa (Čopov steber, op. p.) preplezala v enem dnevu, kar je bil takrat kar dosežek. Plezali pa smo v gojzarjih ... Nesreč nismo imeli," je poudaril Janko.

Se spomni kakega posebnega dogodka iz časov plezanja in reševanja, me je zanimalo. "Polajnar in Ozebek sta plezala v triglavski steni v smeri Sandija Wisaka. Ozebek je padel in si zlomil gleženj. Po klicu na pomoč smo zvečer vstopili v steno s Klavdijem in dvema Jeseničanoma, Javorskim in Čanzkom, ki takšnega reševanja nista bila vajena. Klavdij je nabijal, vlekel, jaz pa nosil. Celo noč sva ga spravljala dol, zjutraj pa smo bili pod steno. Praktično sva ga sama spravila dol. To je bilo okoli leta 1976. Takrat je bilo ogromno reševanj. Spomnim se, da smo šli v enem tednu tudi šestkrat na teren. Če se je kaj dogajalo v Planiki (koča, op. p.), smo šli gor popoldan po sihtu. Vse se je vozilo z *marinerjem* (reševalna nosila, op. p.). Pozneje, ko je prišel helikopter, je bilo laže. Bil sem tudi reševalec letalec in spomnim se, da sem dva potegnili na 60-metrski *zajli* iz Čopovega stebra. Imel sem teleskopsko palico, da me je oni potegnili k sebi. Dvakrat sem tako reševal."

Ažman je bil na prvi odpravi leta 1964 na Durmitorju. "To je bila moja prva odprava. Takrat smo šli s sindikalnimi kartami in poceni vlakom do Beograda, z letalom DC3 do Žabljeka, od tam pa na Bobotov kuk, kjer smo postavili šotore. Vodja je bil Avgust Delavec. Vsakdo je moral imeti svoj zvezek in

vanj vpisovati prvenstvene vzpone. Zame je bilo vse novo. Nazaj smo šli do Budve in ob morju. Je bil kar lep izlet," se je spominjal Janko.

Na drugi odpravi leta 1971 sta se z Zvonetom Koflerjem povzpela na Istor-o-Nal, 7496 m, v Afganistanu. Pri sestopu z vrha sta oba zdrsnila in so ju kolegi reševali. "Kaj se je zgodilo, da sta padla," sem ga vprašal, in tudi "kako se spominja vzpona?" "Zavestno sva se odločila in skočila na snežišče. Takrat verjetno ne moreš oceniti, ne veš, kako reagirati

Mojstranske veverice od leve: Zvone Kofler, Janko Ažman, Janez Hrovat, spodaj Janez Dolžan in Klavdij Mlekuž. Žal na sliki ni Janeza Brojana in Miha Smoleja.

Arhiv Janka Ažmana

Janko na Grossglocknerju leta 2003

Arhiv Janka Ažmana

prav. Z vrha sva plezala po skalah, spodaj pa je bila dolga snežna *flanka* in na koncu sedlo. In sva si rekla, tam se bova peljala. Zvone je začel in videti je bilo, da mu gre dobro. Če gre njemu, bo šlo tudi meni, sem pomislil. Treba je bilo skočiti čez krajno poč. Trdo je bilo, potem mi je zagrabilo dereze, izgubil sem očala in sem se izgubil še sam ... Reševanje je bilo zelo težko. Brojan in Ščetinin (Peter, op. p.) sta me vlekla do tabora 3. Videl nisem nič. Potem je prišel *dohtar* (dr. Ivo Valič, op. p.) in mi dal infuzijo. Ne spomnim se več, kolikokrat sem prespal, najbrž dvakrat, da sem prišel do baze. Kolegi so mi napeli vrvi, a sem se hudo mučil in večkrat padel.

to štemanje smo se javili mi. Izkopavali smo s kompresorji in žlindro nosili ven. Ko si odbil kos, je bilo vse vroče. Zato smo imeli lesene čevlje, drugače bi se vnelo. To smo delali po šihitu. Tudi švercali smo. Za Istor-o-Nal sva šla z Brojanom v tujino po podplate, ker so bili zelo iskani. Menjal jih je čevljar Janez Eržen, ki je izdelal škornje tudi za Makalu. Tako sva imela v *fičotu* sprednji prtlačnik poln podplato. Zalotil naju je carinik in jih je hotel vzeti, midva pa nisva hotela plačati in sva šla nazaj. Potem smo jih prinesli na ramah peš čez mejo. Še eno podobno filmsko švercanje smo imeli. Leta 1972 smo šli po dia filme v Trst. Takrat sta bila zraven Maležič

Preplezali so „Mrtvaški prt“

Alpinisti iz Mojstrane so presenetili s prvo ponovitvijo tega vzpona

LJUBLJANA — Konec januarja 1968 so časopisi s precejšnjo rezerviranostjo javili, da sta Rene Desmaison in Robert Flematy v 14 dneh preplezala prosluli »Linzeul« (Mrtvaški prt) v severovzhodnem delu severne stene Grandes Jorasses. Bilo je precej razlogov, da vesti ni posebno verjeti. Že leta 1965 je namreč samonodec Roland Trivellini (kasneje je izginil v severni steni Eigerja) sporočil, da je preplezal to smer, toda niso mu verjeli. In sedaj — v zimskih razmerah ...

Kasneje so vest potrdili in Desmaison in Flematy sta se v eno najtežjih alpskih sten Grad Jorasses zapisala kot prvopristopnika izredno težke smeri. Čeprav jo nista izpeljala po načrtu in sta morala izstopiti (25. januarja) na greben l'Hirondelle, je bil s tem

problem rešen. V dneh od 27. do 29. julija istega leta so kot prvi poleti »Mrtvaški prt« preplezali Valentin Kanyar, Ivan Bortel (prvi ponesrečenec letošnje odprave ČSSR v Peru), Andra Blencha in Ivan Dieška iz Češkoslovaške. Smer so korigirali po prvotnem

načrtu z varianto na vrh Poit Walker (4208 m). Potrdili so, da je v smeri izredno težko bivakirati, da stalno preti nevarnost padajočega kamenja in da je naklonina ledenih vesin od 50–70 stopinj.

Kasneje ni bilo slišati o ponavljalcih, vse dokler se iz Zahodnih Alp ni vrnil vodja kranjske odprave v Karakorum (1917) dr. Ivo Valič. Povedal je, da so trije alpinisti iz Mojstrane Janko Ažman, Janez Brojan in Zvone Kofler med treningom za odpravo opravili prvo letno ponovitev. V steno so vstopili ponoči 6. t. m. in izplezali po treh dneh (dva bivaka v steni). Razmere niso bile najbolj ugodne (visoka temperatura), toda vreme je bilo vsaj prva dva dneva dobro. Zadnji dan pa se je po-

slabšalo, tako da so bili že nekoliko v skrbeh.

Na treningu za odpravo (tabor so imeli v Val Veni) so sodelovali še trije kranjski alpinisti: Tomaž Jamnik, Slavko Markič in Nejc Zaplotnik in fotoreporter Tovariša Joco Znidaršič. Skupaj z vodjo dr. Valičem so preplezali SV raz Mont Maudit, SZ steno Tour Ronde in ozebnik v njej, V raz Aiguille des Glaciers in Dent de Jean. Vstopili so sicer tudi v greben Innominata, toda vzpon so morali prekiniti zaradi poslabšanja vremena.

Če bo lepo vreme tudi v Alpah še nadalje držalo, lahko računamo, da bodo naši alpinisti tudi letos dokazali svojo kvaliteto.

FRANCI SAVENC

Članek iz časnika *Dela*, 16. 7. 1970, ko so Kofler, Ažman in Brojan opravili prvo ponovitev Mrtvaškega prta v Grandes Jorasses. Arhiv Janka Ažmana

Ni bilo prijetno. Šele po nekaj dneh v bazi sem prišel k sebi. Bil sem ves potolčen. Vzpon je bil na začetku običajen pristop, više pa je bilo treba plezati. Gor smo šli po novi smeri. Porabila sva veliko vrvi in bila na koncu že kar utrujena." Med vračanjem z odprave je bil Ažman udeležen v prometni nesreči, v kateri se je smrtno ponesrečil član veveric Zvone Kofler. "Zleteli smo s ceste. Vozil sem jaz. Sploh ne vem, kako je prišlo do tega. Še preden smo se ustavili, je avto zagorel. Nama z Janezom ni bilo nič, Zvoneta pa je vrglo ven. Jaz sem ga prestavil stran, ker je vse okrog gorelo. Ne vem, morda smo zadelo drevo. Bencinski tank je bil zunaj in je zagorel ... Zelo huda stvar. Žal ni bilo dobre oskrbe. Vse smo naložili na tovornjak in se odpeljali do bolnice v Kabul, ki je bila sto kilometrov daleč ..." je žalostno povedal Janko.

Veverice so sami zbirali sredstva za odprave na različne in zelo pestre načine, se spominja Ažman: "Lotili smo se vsakega dela, ki smo ga dobili, da bi zaslužili. V železarni je bil občasno remont elektro in globinskih peči. Nabrala se je žlindra, ki jo je bilo treba izkopati. Zato je *fabrika* najela ljudi. Za

(Matija, op. p.) in Brojan. Natlačila sva vsak svoj nahrbtnik. Brojan naju je peljal do Mangartskih jezer, od tam sva šla z Maležičem čez hrib in dol v Tamar. Isti dan so betonirali mejne kamne in k sreči sva se lahko skrila, da naju niso našli. In Tito je bil pokrovitelj takratne odprave!"

Trojica Kofler, Brojan in Ažman je poleti 1970 preplezala smer Mrtvaški prt v severovzhodnem delu severne stene Grandes Jorasses. "To je bila prva letna ponovitev. Verjetno jo je pozimi precej lažje preplezati. Takrat je bil led zelen, čisto trd. Le po sprednjih zobeh derez smo plezali, kar je zelo utrudljivo in moraš vmes počivati. Je pa kar dolg vzpon. Vmes je še nihajna prečnica, kjer plezaš v tegu vrvi (ena od alpinističnih tehnik, op. p.). Spomnim se, da sem bil tam zadnji in sem se hudo mučil, da me ni odneslo."

Veverice so plezale v najzahtevnejših stenah Alp, kot so Eiger, Grandes Jorasses, severne stene Cin ... Kaj od teh vzponov mu je najbolj ostalo v spominu? Katera smer oziroma stena mu je bila najbolj všeč, me je zanimalo. "V najlepšem spominu imam Cine. Skala je kompaktna, vse je držalo. Vse smeri so mi

bile vseč. Tudi Gran Capucin je lep. Za prav določeno smer ali steno pa se ne bi mogel odločiti," je odgovoril Janko. So plezali le tehnično? "Ja, malo smo sicer poskušali, ampak brez varovanja. Takrat še ni bilo prostega plezanja."

Ažman je bil na obeh odpravah na Makalu, leta 1972 in 1975, ko se je povzpel do vrha. Kako je bilo stati na vrhu osematisočaka, četrtega najvišjega na svetu? "Leta 1972 nas je bilo premalo. Takrat je Brojan kmalu zbolel. Pošle so nam moči. Iz statistike se vidi, koliko časa smo bili na hribu, cel mesec in pol, ves čas gor – dol. Bili smo izmučeni. Če bi imeli koga več ... Pa vreme. Vsake toliko nas je zametlo in smo morali vse kopati znova. Veliko opreme nam je odnesel močan veter. Če ne bi bili privezani, bi nas pometal. Po odpravi smo bili zelo razočarani. Istega leta smo bili Kunaver (Aleš), Maležič (Matic) in jaz na mednarodnem zboru alpinistov v Trentu, kjer je bil Messner in nas je obravnaval prav podcenjevalno. Rekel je na tak, vzvišen način, da "če ste vi prišli tako visoko, bomo mi z lahkoto na vrhu". Naslednje leto so prišli Avstrijci še niže, tudi poznejša mednarodna odprava ni dosegla vrha. Sam sem leta 1975 prav užival. Odnosi so se mi zdeli drugačni. Večinoma sva bila v navezi z Nejcem (Zaplotnikom), s katerim sva se zelo razumela, imam ga v spominu kot *fejst* fanta, pa Dena (Danila Cedilnika, op. p.). Na vrhu Makaluja te pravzaprav skrbi, ker sploh ne veš, kako boš prišel dol. Drugače pa ja, krasen vzpon, ampak sem ga podoživel šele pozneje."

Kmalu po Zvonetovi nesreči veverice niso bile več tako zagnane in člani so počasi zaključili z vrhunskim alpinizmom. Janko je bil še na nekaj odpravah, Yerupajá, Aconcagua, Ama Dablam. Leta 1977 sta se morala z Izidorjem Koflerjem obrniti v steni Yerupajé Grande. Kako to? "Meni se je že v prvi tretjini stene zlomila *bajla*. Samo z enim orodjem sem bil počasen, zato sva zaostajala za Marjonom (Marjanom Manfredo, op. p.) in Janezom Dovžanom. Ko sta se vračala, sva se obrnila še midva." Kako so mu bili vseč Andi? "Super so, a vse hribe moraš enkrat videti. No, zame je še vedno najlepša Himalaja. Upam, da bom šel še kdaj tja ..."

Leta 2005 se je udeležil jubilejne odprave Makalu 1975 in se vzpel na Ama Dablam (6812 m). Kako je bilo po tolikem času na tako visokem vrhu? "Meni je bilo zelo vseč. Šli smo še na Kala Patthar in obujali spomine. Z vrha se vidi Makalu. Je pa to kar zahteven vzpon. Takrat sem imel šestdeset let. Čeprav so na ključnih mestih napeljana vrvi, je težko. Ne plezaš v navezi, sva pa z Janezom plezala skupaj. Zelo vesela sva bila na vrhu. Sam potrebujem nekaj več časa, da se privadim na višino. Biti v Himalaji po tolikšnem času je res lepo."

Janko je več let sodeloval pri terenskem snemanju TV oddaje *Gore in ljudje* z Marjeto Keršič Svetel. Kako se je znašel tam in kako se je počutil kot član snemalne ekipe, ga vprašam. "Snemalec je bil Janez

Hrovat, Klavdijev prijatelj z Jesenic. Najprej je pomagal Klavdij, po nekaj letih ga je *usekal* hrbet, ker je prenašal težke akumulatorje za oddajo, pa so rekli meni. Hitro so me vzeli za svojega. Po koncu oddaje *Gore in ljudje* sem pomagal pri drugih oddajah, npr. pri geologih, kjer je bil Jurij Kunaver. Takrat sem sodeloval kar dolgo, kakih deset let. Večinoma sem nosil kamero in pomagal predstavljati, pa varoval sem jih na zahtevnih terenih."

Ima še kakšno neizpolnjeno željo po vzponu na kako goro ali preplezati smer, ga vprašam. "Niti ne. Kakšne težje smeri ne spravim več skupaj. Grem pa še rad v hribe, pa okoli Mojstrane. A pozimi ne več. Vedno bolj me zebe. Rad smučam in plezam po feratah. Ta v Martuljku je res lepa."

Po Ažmanovem mnenju današnjega plezanja ni mogoče primerjati s plezanjem v njegovih časih. "Če danes nisi popolnoma v tem, torej v plezanju, ne dosežeš tistega, kar bi rad. Mi smo delali še ponoči, po tri sihte naenkrat, plezal si le, ko si bil prost. Zdaj je precej teže nekaj pokazati. Kvaliteta je huda, konkurenca je huda, smo pa Slovenci v svetovni špici." ●

Janko Ažman na naslovnici knjige Makalu, Mladinska knjiga, 1974

Miro Štebe

Muzejski primerek na Bernini

Zgodba o težkem nahrbtniku

Velikokrat sem se vsaj v načrtih spravljaj na nam najbližji štiritisočak, Piz Bernino (4049 m), saj sem se želel preskusiti z "nebeško lestvijo", kot tudi pravijo Belemu grebenu oz. Biancogratu, ki pelje na ta najvzhodnejši štiritisočak. Žal mi tega ni uspelo uresničiti, dokler me niso prijatelji iz Plezalnega kluba Novo mesto povabili, da naj se jim spet pridružim na njihovem vsakoletnem taboru v Vzhodnih Alpah, med katerim naj bi se povzpeli tudi na Piz Bernino. Povabilo je bilo mamljivo, fante sem že poznal s prejšnjih vzponov in sem vedel, da so dobra družba, zato se mi je kar samo smejalo, ko smo se pogovarjali o načrtih za tabor. Priložnost sem zagrabil z obema rokama.

*Med vzponom proti
koči Tschierva nas je
vrh Bernine vabljivo,
a tudi vzvišeno
klical k sebi.*

Foto: Miro Štebe

Nahrbtnik določi tempo

Po dolgotrajni vožnji smo dopoldne v Pontresini, vasi v dolini Engadina, ki je eno od izhodišč za vzpon na Bernino, iz avta zveliki opremo, se preoblačili in pripravljali nahrbtnike za vzpon. Tomaž, ki je bil tudi tokrat vodja odprave, je s priročno tehtnico začel tehtati, kako težke nahrbtnike smo si pripravili. Moj je bil najtežji – 18 kilogramov. Nezaupljivo me je pogledal, jaz pa sem se mu zarežal, češ, saj smo bili v mlajših letih vajeni v hribe tovoriti še težje nahrbtnike, kar je bilo sicer res, ampak to je bilo že davno nazaj. Za nameček sem v nahrbtnik dal še šteko pločevink piva.

Vzpon po dolini do kočice Tschierva (2573 m) je bil prav prijeten, saj so nas skozi macesnove gozdičke in pašnike, posejane s cvetjem, spremljali živahni potočki. Nad nami so se bahavo šopirili veličastni vrhovi, ki jim nisem vedel imena. Priznati pa moram, da sem res že občutil težo nahrbtnika. Mladim sem pustil, da so korakali prvi, jaz pa sem nekoliko zaostajal, ker sem se predajal opazovanju narave in slikanju. Vseeno sem sklenil, da se bom v koči po hitrem postopku

znel težje piva in da bom opremo enakomerneje razobesil po sebi.

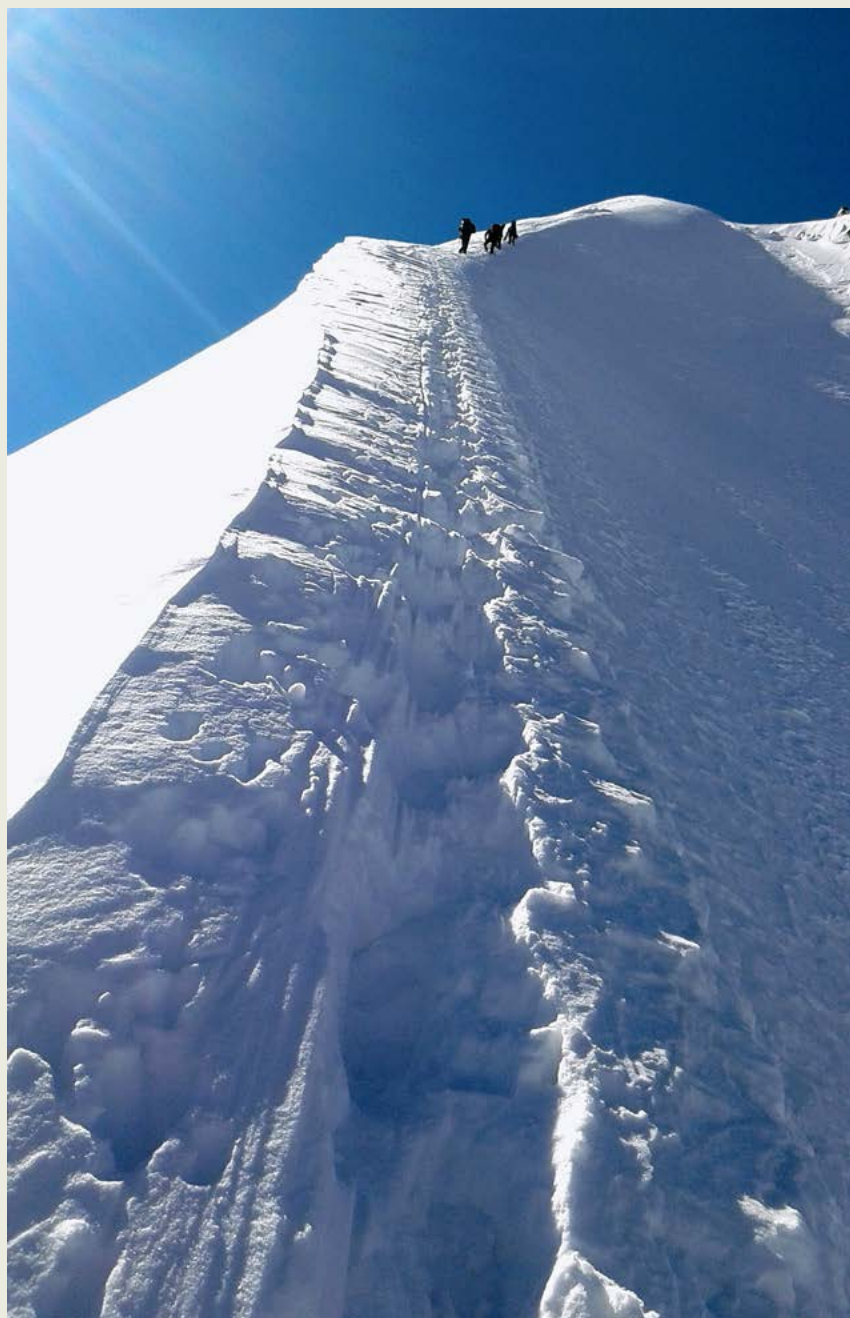
Tudi v zgodnjem jutru, ko smo še v temi začeli z vzponom, se nisem silil v ospredje, ampak sem preudarno stopal bolj na repu skupine, le pred sedlom Fourcla Prievlusa med Morteratschem in Bernino, ko so fantje iskali nadaljevanje poti v steni Bernine, sem našel bolj direkten pristop na sedlo, tako da sem tja prišel prvi. Potem pa tudi nisem hotel nadaljevati na čelu, ampak sem raje v svojem tempu plezal v zaščitnici. Treba je bilo splezati še po granitnem grebenčku, nato pa po nekoliko bolj strmem snežišču, na vrhu katerega se je začel Beli greben. Prijatelji so me čakali, a sem jim dal znak, da naj kar nadaljujejo in da je z mano vse v redu. Le težki nahrbtnik sem nekoliko preklinjal.

Po lestvi v nebesa

Nebeška lestev pa je upravičila svoj naziv. Ne pravijo zaman, da je to najboljši greben v Alpah! Res je čudovit. Hotel sem fotografirati, pa sem ugotovil, da se

Nebeška lestev – Biancogrät. Skoraj nebeško sem bil vesel, ko sem ugotovil, da je posnetek narejen le po občutku, povsem na slepo, še kar uspel.

Foto: Miro Štebe

*Jutranji sestop od kočice
Marco e Rosa proti
ledeniku Morteratsch
mimo ledeniških
razpok pod vrhovoma
Piz Zupò in Piz Palù
Foto: Miro Štebe*

mi je baterija fotoaparata spraznila. Zaradi jutranjega mraza mogoče. Dal sem jo na toplo v žep. Da bi ohranil pogled, ki se mi je odkrival, sem izvlekel telefon in poskusil slikati z njim. Ekran je bil tako temen, da nisem mogel preveriti, kakšna naj bi bila slika. Vseeno sem pritiskal kar na slepo. Naredil sem nekoliko več posnetkov in upal, da bo vsaj kakšen uspel. Pozneje sem videl, da jih je nekaj še kar sprejemljivih. Enega so potem dolenjski prijatelji uporabili celo v svojem društvenem koledarju!

Biancograt pa me je tudi presenetil, saj sem si ga predstavljal bolj ostrega, kot britev. A je bil kar udoben. Niti ni bil leden, tako da je bil vzpon po njem, kot da bi se človek vzpenjal v nebo. Le zaradi mojega nahrbtnika je bil predolg. Vseeno sem še kar strumno, vsaj zdelo se mi je tako, prilezel na vrh Piz Bianca (3995 m), kjer so me pričakali prijatelji. Vrh Bernine pa se je skrivnostno dvigal na drugi strani sedelca med vrhovoma. Nič kaj vabljev ni bil videti. Spust na sedlo je bil kar delikaten, vzpon na glavni vrh pa potem lažji, kot je bil sprva videti.

Na vrhu sem bil vesel, da ni bilo treba iti še višje. Spustili smo se po južnem grebenu La Spalle (Spallagrat) proti kočici Marco e Rosa. V zgornjem delu je bilo treba malo poplezati, pomagali smo si s spustom ob vrvi, na spodnjem snežišču pa sem fante spet spustil naprej. Ni se mi mudilo, užival sem v ugašanju dneva. Do kočice sem prišel, ko so večerne barve že začele temneti. Zavetišče na srečo ni bilo povsem polno. Večerja, za italijanske postojanke obvezna pašta, ki pa jo

povsod pripravljajo drugače, se nam je zelo prilegla, poskrbeli pa smo tudi, da ne bi kdo ostal dehidriran. Kot že večkrat so nas tudi v tej kočici na koncu presenetili, ko so nas častili z za tiste kraje značilnim žganjem. Skoraj se ne spomnim visokogorske postojanke v osrednjih Alpah, kjer nas ne bi presenetili na ta način. Ne vem, ali smo kot dobri gostje povsod naredili tako dober vtis ali pa je to marketinška poteza teh postojank. Take navade bi se lahko našli tudi oskrbniki naših postojank.

S skrajnimi močmi do cilja

Zjutraj se nam ni posebej mudilo, vseeno pa nismo želeli izzivati, saj smo morali pri sestopu čez ledenike pod vrhovoma Piz Zupò in Piz Palù z ledeniški razpokami. Nepredvidljivim ledenikom smo se čez čas umaknili na greben, ki je kmalu postal skalnat. Pri sestopu po njem smo si spet pomagali s spustom ob vrvi, nato pa smo se spustili na ledenik Morteratsch. Ko smo kolovratili čezenj, me je nahrbtnik spet vse bolj težil. Opazoval sem kočico Diavolezza visoko na vrhu morene na drugi strani ledenika, do kamor smo morali priti, in premišljeval, če bom sploh še zdržal do tja.

Spomnil sem se, kako me je doma opazoval starejši sin, ko sem zlagal opremo za ta vzpon. Potežkal je moj plezalni pas in čelado ter se mi nasmehnil: "Oči, s to opremo si pa že muzejski primerek!"« Dal mi je potežkati svoj pas in čelado. Res sta bila precej lažja od mojih, ampak s tem pasom in to čelado sem svoj čas

plezal kar dobre stvari, torej zakaj ne bi tudi tokrat? Nimam denarja, da bi sledil vsem modnim muham in ves čas kupoval novo opremo, sem si rekel. Sedaj mi je bilo žal, da mu nisem rekel, naj mi posodi svojo lažjo opremo. Vsak dekagram minusa bi mi veliko pomenil.

Z ledenika sem zagrizel v gruščnato stezico, ki se v ključih vzpenja čez moreno. Prijatelji so že zginevali čez rob in vedel sem, da bodo vsak hip verjetno naročali osvežilne napitke, jaz pa sem se kar malo oznojil, čeprav nisem vedel, od kod mi še znoj. Počasi, ampak gotovo, sem si govoril in bil sem odločen, da tik pred zdajci ne bom odnehal. Pa je bilo vse težje. Nisem želel počivati, premikal pa sem se po polžje in se bodril s krepkimi izrazi. Preklinjati ne znam, ampak slišati pa bi bilo skoraj tako.

Spomnil sem se našega legendarnega, zdaj žal že pokojnega ultramaratonskega kolesarja Jureta Robiča, s katerim sem se pogovarjal, ko je še zadnjič zmagal na transameriškem maratonu (RAAM – Race Across America). Ko mi je govoril, kako je treniral, je dejal, da je vozil po gorskih poteh po hribih nad Jesenicami in ko je bil že povsem na koncu z močmi, ko je že mislil, da ne more nič več, je zavestno šel na še en krog vožnje. "V človeku so rezerve, moči, ki se jih ne zaveda; pri vožnji čez Ameriko sem dostikrat prišel do skrajne točke, zaradi takega načina treninga pa sem vedel, da imam še rezerve, vozil sem skoraj v transu, a sem zmogel!" Če je Juretu to uspelo, bo tudi meni, sem si govoril, a telo je bilo močnejše od volje. Skoraj

sem mislil počakati, ko se je prikazal moj rešitelj. Nasproti mi je prišel nasmejani Jože, ki ni bil z nami na Bernini, vzel mi je nahrbtnik in mi s tem skoraj rešil življenje. Počasi, a zmagovito sva prišla do koč, kjer sem se prepričal, da tekočine še obstajajo. Kako je prišlo sedeti v senci in na drugi strani doline opazovati, kje vse smo zadnja dva dneva kolovratili!

Vredno je bilo, a sem pri sebi sklenil, da bom do naslednjega podviga vsaj malo posodobil svojo opremo in da ne bom več plezal s tako težkim nahrbtnikom. V hribe vendarle hodim le še uživati! 📍

Pogled z ledenika Morteratsch proti koči Diavolezza me je spravljal v obup. Nisem verjel, da imam še zadosti moči za zadnji vzpon. Foto: Miro Štebe

Pogled na Piz Bernino z druge strani doline. Od leve Piz Zupò, Piz Argient, Bernina. Bernino branijo razbrazdani ledeniki. Foto: Miro Štebe

Z NAMI NA POT

Gregor Kofler

Izleti z otroki v naši okolici

Okoli Mojstrane

"Pot je zgodba – zgodba je pot" je slogan SPM. V Slovenskem planinskem muzeju si podajata roke preteklost in sedanjost. Prihodnost našega naroda, naše otroke, pa bomo na izletih po poteh Mojstrane in okolice naučili nekaj o naši preteklosti.

Mojstrana leži na vstopu v doline Krma, Kot (levo) in Vrata (desno), ki se nadaljujejo z visokimi gorami. Z leve: Rjavina, Triglav, Begunjski vrh, Stenar. Na sredini je poraščen greben Mlinaric, ki se nadaljujejo v Vrbanovi Špiči. Desno tik ob naselju je Grančičšče z značilno skalnato vzhodno steno, nad njim se dviga Vrtaško Sleme.

Foto: Franci Horvat

Spoznavanje zgodovine kraja tudi z informativnih tabel
Foto: Gregor Kofler

Tehnološka učna pot

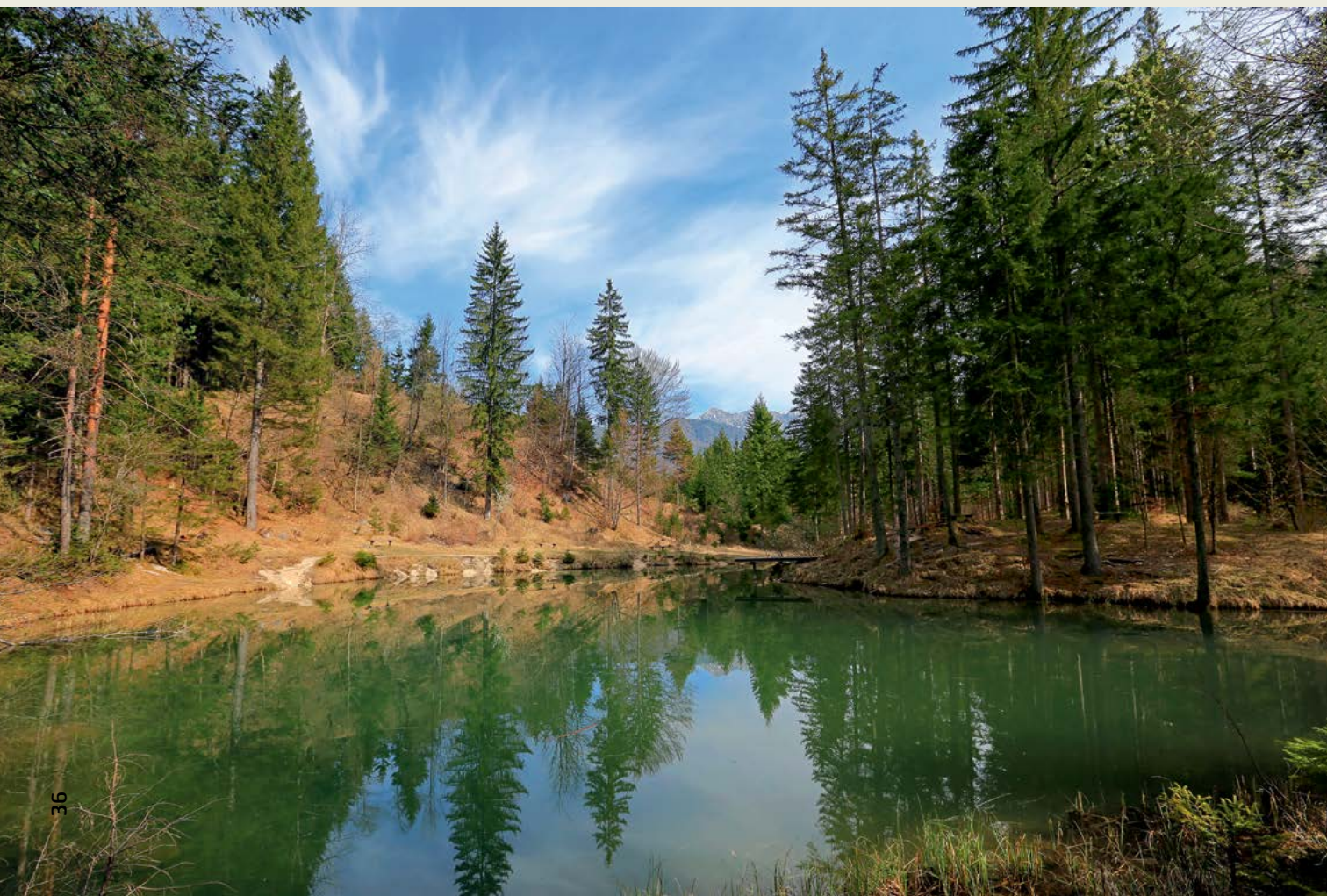
Mojstrana že v svojem imenu nosi besedo 'mojster'. In res je v starodavnih časih tukaj delovalo več obrti, kar nakazuje tudi dejstvo, da nastanek in razvoj naselja tesno povezujemo s fužinarstvom, saj so konec 14. stoletja v bližini začeli kopati in taliti železovo rudo, poleg tega pa je bila Mojstrana poznana po več mlinih in žagah. Konec 19. stoletja se je železarska tradicija spremenila v izdelovanje cementa, in tako je Mojstrana z izgradnjo cementarne postala močna "idustrijska" vas. Zgradil jo je dunajski inženir Pius

Jezero Kreda
Foto: Gregor Kofler

Amman, stala pa je na skrajnem severozahodnem delu vasi, mestu danes rečemo *Fabrka*. Delovala je v letih 1893–1932. Najboljša surovina za izdelavo cementa je bila kreda, ki so jo kopali nedaleč stran in jo s posebnimi vagoni vozili v Mojstrano, zaradi izkopavanja pa je nastalo umetno jezero Kreda.

V današnjem času je to mokrišče z vsem pripadajočim živalskim svetom, v katerem kraljujejo žabe, v osemdesetih letih prejšnjega stoletja pa je bilo to celo pristajališče za skoke s smučmi, ki so se začeli na plastični skakalnici *luftarci* in končali v vodi. Jezero je bilo v tistem obdobju tudi letno kopalništvo vaščanov. Ker je tovarna potrebovala več delovne sile, so sprejeli veliko nemško govorečih prebivalcev. Za delovanje cementarne so že leta 1895 zgradili približno dvajset metrov visok in tisoč petsto metrov dolg akvadukt od Rosa do tovarne, kjer je voda gnala turbine za proizvodnjo električne energije, danes pa še lahko vidimo nekaj ostankov na poti.

Po delu Tehnološke učne poti, ki sicer vodi mimo jezera Kreda in se nadaljuje do Rosa (informativna tabla za elektrarno in akvadukt, ki je bil zgrajen do *Fabrke*) pridemo na Kosmačev preval, kjer je bila včasih tudi ogljarna, v sestopu pa na staro trim stezo, zgrajeno leta 1977 pod okriljem takratnega športnega društva. Pobudnik gradnje je bil dolgoletni ravnatelj mojstranske osnovne šole Emil Brezavšček, trim steza pa je delovala dobro desetletje. V soteski potoka Kloma, bolj znani kot soteska Mlačca, pa neutrudni Pavel Skumavc z ekipo lednega kraljestva vsako leto

prireja Žive jaslice v ledu in ustvarja umetne zaledene slapove.

Slovenski planinski muzej

Bogata zbirka predmetov s pestro zgodovinsko pripovedjo, raznolikost fotografskega in arhivskega gradiva ter obsežna strokovna knjižnica nudijo vpogled v množičnost in pomembnost planinske dejavnosti v slovenskem prostoru.

Slovenski planinski muzej je bil zgrajen leta 2010. Idejni vodja, pozneje tudi vodja muzeja do upokojitve, je bil tedanji predsednik Planinskega društva Dovje-Mojstrana Miro Eržen. Muzej ima tako pester nabor vsebin, da je privlačen za odrasle in otroke. Poleg stalne razstave *Pot h gori* in občasnih razstav, številnih dogodkov in prireditev, so najprivlačnejši: odlične virtualne vsebine, helikopter slovenske policije, ki je prvi sodeloval pri reševanju v gorah, virtualni *zip line* s Triglava in star originalni Bivak II, v katerem je urejena neke vrste soba pobega – soba doživetij. V muzeju si lahko sposodimo tudi kolesa in opremo za plezanje po feratah, ki sta v vzhodni steni Grančišča: Aljaževa pot (B, 250 m) in Pot mojstranskih vervec (C/D, 250 m). Na parkirišču se začne tudi Pot Triglavске Bistrice. V muzejskih prostorih domuje info točka Turističnega društva Dovje-Mojstrana z majhno prodajalno zemljevidov, gorniških vodnikov in spominkov, tako da se za obisk kar moramo odločiti.

Po poteh triglavskih pravljic v Mojstrani in na Dovjem

Zakleti mački na Požgančevem mostu, Gorski mož pri Peričniku ... so del *Triglavskih pravljic*, ki jih je po starih ljudskih pripovedkah zbral pesnik, pisatelj in dramatik Mirko Kuncič (1899–1984). V predstavi na prostem *Rajže po poteh Triglavskih pravljic*, ki se dogaja v Mojstrani in na Dovjem, sta jih leta 2003 udejanjila Marsel in Leona Gomboc, tako je nastala izvrstna predstava za mladino in odrasle.

Metka Kern Trček in France Voga z ilustracijami Špele Oblak sta pravljice priredila za knjigo *Triglavске pripovedke*, mi pa se bomo z njimi na izletu v živo srečali na poslikavah starih domačij v Mojstrani in na Dovjem.

V starem vaškem jedru Mojstrane pri Čborjevi hiši vidimo prvo risbo *Triglavskih pravljic* Zakleti mački na Požgančevem mostu, malo naprej Pr' Krulovčevih drugo Gorski mož pri Peričniku. Sedem Zakletih mačk nas čaka na Požgančevem mostu, poimenovanem po istoimenski gostilni, ki je delovala v obdobju

Slovenski planinski muzej

Foto: Gregor Kofler

Trg olimpijcev

Iz našega kraja se je na zimskih olimpijskih igrah zvrstilo enainvajset športnic in športnikov. Septembra leta 2016 jim je občina Kranjska Gora izkazala spoštovanje z izgradnjo trga. Mojstrana se tako ponaša kot kraj z največ olimpijci v Sloveniji.

Trg olimpijcev

Foto: Gregor Kofler

Cerkev sv. Klementa - Mojstrana Foto: Gregor Kofler

Pot k spodnjemu slapu Peričnik Foto: Gregor Kofler

Cerkev sv. Klementa – Mojstrana

Legenda pravi, da je cerkev nastala na mestu, kjer sta leta 868 prenočevala sv. brata Ciril in Metod, ko sta nesla relikvije papeža Klementa I. v Rim. Sv. Ciril jih je našel leta 860 na Krimu. Cerkev je podružnična cerkev farne cerkve sv. Mihaela na Dovjem.

Jakoba Aljaža. Gospod Požganc je bil Aljažev delovodja pri gradnjah koč v triglavskem pogorju. Most je danes razglašen za spomenik kulturne dediščine. Na Dovjem je cerkev sv. Mihaela, kjer je Jakob Aljaž služboval kot župnik 38 let. Ostale *Triglavske pravljice* so še: Farovski hlev (Legenda o dovški cerkvi), Jencnova hiša (Večer na Planini), Šetinova hiša (Zob sveste Hleme pod Žolnežnom), Brencetova hiša (Mlinca puščavnika Sablce), Bvaščeva hiša (Skrivnost Blaščevе jame) in Drašlerjeva hiša (Zlato jezero v Močilniku nad Dovjem).

Dovje je vas z zdravilnim podnebjem, kjer živi približno sedemsto prebivalcev. Vas ima tisočletno tradicijo, ime Dovje pa naj bi dobila po dolgih njivah, ki so jih v terasah pod vasjo skozi stoletja oblikovali marljivi domačini. Prvič je posest Dovje omenjena v letih 1015 in 1033, ko sta škof Konrad II in grof Alberik dovško posest podarila freisinskim škofom. Vas je ohranila kmečko tradicijo in mnoge alpske značilnosti, kot so npr. polkrožna vhodna vrata kmečke hiše, čopasta streha ipd. Na sredi vasi stoji obnovljena kovačnica Pr' Katr.

Dolina Urata in slap Peričnik

V Triglavsko kraljestvo z mojstranske smeri vodijo tri ledeniške doline, Krma, Kot in Vrata. Najdaljša je dolina Vrata, v katero lahko vstopimo neposredno iz Mojstrane, je pa med vsemi tudi najlepša. V njenem zatrepu se pred nami postavi mogočen 1300 metrov visok in 3500 metrov širok zid, imenovan Severna triglavska stena, ki se ponaša z več kot 140 alpinističnimi smermi. Najdaljša, 1300 metrov Dolga nemška smer vodi prav na vrh Očaka, najbolj poznana smer pa poteka čez osrednji triglavski steber, poimenovan po skalašu Jožu Čopu – Čopov steber. Aljažev dom v Vratih je dal zgraditi sam Jakob Aljaž že v začetku 20. stoletja in je izvrstna izhodiščna točka za ture v Julijskih Alpah. Slap Peričnik je poleg Severne triglavske stene druga največja znamenitost doline in leži ravno na polovici doline na južni strani v pobočjih Lengarjevega Komna. Sam potok je kratek in se v dveh visokih kaskadah spusti v reko Triglavsko Bistrico. Pri tem nastaneta zgornji slap Peričnik in spodnji slap Peričnik. Zgornji je visok 16 metrov, spodnji pa 52 metrov in oba strmo padata čez konglomeratne pečine tako imenovane Galerije, ki so zelo značilne za dolino. V poletnem času nas bo prš slapu prijetno ohladil, v pravem zimskem času pa si bomo lahko na daleč ogledovali tudi alpiniste, kako premagujejo ledno vertikalo in odganjajo sile Stiriobije. ●

Grančičče, 845 m, po Tehnološki učni poti

Mojstrana

Tehnološka učna pot nas bo popeljala v začetek 20. stoletja, ko je bila cementarna v Mojstrani že v polnem teku, Grančičče pa bo naša češnjica na vrhu torte te male ture, saj se z njega odpirajo čudoviti razgledi predvsem na Mojstrano, Dovje in Karavanke, ko pa se bomo obrnili na drugo stran, bomo uzrli Triglavsko pogorje. Da bi se počutili, kot da smo na vrhu Triglava, nas samo streljaj stran čaka mali Aljažev stolp ob izstopu dveh ferat, ki peljeta čez njegovo vzhodno steno.

Zahtevnost: Zahtevna označena pot

Oprema: Običajna planinska oprema.

Priporočamo dobre pohodne čevlje.

Višinska razlika: 300 m

Izhodišče: Slovenski planinski muzej (SPM) v Mojstrani, 650 m.

WGS84: N 46,457989°, E 13,936133°

Čas hoje: 3–4 h

Dolžina poti: 6,5 km

Zemljevidi: Triglav, PZS, 1: 25.000; Triglav, Sidarta, 1: 25.000; Kranjska Gora, turistična karta, LTO Kranjska Gora, 1:

30.000; Julijske Alpe, vzhodni del, PZS, 1: 50.000.

Opis: Za SPM po brvi prečkamo reko Triglavsko Bistrico in na drugi strani zavijemo desno, jugozahodno proti dolini Vrata do drugega, zelenega mostu. Nadaljujemo naravnost po Tehnološki učni poti proti jezeru Kreda (pot št. 15) ob Bistrici. Na razpotju zavijemo levo v klanec in kmalu pridemo do jezera Kreda, 730 m. Od tod se vrnemo nazaj in pred brvjo zavijemo levo proti dolini Vrata, se spustimo po klančku navzdol na gozdno vlako in po njej do mostu pri jezcu, ki ga prečimo, ter zavijemo desno nazaj proti Mojstrani. Petdeset metrov za hišo na desni zavijemo na pot, ki pelje ob reki Triglavsko Bistrico in nas pripelje na makadamsko cesto in do naselja Fabrika, 650 m, kjer je včasih stala cementarna. Od tu gremo navzdol in za prvo večjo hišo na levi, nato pred prvim blokom na levo navzgor do glavne ceste, ki jo prečkamo, ter na desni vidimo usmerjevalne table za Grančičče. Sledimo tablam do razpotja za Vrtaško planino

Pogled z Grančičča na Mojstrano, Dovje in Dovško Babo Foto: Gregor Kofler

Kosmačev preval, 847 m, mimo jezera Kreda

Mojstrana

Z vzponom na Kosmačev preval, kjer je bila včasih tudi ogljarna in se nam na Novakovem rovtu odpre čudovit pogled na dolini Kot in Krma, bomo spoznali del naše tehnološke dediščine. Na sestopu pa

si bomo ogledali sotesko Kloma, bolj poznano kot soteska Mlačca, kjer je pozimi "poligon" zaledenelih slapov, na katerih se urijo bodoči ledni plezalci. Izlet bomo končali pri Slovenskem planinskem muzeju,

ki je planinsko-alpinistični in muzejski ponos občine Kranjska Gora.

Zahtevnost: Nezahtevna označena in neoznačena pot

Oprema: Običajna planinska oprema. Priporočamo dobre pohodne čevlje.

Višinska razlika: 250 m

Izhodišče: Slovenski planinski muzej (SPM) v Mojstrani, 650 m.

WGS84: N 46,457989°, E 13,936133°

Čas hoje: 3–4 h

Dolžina poti: 6 km

Zemljevidi: Triglav, PZS, 1: 25.000; Triglav, Sidarta, 1: 25.000; Kranjska Gora, turistična karta, LTO Kranjska Gora, 1: 30.000; Julijske Alpe, vzhodni del, PZS, 1: 50.000.

Opis: Za SPM po brvi prečkamo reko Triglavsko Bistrico in na drugi strani zavijemo desno, jugozahodno proti dolini Vrata. Pri naslednjem, zelenem mostu nadaljujemo naravnost po Tehnološki učni poti proti jezeru Kreda (pot št. 15) ob reki Triglavsko Bistrico. Na razpotju zavijemo levo v breg in

Sestop skozi sotesko Kloma oziroma bolj poznano kot soteska Mlačca Foto: Gregor Kofler

in Grančiče. Zavijemo desno po poti na vrh sedla (uravnava) in desno čez dve sedelci dosežemo vrh Grančiča, 845 m, ki je lep razglednik. Če se spustimo nekoliko proti jugu, pridemo do izhoda iz ferate (mali Aljažev stolp). Z vrha sestopimo navzdol, pri tem se držimo desne in gremo severozahodno ves čas ob robu Grančiča. Počasi se spuščamo (previdno, včasih

gre pot blizu roba stene). Ko pridemo niže na gozdno uravnavo – poseko, se držimo desno in se po dobro vidni poti (možici) po grebenčku spustimo navzdol na Bor, 655 m. Pridemo na makadamsko cesto, zavijemo desno mimo stare tovarne na glavno cesto in po njej mimo nogometnega igrišča do križišča. Zavijemo levo na pot do makadamske ceste in po njej do

drevoreda divjih kostanjev ter skozi prehod v živi meji do jezera Bajer in parka Triglavski gaj, 650 m. Skozi park pridemo nazaj na cesto, po njej pa naravnost skozi staro vas. V križišču gremo desno do križišča z glavno cesto ter po glavni cesti mimo trgovine Mercator in Olimpijskega trga (levo) do SPM.

Gregor Kofler

Kosmačev preval, 847 m, mimo jezera Kreda

kmalu smo pri jezeru Kreda, 730 m. Od tod gremo po desnem bregu jezera navzgor do križišča poti z gozdno vlakom, kjer zavijemo levo navzgor južno mimo Poldovega rovta. Za rovtom na razpotju zavijemo levo, da pridemo na izrazit grebenček, ki nas pripelje jugozahodno na izravnavo pred Požrvovim rovtom. Tu sledimo sistemu gozdnih

vlak jugozahodno, prečkamo Požrvo rovt, 880 m, in pridemo na Kosmačev preval, 847 m, kamor pripelje tudi asfaltna cesta iz Mojstrane. Od tu sestopimo levo navzdol po asfaltni cesti proti Mojstrani. Za zbiralnikom vode cesti sledimo še približno 300 metrov, potem zavijemo levo na gozdno vlakom, prečkamo strugo potoka

in takoj zavijemo desno navzdol ter sledimo strugi potoka po levem bregu po stari poti, kjer je potekala trim steza. Pot nas pripelje v sotesko Mlačka. Na koncu soteske zavijemo desno na polje, pridemo mimo teniških igrišč in balinarskega igrišča na asfaltno cesto in po njej nazaj do SPM.

Gregor Kofler

Kopišče, 800 m, po poteh Triglavskih pravljic

Mojstrana

S sprehodom po Mojstrani in na Dovjem bomo s poslikavami na starih domačijah поблиže spoznali Triglavske pravljice, ki jih je po starih ljudskih pripovedkah zbral pesnik, pisatelj in dramatik Mirko Kunčič (1899–1984).

Zahtevnost: Nezahtevna označena in neoznačena pot

Oprema: Običajna planinska oprema. Priporočamo dobre pohodne čevlje in dobro telesno pripravljenost.

Višinska razlika: 250 m

Izhodišče: Slovenski planinski muzej (SPM) v Mojstrani, 650 m.

WGS84: N 46,457989°, E 13,936133°

Čas hoje: 3–3.30 h

Dolžina poti: 6 km

Zemljevidi: *Triglav*, PZS, 1: 25.000; *Triglav*, Sidarta, 1: 25.000; *Kranjska Gora*, turistična karta, LTO Kranjska Gora, 1: 30.000; *Julijske Alpe, vzhodni del*, PZS, 1: 50.000.

Opis: Z izhodišča pridemo mimo bivaka na glavno cesto (pločnik) ter zavijemo desno mimo picerije Kot in Trga olimpijcev (desno) do križišča. Zavijemo levo v stari del vasi, v križišču prečkamo cesto in po ozki ulici pridemo do Čborjeve hiše (1. risba *Triglavskih pravljic*, TP). Gremo desno proti glavni cesti in v križišču levo mimo Krulovčeve hiše (2. risba TP) na Požgančev most ter po razdalji 20 metrov zavijemo levo na pot in po njej navzgor do glavne ceste, ki jo prečkamo, ter skozi drevored kozolcev pridemo do dovške cerkve in do križišča (ogled cerkve), zavijemo nazaj naravnost po glavni cesti v središče vasi do Hiše Pr' Katr (vmes

Po poti Triglavskih pravljic na Dovjem Foto: Gregor Kofler

Slap Peričnik, 860 m, v dolini Vrata

Mojstrana

Slap Peričnik je poleg Severne triglavske stene druga največja zanimivost doline Vrata in leži ravno na polovici doline na južni strani v pobočjih Lengarjevega Komna. Naša tura bo krožna in bo v prvem delu do slapu potekala po levem bregu reke Triglavska Bistrica po obnovljeni neoznačeni lovski poti. Od slapu bomo šli nazaj v Mojstrano po desnem bregu reke po označeni poti do Slovenskega planinskega muzeja.

Zahtevnost: Zelo zahtevna neoznačena pot. Izlet ni primeren za družine z zelo majhnimi otroki (pod 10 let) in z osebami, ki niso vajene ozkih planinskih poti. Prvi del poti do zgornjega slapu Peričnik poteka po obnovljeni neoznačeni poti, ki v drugem delu poteka nad konglomeratnimi Galerijami, med Galerijami in blizu prepadnega roba, tako da je potrebna skrajna previdnost. Previdnost je potrebna tudi pri sestopu z zgornjega slapu Peričnik k spodnjemu.

Oprema: Priporočamo dobre pohodne čevlje in ustrezno psihofizično pripravljenost.

Višinska razlika: 330 m

Izhodišče: Slovenski planinski muzej (SPM) v Mojstrani, 650 m.

WGS84: N 46,457989°, E 13,936133°

Čas hoje: 4–6 h

Dolžina poti: 9 km

Zemljevidi: *Triglav*, PZS, 1: 25.000; *Triglav*, Sidarta, 1: 25.000; *Kranjska Gora*, turistična karta, LTO Kranjska Gora, 1: 30.000; *Julijske Alpe, vzhodni del*, PZS, 1: 50.000.

Zgornji slap Peričnik Foto: Gregor Kofler

Opis: Od SPM gremo do table Pot Triglavske Bistrice, prečkamo brv čez reko in na drugi strani zavijemo desno v dolino Vrata do zelenega mostu. Prečimo Bistrico in takoj za mostom zavijemo levo na makadamsko cesto in po njej ob reki. Pri prvem križišču makadamskih cest se obrnemo desno na glavno cesto in levo ob robu v Vrata. Kmalu se nam z desne priključi gozdna vlaka, zaprta z zapornico. Stopimo nanjo in se mimo Lengarjevega Rovta (levo spodaj) počasi vzpenjamo do konca vlake, ki se spremeni v dobro uhojeno ozko pot. (Vsi odcepi se obrnejo na levo, označeni so z možici – nikoli ne zavijemo desno navzgor v hrib). Po poti nadaljujemo do naslednje vlake in po njej levo na pot (možic). Od tu naprej je pot ozka, poteka večinoma nad robom Galerij in ob robu Galerij (konglomeratnih sten), tako da previdnost pri hoji ni odveč. Slab kilometer pred slapom pridemo na razpotje treh poti (možic), kjer sledimo levi na rob Galerij, in naprej, ko se nam odpre

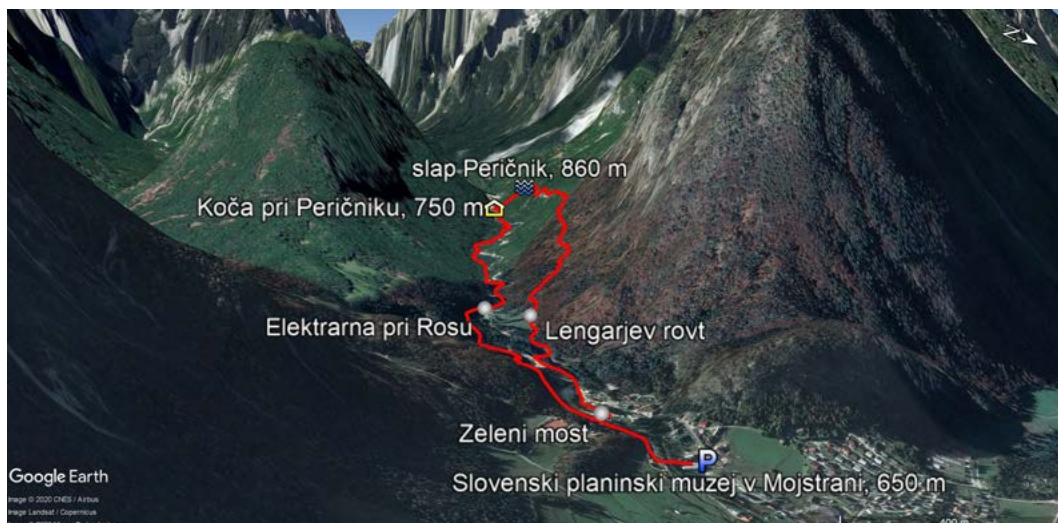
so štiri risbe TP). Od trga gremo navzgor v ozko ulico (smerne table za pot št. 17) mimo čebelnjaka ter na ozkem križišču zavijemo levo navzgor proti Drašlerjevi hiši (zadnja risba TP). Sledimo kolovozu do makadamske ceste in potem po njej v dveh okljukih dosežemo uravnano Kopač, 800 m, kjer je včasih stala graničarska karavla. Prečimo uravnano zahodno in sledimo

spodnji potki, ki vodoravno preči travnato pobočje. Skozi redke gozdčiče pridemo na drugo stran travnika do ograje. Nadaljujemo navzdol po kolovozu in v križišču zavijemo desno na asfaltno cesto ter na koncu vasi stopimo na makadamsko cesto in v križišču levo do potoka. Ob njem se spustimo proti Mojstrani in čez več cest do mosta čez Savo, 650 m. Desno za

njim pridemo na Proda z nogometnim igriščem, ki ga obkrožimo, da stopimo na asfaltno cesto, ki pelje navzgor na Veliki breg. Zgoraj v prvem križišču zavijemo desno ter hodimo pod Grančičem, ves čas v desno. Mimo vstopa za ferato Mojstrana smo kmalu v križišču z glavno cesto in v bližini SPM.

Gregor Kofler

Slap Peričnik, 860 m, v dolini Vrata

pogled na čisto pravo Galerijo s potjo, ki poteka pod njo (previdno). Na koncu Galerije pot zavije in kmalu se znajdemo pri zgornjem slapu Peričnik, 860 m. Nadaljujemo za njim na drugo stran in po poti do spodnjega. (Previdno, saj je lesena ograja podrt, čez visoke kamnite stopnice sestopamo previdno.) Od spodnjega

slapa, 820 m, gremo na pot in po njej navzdol do ceste za Vrata in levo do Koče pri Peričniku, 750 m, (odprta je v poletni planinski sezoni in ob koncu tedna v pred- in posezoni). Po cesti nadaljujemo do odcepa na desno ter stopimo na Pot Triglavske Bistrice; prečimo rečico ter ob njej nazaj proti Mojstrani do naslednjega mostu. Pred

njim zavijemo desno in pridemo do elektrarne pri Rosu, kjer je info tabla o Tehnološki učni poti. Nadaljujemo naravnost po desnem bregu reke do zelenega mostu, ki smo ga prečkali na začetku ture. Smo nasproti hiše Kofler sport, zavijemo levo navzdol do reke in čez brv do izhodišča (SPM).

Gregor Kofler

Kako so bistri polhi ukanili bolezen – 1. del

V zadnji dolini pod Triglavom so se razpredale koprenaste meglice. Deževalo je že tri dni in prav toliko noči, pa vseeno ni kazalo, da bo moča končno ponehala. Nasprotno: vedno nove dežne kaplje so se z vse večjim veseljem usipale iz oblakov in zlagoma polzele po njih, dokler jih ni zrak potegnil vase in jih začel spuščati proti zemlji. Prešerno so se prepuščale vetru in zraku, da sta jih po svoji volji zaganjala v globino. Kaplje in kapljice so se lovile po lesenih strehah, se kotrljale po korcih, kapljale na zadnje jesensko listje že napol golih dreves in se končno spustile na mokra tla. Zlagoma so polzele po gladkih skalah Belega potoka, ki se je utapljal v hudourniku izpod Pihavca. Najbolj razigrane so v zraku plesale ringaraja, se veselile svoje mokrote in zvedavo ogledovale svet pod seboj.

"Če se bomo prijele za roke, bomo še hitreje padale," se je domislila največja radoživka. Tovarišice so jo ubogale in izpod neba se je res še bolj ulilo. Vsa dolina je že bila naveličana dežja, tega pa ni in ni hotelo biti konca.

"Ja, a res ne misli nehati?" se je v topli kuhinji jezila Mica. Morala bi pomolsti ovce, ki so jo čakale pred hlevom, a se ji v takšni mokroti ni ljubilo iz suhe hiše.

"Ma, kdaj bo nehalo padati?" se je spraševal Matic, ki se mu je mudilo po drva v drvarnico.

"Mama, kdaj bo nehalo deževati?" je nestrpno spraševala Brina, ki si je želela ven s Piko in Medejo.

Odgovora ni vedel nihče. S premočenih tal je vel hlad, zlagoma se je prebujala jesen.

"Uf, to deževje postaja prav neprijetno," je glasno komentirala Polha, prastara mati vseh podtriglavskih polhov, potomka slavnih stezosledcev iz pomembne družine *Gliridae*, rodbine *Glis glis*.

Njeni predniki so se semkaj priselili iz Karnijskih Alp. Tam so jih ljudje stalno preganjali in lovili, saj so si želeli njihovega krznenega kožuščka in sladkega mesa. Za povrh pa so verjeli, da je polhov pastir sam hudič. Tako jim res ni preostalo drugega kot čim hitrejša selitev. Ves klan je prebežal v zadnjo dolino pod Triglavom in se hitro udomačil v skalni razpoki

sredi najtemnejšega dela bukovega gozdiča. Polhovko je zaradi vse te vlage že krepko trgalo po udih in jo zeblo v stare kosti, za povrh pa jo je napadel še išias v desni tački.

"Uh, uh, uh, kako to boli, boli, boli!" se je pritoževala in javkala tako glasno, da so jo slišali prav vsi sorodniki v polšini.

"Nona, kaj ko bi poklicali doktorja ježka Pleška? On ti bo gotovo znal pomagati," se je domislil bistri vnuk Bist II.

"Saj bi ga res lahko naročili," mu je pritrnil njegov oče, tolsti Bist I.

Minili sta komaj dve uri, ko se je na njihovih vratih pojavil slavni doktor Plešek. Ja, prav ti isti jež, ki mu ni zrastle niti ena igla v kožuhu. Je pa z lastno marljivostjo, s trdno voljo in podporo žene Nežke pred dobrim mesecem uspešno doktoriral iz splošne živalske medicine in vilinskega ranocelništva. Spoštovali so ga vsi prebivalci Pravljičarje, saj jim je vedno priskočil na pomoč s svojim znanjem.

"Uf, jejhata, ej," je bilo vse, kar je učeni doktor Plešek izjavil po temeljitem pregledu stare matere vseh podtriglavskih polhov.

"Kaj uf, jejhata, ej? Nič te ne razumem. Kakšni medicinski izrazi pa so to?" je zanimalo Polho. "Ma ne, tudi jaz se samo čudim, veš. Sploh ne vem, kako naj ti pomagam," ji je priznal doktor.

Popraskal se je po gladki, mehki bradi, si povrtal po ušescu, zavil z očmi, globoko vdihnil in izdihnil, potem pa obelodanil: "Draga mati Polha, priporočam ti lahko le tople obkladke in eno dobro sončno kuro."

"Ja, kje pa naj vzamem kuro? Saj jaz sploh ne jem kur. In za povrh še sončno, praviš? Kakšne neumnosti ti hodijo po glavi. Ti si navaden klovn, ne pa doktor, da veš! Pri priči mi najdete drugega zdravnika," se je močno razburila stara.

"Pardon, oprost. Vidim, da sem se povsem napačno izrazil. Nisem mislil žive kure, pač pa zdravljenje. Kuro s soncem. Nekje na toplem, razumeš, pod toplim soncem. To sem mislil."

"A si čisto ob pamet? Kako naj se tako stara polhova samica, kot sem jaz, odpravi na kuro po sonce? Saj komaj še naredim nekaj korakov po hiši!"

"Kaj pa v kakšne toplice? Morebiti v Lendavo ali Čatež?" je še kar razpredal učeni doktor. Potem pa se je Polha res čisto zares razjezila in Plešku pokazala vrata.

"Bravo, bravo, bravo," ji je zaploskal ves polhov klan.

Ampak njene bolečine s tem niso ponehale in čeprav je sredi četrtega popoldneva končno prenehalo deževati, je betežna Polha postajala vse bolj čemerna.

"Ni druge, vse kaže, da bom res bom morala na toplo. A kako in kam?" je za nasvet spraševala vse po vrsti.

Genialna zamisel je slednjič prešinila pravnuka Brihta: "Babi, svetujem ti, da se čez zimo preseliš v Dixijino hiško. Ona je itak v glavnem na morju z gospodično, zato boš imela svoj mir, pa tudi veliko bolj toplo ti bo kot tu."

V polšini je vse utihnilo. Zavladal je tak mir, da bi slišali polšjo dlako, če bi slučajno padla na tla. A ni. Starejši so staknili glave, mlajši so čakali izida.

Ko je Polha predala besedo najstarejšemu sinu, je ta rekel, da se mu ideja zdi odlična in da jo bodo s skupnimi močmi izpeljali brez težav. Vsi so si oddahnili in zaplesali od navdušenja.

Selitev

Navsezgodaj ponoči so vsi člani polšje družine začeli s pripravami na selitev pramatere. Starka je v vseh teh letih nakopičila zelo veliko spominkov, toplih pokrival, odej in copat, ki jih je sama izdelala iz polsti. Navdušena pletilja je premogla zvrhan košek pletenin vseh vrst.

Polna košara žira, želoda in kostanjev pa je pričala o njeni varčnosti s hrano, saj jo je nabrala, ko je še ni napadel išias. Slednjič se je pred vrati polšine nabralo zvrhanih osem koškov njenih reči in polna košara za povrh. Najmočnejših osem polhov si je oprtalo na svoj hrbet vsak svoj koš, deveti in deseti sta prijela za ročaja košare, potem pa so drug za drugim spretno splezali po deblu prve bukve in se pognali z veje navzdol, na smreko. Z nje so skupaj s tvorom smuknili po javoru na jelko, pa po gabru na macesen, z njega na kostanj in že se je pred njimi prikazala Dixijina hiša. Psička in njena gospodinja sta bili v tistem času res na morju, a polhi tega pač niso zagotovo vedeli, zato so v izvidnico poslali najmlajša in najhitrejša člana. Polhka sta brez ugovaranja razprla svoj košati repek in zajadrata proti slemenu. Spustila sta se na skodle, jih skrbno ovohala in pregledala vsak milimeter strehe. Zatem sta se z enako zavzetostjo lotila lesenega žleba in se po njem sprehodila do ostrešnih tramov. Po dolgem iskanju sta slednjič našla dovolj veliko špranjo, da sta se skozi njo stisnila v notranjost.

Ko so se jima oči privadile na temo, sta oba v en glas vzkliknila: "O, kako prostorno je tukaj!" potem pa se brž potuhnili, saj sta se zavedla, da sta na povsem neznanem terenu.

Kaj, če za kakšnim vogalom preži sovražnik? Denimo kuna, ki komaj čaka, da ju pohrusta. Od strahu se jima niso zatresle le hlačice, ampak tudi dlačice, a sta vseeno spet zbrala pogum, napela oči in se lotila pregleda podstrešja.

"Zrak je čist! Nikogar ni tu, nikooooogar. Kar pogumno pridite za nama," sta junaško zavpila polhom, ki so se utaborili na kostanju.

Ko so slednjič preselili vse Polhine reči, je prišla na vrsto tudi ona. Iz protja so ji spletli lično nosilo, usedla se je vanj in kot bi mignil pristala v svojem novem domu.

"No ja, kaj naj rečem. Saj je kar čedno, ja, kar čedno. Le prah me žgečka po nosu. Prinesite mi metlo in smetišnico," je ukazala, zatem pa dvakrat močno kihnila.

Zelo kratko in sladko spanje

Rečeno, storjeno. Polhin novi domek se je kmalu kar svetil od čistoče. Potrebovala je le še mehko posteljo. Brskala je po ostankih in v kotu našla nekaj polivinila, ki ga je uporabila za podlago. Nanjo je položila stiropor, ki je ostal ob izolaciji podstrešja, in vse skupaj prekrila s časopisnim papirjem.

O, kako imenitno posteljo sem si naredila, se je pohvalila, ko se je ulegla nanjo. Malce jo je sicer zeblo tam na podstrešju neogrevane hiše, zato si je na tačke nataknila debele copate, se prekrila z najtoplejšo odejo in si glavo zavila v svoj puhast rep. Kar hitro ji je postalo tako prijetno toplo, da se je zazibala v skoraj zimsko spanje.

Toda že zelo hitro jo je predramil ropot v spodnjem delu hiške. Brž se je izkopala iz tople postelje, se skrila v najtemnejši kot in napela ušesci. Le kaj bi to, kar sliši, lahko bilo? Sosed Vinko. Ja, prav on, ki je gospodični obljubil, da bo zakuril v kaminu, če se bo potem končno prikazala v dolini. On je stresel polena na tla, da je zvonko zadonelo po vsej hiši, in v kaminu zanetil ogenj. Hiška se je že po nekaj urah ogrela in ko sta se na vratih res pojavili Dixie in gospodična, je stara Polha, ki so jo medtem minile že skoraj vse bolečine z išiasom vred, tako trdno spala, da ju sploh ni slišala.

Gorkota je dobro dela tudi Dixie, zato se je takoj zleknila pred kamin. Lačna psička je vedela, da bo njena gospodinja sama najlažje pripravila slastno večerjo. Ampak ta očitno ni čutila sploh nobene lakote, saj se je namesto v kuhinjo odpravila pred hišo k vodi, ki bi morala teči iz pipe.

"Čev je spet prazna. Le kdo mi jo vedno znova puli iz potoka? Še dobro, da sem vzela kanistre s seboj," je sama sebi godrnjala nezadovoljna gospodična.

Iz avta je vzela plastični posodi in poklicala psičko.

"Hov, hov, saj se mi je zdelo, da ne bo miru! Jaz bi rada počivala in se grela na toplem, vauuu," je ta za vsak slučaj še malo zacvilila.

Vendar gospodinje ni prepričala. Čeprav nerada, se je torej dvignila s svojega ležišča in jo pač pospremila po vodo. Kajti na Pravljčarijo je že legal mrak, gospodična pa se je zelo bala teme. Še sreča, da je bila Dixie pogumna.

Nazaj grede si je gospodična zapela pesmico. "Dekle je po vodo šlo na visoke planine. Vodo je zajemala, je ribico ujela. Ribica jo je prosila: daj pusti mi živeti. Dekle je bila usmiljena, je ribico spustila. Ribica je zaplavala, je dekle poškopila," je veselega srca prepevala slovensko narodno in s polnima kanistroma v rokah stopala vštirc psa.

Dixie pa si je mislila: "Dobrota je res ena velika sirota. Če bi mi bilo mar le zase, bi se grela pri peči, ker pa sem tako zelo usmiljena, da spremljam svojo gospodinjo k vodi, me v zahvalo prav nemarno zebe v tace, vau, vau, vauuu!"

Se nadaljuje. ◉

Hiška se je že po nekaj urah ogrela in ko sta se na vratih res pojavili Dixie in gospodična, je stara Polha, ki so jo medtem minile že skoraj vse bolečine z išiasom vred, tako trdno spala, da ju sploh ni slišala.

Ilustracija: Jernej Kovač Myint

Mire Steinbuch

146 dni Apalaške poti

Pogovor z Jero Musič

Navdušila sta jo knjiga Cheryl Strayed *Divja* in sončni zahod v Finisterri. Devetnajstletno dekle, 3527 kilometrov, 141 kilometrov vzponov, dež, sonce; šotor in spalna vreča; dve majici in dvoje hlač, po dva para nogavic in čevljev, par spodnjih hlač; štirje medvedi, tri klopotiče, komarji in vedno premalo hrane so značilnosti *njene* Apalaške poti, ki povezuje 14 zveznih držav v ZDA. Vsako leto pot začne 4000–4500 ljudi, konča jo 17–20 odstotkov. *Thru hiker* je človek, ki jo prehodi v enem kosu, za kar je običajno potrebnih okoli šest mesecev.

Vsak pohodnik prej ali slej dobi svoje poho-dniško ime. Zaradi rdečih nog, ki so jih obarvale od dežja razmočene rdeče nogavice, je bilo njeno Beet Feet, Rdeča pesa oziroma krajše Beets. Povprečno je hodila od 7^h zjutraj do 21^h zvečer. Na poti je bila štiri mesece in tri tedne.

Za naslednji pohod želi zmanjšati težo nahrbtnika – brez hrane in vode – na pet kilogramov. To bo mogoče z ultralahko osnovno opremo: šotor 700 gramov, nahrbtnik 500 gramov, spalna vreča 500 gramov in podloga 250 gramov; ostalo bodo oblačila in nekaj drugih stvari.

Jakob Kenda je prvi Slovenec, ki je prehodil Apalaško pot, Jera Musič pa prva Slovenka. Za zdaj sta edina.

Ste res imeli popravni izpit iz telovadbe?

Ja, res. Na waldorfski šoli moraš biti na vseh športnih dnevih. Če nisi, jih moraš naknadno opraviti poleti.

Jaz sem sredi pohoda pobegnila domov. Hodili smo po PST (Pot spominov in tovarštva okoli Ljubljane, op. M. S.). Deževalo je, živim v bližini te poti in sem si rekla, da v dežju tu že ne bom hodila. (*Smehi.*) To se je zgodilo dva meseca pred odhodom na Camino, Jakobovo pot, in dve leti pred Apalaško potjo, na kateri je bilo veliko dežja.

Kako ste opravili ta "popravni" izpit?

S profesorjem smo šli na Orle. Nisem bila edina, bilo je še nekaj drugih dijakinj, ki so imele *popravca*.

Kako so doma sprejeli vašo odločitev za Apalaško pot?

Zelo odprto, ker sem že prej dosti potovala. Ko sem šla v Indijo, sem najprej kupila karto, potem sem jim povedala. Vedeli so, da me od tega ne morejo odvrniti, lahko me pa podprejo in bomo lepo komunicirali. Zaupajo mi.

Območje Tinker Cliffs,
974 m, v Virginiji, za
nekatero najslikovitejši
del Apalaške poti
Arhiv Jere Musič

Kakšno težo ste tovorili na hrbtu?

Od 15 do 18 kg, odvisno od količine hrane in vode v nahrbtniku in tudi od dolžine etape.

Kako ste polnili baterije telefona in fotoaparata, če ste ga imeli?

S *power bankom*, 20.000 mAh. Zadoščal je za tri do štiri polnjenja. Polnila sem ga v mestih, tako da sem dalj časa sedela v lokalni, ali pa v hotelski sobi.

Kako ste na poti vzdrževali dnevno osebno higieno?

Mokri robčki so zakon. Odlagaš jih v vrečko s smetmi, ki jo nosiš s seboj do prvega smetnjaka. Poleg

Dolgega, napornega deževnega dne še ni konec. Na meji med Marylandom in Pensilvanijo.

Arhiv Jere Musič

Lahko rečete, da imate dobre gene?

Hm, bi rekla, da ja. V meni je kombinacija oče – mami, veliko trme in avanturistični duh (Jerina mama je bila prva Slovenka na Denaliju, 6190 m, op. M. S.). Trmo sem dobila od očeta, željo po avanturah pa od mame.

Ko vam je zmanjkalo plina, ste nehali kuhati in ste jedli samo mrzlo pripravljeno hrano. Kaj pa kava, je niste nič pogrešali?

Vedela sem, da v Ameriki dobre kave ne bom pila. Bolj zaradi kofeina kot okusa sem kavo v mrzli vodi zmešala z ovseno kašo in proteinskim šejkom.

Koliko kilogramov ste izgubili na pohodu?

Od pet do sedem. Stehtala sem se šele dva tedna po prihodu domov, tako da sem nekaj teže verjetno že dobila nazaj. Vsekakor sem shujšala, vendar sem pridobila veliko mišične mase. Pred tem so bile moje noge preklaste.

Bi lahko Apalaško pot priporočili kot shujševalno kuro?

Bi, absolutno. Čeprav bi jih tudi opozorila, naj se zlasti na začetku pazijo, ker bodo poleg nahrbtnika nosili tudi svojo težo, kar je nevarno za sklepe. Spletno zelo znan pohodnik Second Chance Hiker, s pravim imenom Cory, je šel na Pacifiško pot (4250 km, najvišja točka 4009 m, op. M. S.) z namenom, da bo shujšal, in tudi je. Ko je telo dovolj dolgo izpostavljeno napornosti, začne jesti samega sebe. Hočeš nočeš izgubljaš kilograme.

robčkov sem imela še zobno pasto in ščetko ter antiseptično mazilo bepanthen za razkuževanje manjših ran. Za žensko higieno preventivno tudi canesten, ker sem imela samo dva para spodnjih hlačk, ki jih ne moreš redno prati ali v nedogled obračati z ene strani na drugo. Če je bil v bližini potok, sem si umila noge, nekajkrat sem se po vsem telesu, čeprav je bil mrzel, zlasti kadar je deževalo. Isto skodelico sem uporabljala za tuširanje, pitje in hranjenje. Multipraktično.

Kateri del dneva vam je bil najljubši?

Resnični konec dneva, sploh kadar sem hodila še po sončnem zahodu, ko se je gozd začel spreminjati. Monotonost se je vsak dan obarvala z drugo barvo, kar ga

Povprečno zavetišče ob Apalaški poti
Arhiv Jere Musič

Planota v parku
Grayson Highlands v
zvezni državi Virginija
Arhiv Jere Musič

je zelo popestrilo, zlasti kadar sem bila ves dan v gozdu, v katerem ni nekih lepih razgledov. Tudi pohodnikov ni veliko, imaš občutek, da si sam. Romantično.

Katero zvrst glasbe najraje poslušate? Ste jo tudi med hojo?

Nimam neke določene zvrsti, odvisna je od počutja, razpoloženja. Kadar sem jezna, celo kakšen rap, čeprav redko. Rada imam soul. Tam sem zaradi domotožja poslušala več slovenske glasbe, kot jo doma. Poslušala sem tudi glasbo iz otroštva, Janis Joplin, Norah Jones, Toše Proeski ..., to so močne čustvene povezave, ki te za trenutek prestavijo domov, ko ti to ustreza. Kmalu so se mi pokvarile slušalke, okoli dva meseca sem bila brez. Začela sem izgubljati svojo ..., začela sem skoraj noreti, zato sem kupila slušalke. Dve do tri ure na dan sem poslušala glasbo. Ko sem si omislila še

knjige, sem jo poslušala okoli pet ur na dan, od desetih ur hoje. Odvisno je bilo tudi od terena. Če je bil naporen, ga je muzika pomagala odmisлити, osredotočila sem se na zgodbo iz pesmi.

Kaj pomenita izraza *hiker trash* in *trail magic*?

Še zdaj nisem prepričana, ali res dobro vem, kaj pomeni *hiker trash*, čeprav ko si tam, to veš zelo dobro. Gre za to, koliko se sam s svojo identiteto vržeš v pohodništvo in njegovo subkulturo. Koliko si dovoliš biti umazan, kolikšno količino hrane poješ. Na primer ko prideš v gostilno in z mize poješ ostanke nekoga drugega, veš, da si *hiker trash*. Ta izraz definira več stvari. Med starejšimi pohodniki sem slišala, da je to žaljivka, med mlajšimi pa, da je to skoraj pohvala.

Trail magic je čarobna točka ob poti, ki jo naredijo nekdanji pohodniki, posamezniki ali cerkvene skupine, ki jih navdušuje, kar počneš. Ljudem, ki se ukvarjajo s tem, pravimo *trail angels*, angeli ob poti. Spomnim se, da so ob cesti postavili štiri velike šotore, v katerih so vsak dan pohodnikom, ki so prišli mimo, postregli z zajtrkom in večerjo. Nekateri hodcem odprejo celo svoje domove, v katerih se lahko stuširajo, prespijo in se podružijo s prijaznimi gostitelji. Moji najljubši *trail magici* so bili, ko sem prečkala cesto in sem po dveh metrih ob poti naletela na hladilno skatlo s kokakolami in čokoladicami, kar me je vedno znova presenetilo in razveselilo.

V pohodniški dejavnosti se je izoblikovala močna subkultura, v kateri normalni standardi, kaj je prav in politično korektno, ne veljajo. Vsem se zdi normalno, da se po osem dni ne stuširaš. Znotraj te kulture so take stvari sprejemljive, medtem ko nekomu zunanemu niso. Obstajajo pohodniške družine, skupine, ki hodijo skupaj in vsaka od njih vzpostavi svojo dinamiko. Čar tega je, da so si tako blizu, da si to lahko dovolijo; vedo, da je samo *hec*. Takega odnosa ne moreš vzpostaviti z vsakim.

Kako na gosto so ti prostovoljci, *trail angels*?

To se razlikuje od ene zvezne države do druge. Na jugu jih je zelo veliko. Tam je največ pohodnikov, tam jih največ začne; v Connecticutu so bili redki. Bi rekla, da jih srečaš vsak tretji, četrti dan. Ni vsakič piknik, včasih je samo hladilna skatla. V Pensilvaniji, kjer po 30 kilometrov ni vode, prinesejo posode ali plastenke z vodo, kajti tam je zelo vroče. Nekatere lahko pokličeš, ko prideš do mesta, in pridejo pote, nato te zapeljejo nazaj, kjer so te pobrali. Zunanje podpore ob poti je precej.

Kaj pa srečanja z živalmi?

Vsa so mi bila ljuba, razen takrat, ko mi je miška zlezla na nahrbtnik, čez katerega sem imela roki. To se mi je gabilo. Miši v zavetiščih za seboj puščajo drekce, grizejo *ruzake*, potem se ti ne zdijo več majhne in prijazne. Prvič sem se srečala z medvedi. Prvi je bil sicer odrasel črni medved, a ne prav velik, samo gledala sva se. Videla sem jih štirikrat. Potem so bile kače klopotace, komarji so bili obupni. Bajje so na Pacifiški poti petkrat hujši.

"Tlakovana" pot v
zvezni državi New
Hampshire
Arhiv Jere Musič

Repelentov niste imeli?

Ne, nisem. V trgovinah sem kupila samo tisto, kar sem vnaprej vedela, da bom rabila, njih pa ni bilo na seznamu. Deet, ki je najbolj učinkovit, je tudi najbolj strupen.

Nato ste naredili zadnji korak in – konec poti. Občutek?

Bila sem zelo vesela in ponosna nase, obenem pa tudi malo žalostna, ker se je končala. Kot da bi se vsi vzponi in padci, vsi težki trenutki, celotna pot stisnili v en sam trenutek, v dotik table na vrhu. Ko sem se bližala zaključku, sem čutila, da je že čas, da se konča teh 3527 kilometrov, ker sem bila že malo naveličana.

Toda nekaj dni po zaključku sem že začela premišljevat, kaj bo moja naslednja trasa.

Tako dolga pot ne zahteva samo fizičnega napora, ampak tudi psihično trdnost. Kolikokrat ste pomislili, da bi odnehali, in kako ste premagali krizo?

Najbolj konkretno sem na odstop pomislila takoj prvi dan. Nisem bila prepričana, ali mi bo uspelo. Tri tisoč petsto kilometrov se mi je zdelo ogromno. Ko začneš razmišljati o tako veliki številki, je videti neobvladljiva. Ampak potem je prišel mimo Sketchy, moj pohodniški očka, ki me je spravil do naslednje vode. Takrat sem se naučila, da si postavljaš bližje cilje, z vsakim prehojenim kilometrom je misel, da bi odnehala, postajala vedno bolj tuja, kajti če sem prehodila sto milj, jih lahko še dvajsetkrat toliko. Potem jih ne bo več dosti ostalo. Ko je prišlo do krize, sem vzela dan ali dva počitka. Če sem bila dva dni v hotelski sobi, sem čutila nujno, da grem ven, v gozd, hodit. Postala sem nemirna. Po mojem je devetdeset odstotkov hoje mentalnih, deset pa fizičnih. Na začetku delaš krajše etape, postopoma jih podaljšuješ. Telo se hitro prilagodi ritmu hoje, če ni zdravstvenih problemov. Bi rekla, da lahko to pot prehodi vsak.

Kakšna je razlika med Jakobovo in Apalaško potjo?

Jakobova pot je bila kot počitnice v hotelu v primerjavi s kampiranjem. Zame je bila odskočna deska. Prehodila sem jo pri sedemnajstih letih. To je bilo moje prvo samostojno potovanje, bala sem se iti prvič na letalo in prestopa v Londonu. Tega me je bilo najbolj strah na vsej poti. Ne morem reči, da je ena pot manj vredna kot druga. To je stvar okusa. Prav gotovo bi šla raje še enkrat na Jakobovo pot kot na Apalaško. Na Jakobovi je veliko več ljudi, kar bi me zdaj precej bolj motilo, kot me je prvič, so pa druge privlačnosti. Vsak dan se lahko stuširaš, španska hrana in vino sta odlična. Popolnoma druga izkušnja.

Vas je apalaška izkušnja kakor koli spremenila, ste bili po njej drugačen človek kot prej?

Vedno pravim, da smo danes drugačen človek, kot smo bili včeraj. Ne morem reči, da me je samo pot spremenila, zdi se mi, da sem se tudi sama spremenjala. Težko opazim spremembe pri sebi, ker so to

miniaturni premiki iz dneva v dan, ki se jih navadiš in jih sploh ne opaziš. Je pa pomagala pri grajenju moje samozavesti, bolj sem gotova vase, o tem, kar delam in po kakšni poti bom nadaljevala v življenju. A nazaj nisem prišla kot drug človek. Moja zanimanja so še enaka kot prej, mogoče le malo bolj poglodbjena.

Ste imeli postpohodniško depresijo?

Ja, malo jo je bilo. Prihajam iz velike družine, doma smo včasih kar glasni, osem nas živi v hiši. Skoraj šest mesecev sem bila sama, zato me je *sunder* včasih motil. Nekaj časa nisem vedela, kaj naj sama s sabo. Pomagalo mi je načrtovanje naslednje poti, Pacifiške. Dogajalo se mi je, da sem sedela v lokalu in začela gledati, kje je kakšen grm, da bom šla lulat. *Hiker trash* stvar. (Smeh.)

Opozorilna tabla na začetku stomiljskega (160 kilometrov) odseka divjine
Arhiv Jere Musič

Severni zaključek Apalaške poti. Jera na gori Katahdin, 1606 m, v zvezni državi Maine
Arhiv Jere Musič

S hribov pridemo vedno domov, zato ni vseeno

Pretežni del naravoslovcev se strinja z dobrih 160 let staro teorijo o razvoju vrst na osnovi naravnega izbora, ki jo je spisal Charles Darwin po svojih epskih potovanjih z ladjo Beagle. Teorija temelji na nekaj predpostavkah, nekatere od njih so morda zanimive tudi za človeško vrsto.

1. Živa bitja imajo več potomcev, kot jih lahko preživijo.
2. Velikosti populacij se v glavnem ne spreminjajo.
3. Hrana in viri so omejeni.
4. Posledica zgornjih predpostavk je boj za obstanek.

V naravi je torej potrebna množičnost. Poznamo nenavadne enosmerne pohode lemingov, ki prostovoljno poskačejo čez klife severnomorskih obal. Včasih so jih imenovali samomorilni pohodi, danes bolj velja teorija nerazsodnosti in naključij¹. Prerazmnožena populacija pač deluje drugače kot vsak posamezni osebek. Prav zdaj se osrednje afriške države otepajo ogromnih rojev kobilic, ki bodo rojile toliko časa, dokler ne bodo požrle vseh hranilnih virov okrog sebe, kar jih bo na koncu ubilo. Rast populacij živih bitij torej omejuje okolje, v katerem živijo.

Kako pa je s človeško vrsto? Prva Darwinova predpostavka sicer velja, vendar človek s svojo agresivnostjo in tehnološko premočjo širi svojo populacijo na račun drugih. S tem ovržemo drugo Darwinovo predpostavko, da ostajajo populacije enako velike.

Človeška populacija narašča že več kot 300.000 let in nič ne kaže, da se bo rast umirila. Vsake toliko časa strmino krivulje rasti uravnajo naravne kataklizme, kot so izbruhi supervulkanov, cunamiji, potresi, patološki politiki in različne bolezni, ki presenetijo "neizmeren" človeški um.

Kje je zgornja meja števila ljudi, ki jih planet Zemlja lahko prehrani, pravzaprav ne ve nihče. Bolj kot absolutno število je skrb vzbujajoče to, da se prebivalstvo zemlje urbanizira in materialno razslojuje. Ljudje rinejo v mesta. V Evropski uniji je poseljenega zgolj 44 % ozemlja. V Ameriki okrog 80 % ljudi živi v mestih, 47 % ozemlja je neposeljenega. Nekaj najpohlepnejših osebkov sedi na bogastvu, ki je enako bogastvu ostalega sveta.

Upravljanje ljudskih množic je zahtevna naloga in izziv vsake oblasti. Idealnega recepta ni. Komunizem, socializem, kapitalizem, diktatura, demokracija, planski ali

prosti trg. Človeku se zdi, da so v zgodovini že vse poizkusili, pa se je vedno končalo z vojnami. Po osamosvojitvi smo bili tudi Slovenci prisiljeni v moderni zahodni demokratični kapitalizem, ki se je spremenil v kanibalski, nedemokratični, kleptokratski *izem*. Politične kaste, leve, desne in sredinske, nas prepričujejo o neizmernem napredku, naraščajočem standardu, ki naj bi nas osrečeval. Prepričujejo nas, da bodo privatna iniciativa, inventiven človeški um, prosti globalni trg in v nebo naraščajoči BDP rešili vse probleme.

Izobraževalni sistem nas sili v "ameriške sanje" – v življenju lahko dosežeš vse, le naučiti se moraš tekmovalnosti, brezobzirnosti, povzpetništva, laganja, manipuliranja in seveda kraje, ki je sicer ne imenuješ s to pogrošno besedo. Starši, ujeti v karierni sistem, imamo v boju za eksistenco, ki nikoli ni dovolj zanesljiva, premalo časa, da bi se upirali kariernemu programiranju svojih otrok. Celotna zahodna družba se torej preri-va, *komolčari*, ljudje si želimo zmagati vsaj na kakšnem obskurnem področju. Pohlep po denarju, uspehu, napredku, prepoznavnosti, napredovanju, lepoti, vsakdo bi imel vse.

Naš planet Zemlja je pač za tako neizmerno storilnostno družbo premajhen. Problemov z okoljem, pregrevanjem atmosfere, taljenjem ledu, onesnaženim zrakom, nezmožnostjo političnih dogovorov je toliko, da

¹ Lemingi so majhni glodalci, ki živijo v hladnejših predelih našega planeta. Ko se preveč razmnožijo in postane gostota populacij prevelika, se začnejo seliti. Nekatere vrste lemingov se selijo v velikih skupinah, nagon jih vodi tudi v pohode prek strmih pečin in v prečkanje vodnih teles, tudi morja, pri čemer jih veliko pogine. Oprijel se jih je stereotip samomorilnih živali.

je bilo še pred enim mesecem videti, da vlaka smrti ni mogoče zaustaviti.

In potem pride neznan virus, brez vonja in okusa, idealno orodje za učinkovito globalno zastraševanje. Strpajo nas v hišne zapore, vzpostavijo števec smrti in ljudje pokleknejo, življenje se ustavi. Nihče ne ve, kako se je to sploh lahko zgodilo. Na videz izgublja liberalni kapitalizem, delavci so na čakanju, globalna

Samotne gore okrog
Savinjskega sedla v
času korona virusa
Foto: Matevž Ležarčič

trgovina se krči, zavedanje o nujnosti stabilnega javnega sektorja se krepi. V resnici izgubljammo mi.

Je to lahko pot v pravičnejšo družbo, upočasnjena tehnološki napredek, razlastitev ekscesno bogatih, socialno varnost, solidarnost? Lahko pričakujemo, da bodo ekonomisti, verniki rastočega BDP-ja spregledali preprosto dejstvo, da kopičenje stvari ljudi ne osrečuje? Bodo zmogli miselni preskok, da je v tekmovalni družbi zmagovalac samo eden, vsi ostali pa *luzerji*, ki po navadi niso najbolj srečni?

Tisti starejši srečneži, ki smo dobršen del življenja prebili v tako imenovanem komunističnem totalitarizmu, se lahko le prizanesljivo nasmihamo ob spominu na srečne trenutke, ki smo jih prebili za železno zaveso na alpinističnih odpravah po svetu.

2. svetovna vojna je bila oddaljena, nekaj, kar se je pripetilo drugim. Vzgjajani smo bili v duhu tovarštva in bratstva, moralnih vrednot, ki jih poenostavljeno predstavljata deset krščanskih božjih zapovedi; laž, kraja, povzpetništvo so bili visoko na lestvici "smrtnih" grehov. Socialistični postulati so bili vgrajeni tudi v planinsko in alpinistično izobraževanje. Delo in znanje sta bili vrednoti. Informacije o tujih deželah, vrhovih, smereh so bile trdo prigrarane. Prav tako organizacija, izvedba vzponov in odprav. Občutek, da počnemo nekaj, kar ima globlji smisel, nekaj, česar ne zmore vsakdo, nas je osamozaveščal.

Potem je prišla osamosvojitve, z zahoda je pljusnilo potrošništvo tipa "kupec – kralj", vsak lahko vse, če le hoče, *Google* nas je vse napravil za zdravnike, pravnike, znanstvenike, vsi smo samozaložniški pisatelji, pesniki, seveda tudi fotografi in oblikovalci.

Prodaja alpinistične opreme je zahtevala planince potrošnike. Reklame, nizkocenovniki in nekoliko izboljšani standard so nas vse naredili za prave Slovence – s Triglavom v žepu, trekingaše, alpiniste, osvajačce himalajskih vrhov, *outdoor* zasvojenca.

Spoštovanje, odnos do narave in drugih kultur ostajajo v senci kratkotrajnega zadovoljevanja lastnih užitkov in komercialnega uspeha raznih turističnih in vodniških agencij. Množice v Vratih, množice v Planici, množice na Triglavu, množice v Nepalu, Everestu, Patagoniji, množice vsepovsod. Letalske družbe so eksplozirale, nebo so prekrili izpušni plini.

Nihče pravzaprav ni verjel, da se takšna potrošniška histerija sploh lahko ustavi, saj vendar vsi profitirajo, razen naravnega okolja in lokalne avtohtone kulture, ki pa bosta že nekako.

Pa pride, uide, nastane, ga naredijo ali kar koli, koronavirus, ki disciplinira tudi alpinistično avantgardo. Navodila vlade, ki ji v normalnih razmerah zaradi zgodovinskega spomina ne bi zaupali niti centa svojih prihrankov, nas pokorijo, pokleknejo in ostanemo doma. Preprost razmislek in pretekle izkušnje, da je aktivnost na prostem, v gorah temelj imunske odpornosti, nas sicer vznemirja, vendar nas strah javne diskreditacije drži za vrat in ostajamo doma. Zasnežena pobočja naših vršacev so deviška, brez svežih sledi.

Koronavirus je pokazal, da javno življenje lahko ustavimo, da lahko upočasnimo razvoj, da lahko zmanjšamo promet in onesnaževanje zraka, da lahko umirimo rast BDP-ja. Tokrat so nas disciplinirali s strahom, veliko bolj učinkovito in dolgotrajno bi bilo z zaupanjem.

Pogled v prihodnost je tudi z višine precej negotov. Nas čaka neokapitalizem po meri kapitala z absolutnim nadzorom posameznika, neosocializem z uravnoteženjem družbe, pravično razporejenim bogastvom, sodelovanjem namesto brezumne tekme ali mogoče kaj drugega? Gotovo je le to, da moramo biti tudi planinci, gorniki, alpinisti, gorohodci pozorni in kritični do ukrepov oblasti. Zaupanja ni več, potrebna bodo stoletja, da si ga politična elita pribori nazaj.

Zgolj brezbrizna, egocentrična hoja v gore, plezanje v stenah, objavljanje lepih *foto*k na Facebooku, idealiziranje pozitivnih zgodb in pozitivnega razmišljanja, zadovoljevanje trenutnih želja, hribovske veselice, toleriranje gorniškega potrošništva in množic ter nekritičnost nas bodo pahnili v položaj prerezane populacije lemingov ali roja kobilic. Boj za obstanek bo takrat zelo krut. Upam le, da se je humana družba v tisočletjih razvoja civilizirala do te mere, da naravni izbor ni in ne bo potreben. ●

Kolumna izraža stališče avtorja in ne nujno tudi uredništva in Planinske zveze Slovenije.

Moja, tvoja, naša – Mati

Danes jo obiščem. Danes si želim samo njene-ga objema. Nedolžnega, čistega, iskrenega. Njene bližine. Njenega okolja, v katerem lahko snamem masko z obraza. Tisto, ki resnično pokriva nos in usta in je v teh časih moja redna spremljevalka, ko prestopim domači prag. Kot tudi masko, ki mi jo nadene mestni vrvež, zasipavanje z grozečimi novicami, ki jim ni več moč slediti.

Ko se prepovedi in strogi ukrepi vrstijo drug za drugim in bi se včasih najraje skrila pod odejo ter počakala, da preprosto mine; takrat pobegnem. Iz sivega mesta, osamljenih in turbobnih ulic, ki moje srce navdajajo z grozo in žalostjo – v njen objem. Tja, kjer čeprav sama, v resnici nikoli nisem osamljena. Kjer lahko hodim z zaprtimi očmi, a vidim pisane barve, ki se kot mavrica prelivajo druga v drugo. Kjer okolje govori in prepeva, da skoraj ne morem slišati vseh zgodb, ki mi jih skuša predati. Tam je prerekanje živahnih ptic, žuborenje bistrega potoka, šelestenje listja, s katerim se poigrava nagajiv veter. Pa radovedni zajci in plahi srnjaki! Oh, kako živa si, narava! Kako brezbrizna in kako drugačna.

Dotaknem se lubja svojega najljubšega drevesa, za katerega se mi včasih zazdi, da za njegov mogočni obstoj vem samo jaz. Nadme skloni veje, da me listje požgečka po obrazu, a se že v naslednjem trenutku prepusti vetru, ki jih dvigne in razpre, da se skozi njih prebijejo sončni žarki, se naslonijo na moje veke in dvignejo vogalčke ustnic. Kot bi me narava spraševala, čemu takšna zamišljenost.

Mati narava, povedala ti bom zgodbo. Vselej mi deliš svoje. Poslušam pripovedi oceana, poezijo ptic, ki bivajo v tvojih krošnjah, v uho ulovim skrivnosti vetra in se skrivaj nasmiham ob bahanju tvojih mogočnih očakov. Danes ti želim zgodbo povedati jaz. O tem, kaj se dogaja tam zunaj, čeprav morda čutiš – a vseeno želim govoriti s teboj.

Ker ti ne veš ničesar. Ne veš, da se je svet tam zunaj ustavil. Da ljudje zbolevali in se borijo za življenje, kličejo na pomoč in gledajo, kako se svet podira. Ljudje se sprašujejo, kdaj bo minilo. Iščejo odgovore, kot jih iščem tudi sama, dokler ni glava pretežka in se zatečem k tebi – ki ne veš ničesar. Tvoja drevesa še zmeraj cvetijo, ptice pojejo, živali polegajo mladiče in sonce greje naš majhen planet. Ti ne veš, da se je planet ustavil. Obrnila si list na koledarju in nas pozdravila s pomladjo. Ti ne veš, da ljudje tam zunaj norijo. A čutiš, da je nekaj drugače, kajne?

Planet je obstal. Toda le za trenutek. V pristni želji, da bi ga ponovno zagnali, smo spoznali, da soliranje ne bo obrodilo sadov. Trpljenje je ljudi povezal, odprli

Foto: Nuša Maver

smo srca, poiskali rešitve in po naših ustvarjalnih žilicah se je ponovno začela pretakati kri, podobno kot življenje po tvojih koreninah. In uspeli smo ga premakniti! Ga ponovno zagnati, da se je začel vrteti v drugo smer – in zdaj si želimo vstopiti v tvoj ritem. Ker pri tebi je vse tako jasno in otroško preprosto. Ker ti ne veš ničesar. Ti si samo zadihala. Odprla svoje pljučne mešičke, ki so bili zamašeni najbrž že več kot stletje. Oblila si svet s pisanimi barvami in zažarela v svoji najlepši podobi! Končno lahko dihaš in kavke spet preletavajo vrhove, ki so odstrli megleno zaveso in se ponovno bleščijo pod svobodnim soncem. Tvoje srce bije v pospešenem ritmu, da zapeše še moje, ko me stisneš k sebi v objem. Toda zgodba še ni končana, najboljši del še prihaja.

Veš, ljudje so postali drugačni. Ponovni zagon planeta jim je vlil upanje in vero, odprl je njihova srca in oči. O, koliko ljudi je spregledalo! Koliko ljudi je začelo ljubiti življenje, spremenilo svojo hierarhijo vrednot in

na prvo mesto postavilo zdravje. Koliko ljudi je začelo ceniti – Tebe. Si opazila, kajne? Da se nasmihaajo že ob sončnem žarku, ki pogleda izza oblaka, se dotikajo lubja tvojih dreves in pojejo s pticami. Ker bližina in dotik tam zunaj nista sprejemljiva, se zatečejo k Tebi. Ker je tvoj objem dovoljen in vedno blizu. Ker ti ne veš ničesar. Pri tebi je vse tako preprosto. Noge so lahke in misli čiste, kot je čist in nedolžen tvoj objem. Tvoja brezpogojna ljubezen.

Le kdaj so ti ljudje nazadnje peli hvalnice? Te cenili in spoštovali? Se zavedali tvoje mogočnosti in krhkosti obenem? In v resnici smo morali le za trenutek ustaviti ta vihravi planet. Ti dovoliti, da zadiháš.

Kako se zgodba zaključí? Ne vem in strah me je. Toda imam sanje! Sanjam o dobrih ljudeh. O lepem svetu. Sanjam, da bom nekega dne vnukom razlagala o letu, ko se je ustavil svet. O trpljenju, ki je ustvarilo trdne značaje, ljudi navdalo z modrostjo in zavedanjem, da si tudi ti ranljiva. Da brez tebe tudi mi ne moremo obstati. Sanjam. O zmagi, ki smo jo tistega davnega leta dosegli skupaj. Ki je spremenila naše misli, naše početje in je človek spet postal človeku brat. Izstopili smo iz rutine in se vrnili k samemu sebi. Sanjam o pomladi, ki se je tako kot vsako leto

nemoteno prelila v poletje. In potem v jesen. Dokler ni prišla zima. Zima! In otroci so po domači ulici vlekli sani ter gradili snežene može. Prišla je zima, ker smo ti dali, da zadiháš, da počiješ. Ker smo se iz tistega leta nekaj naučili.

Upam in verjamem, da to ni samo trenutek, ki bo pah-njen v pozabo, in da kavkam ne bo treba ponovno iskati vrhov, skritih v megleni dolini. In če bo? Potem danes vem, da si boš nekega dne ponovno dovolila zadihati. Si preprosto vzela čas zase. Čeprav si skromna, v resnici poznam tvojo mogočnost. Čeprav se zdi, da ne veš ničesar, v resnici veš prav vse, kajne? Ali pa edino, kar resnično šteje.

Hvala, ker nas učiš. Učiš življenja, pravih vrednot in ljubezni. Včasih s trdo roko, a povsem upravičeno. Hvala, ker nas navdajaš z upanjem, vero, ker odgovarjaš na prav vsa vprašanja in naročaš vetru, da iz naših glav izpiha še tako turobne misli. Hvala, ker nas zmeraj pričakaš z odprtimi rokami in nam namesto zaušnice, ki bi si jo pogosto zaslužili, pokloniš objem.

Resnično si prava Mati. ◉

Kolumna izraža stališče avtorja in ne nujno tudi uredništva in Planinske zveze Slovenije.

Tone Škarja

Odšel je še eden izmed Velikih ... Tone. Tone Škarja, s katerim smo še pred kratkim snovali članke ... O njem, njegovem delu in življenju smo v *Planinskem vestniku* veliko pisali, a ne dovolj – tudi zato, ker je on raje pisal sam. Z veseljem smo objavljali in brali njegove zapise, saj je bil izreden kolumnist, načitan, razgledan, pronicljiv, brez dlake na jeziku in izjemno uglajen. Odličen poznavalec alpinizma, zgodovine gora, Alp, Himalaje, pravi erudit je presenečal tudi s poznavanjem družbe, zgodovine Slovencev, kar daleč presega "goli" alpinizem. In drznil si je izreči in zapisati misli, ki so marsikoga pustile s cmokom v grlu. So pa odpirale obzorja in bogatile naš mali prostor.

Tone je bil odličen sodelavec, nekaj časa kot predstavnik vodstva Planinske zveze tudi član uredništva *Planinskega vestnika*. Tako dobro smo se ujeli, da je ostal naš član tudi po preteku podpredsedniške funkcije.

Tone je odšel in postal Legenda. Legende pa se ne pozabijo. Za to bomo poskrbeli tudi mi, saj se mu bomo v reviji, ki jo je ustvarjal tudi on, poklonili po svoje. Poseben spomin nanj pa bodo njegova izbrana dela, ki bodo pod uredniško roko Žarka Rovščka izšla prihodnje leto.

Uredništvo Planinskega vestnika

Tone Škarja Foto: Vladimir Habjan

Andrej Mašera

Alpska simfonija

Velika simfonična pesnitev Richarda Straussa

Brez glasbe bi bilo življenje ena sama napaka.
(Friedrich Nietzsche)

Spominjam se, da me je pred leti, ko smo razpravljali o možnih temah meseca za *Planinski vestnik*, odgovorni urednik Vladimir Habjan povprašal, ali bi lahko kaj pripravil na temo glasba in gore. Čeprav mi je misli hipoma preletelo nekaj možnosti, sem bil takoj prepričan, da bi na to temo težko napisal že članek, kaj šele temo meseca z več prispevki.

Naj takoj poudarim, da ne gre za prispevek o ljubiteljskih glasbe, ki so (bili) obenem tudi zaljubljeni v gore; veliko jih je po celem svetu, tudi moja malenkost sodi mednje. Spomnimo se samo, s kakšnim žarom je dr. Julius Kugy povezoval navdušenje nad glasbo – bil je odličan organist – s svojim bogatim udejstvovanjem v gorah.

V tem prispevku bi se rad omejil le na pomembne skladatelje, ki naj bi jih vtis gora ustvarjalno navdihnil za stvaritev velikih del. Žal – tu ne bomo našli veliko! Očitno je imela večina velikih skladateljev o gorah precej ravnodušno mnenje; nekateri so se sicer navduševali nad lepoto narave na splošno, kakšnega posebnega odnosa do hribov pa niso vzpostavili.

Res je, da je veliki simfonični skladatelj Gustav Mahler (1860–1911) v svojih pismih večkrat omenil, da ga je npr. pri skladanju njegove veličastne 3. simfonije navdihoval pogled na mogočni Dachstein, ko ga je opazoval na letovanjih ob jezerih v Salzkammergut. Verjetno je pri ustvarjanju poznejših simfonij nanj vplivala tudi lepota Dolomitov, ko je poleti pogosto bival v Toblachu (Dobbiaco) in se sprehajal po dolinah Höhlensteintal/Val di Landro in Innerfeldtal/Val Campo di Dentro. Vsekakor pa Mahler ni bil gornik niti od daleč!

V glasbeni zakladnici pa le najdemo delo, ki je neposredno povezano z gorniškim doživljanjem, ki z izbranim glasbenim jezikom skuša pričarati vzdušje gorskega veličastja, hkrati pa vplete v glasbeno dogajanje še cel niz psiholoških pojavov, kot tudi filozofskih premišljanj. Gre za *Alpsko simfonijo* (*Eine Alpensinfonie*) slovitega nemškega skladatelja Richarda Straussa, ki je na prelomu 19. in 20. stoletja ustvaril celo vrsto glasbenih umetnin – te ga še danes uvrščajo med najpomembnejše predstavnike glasbene pozne romantike in začetkov modernega ekspresionizma.

Richard Strauss in njegovo delo

Richard Strauss (1864–1949) se je rodil v Münchnu, v glasbeni družini, v kateri je bil njegov oče, ki je igral na rog, član več takratnih vodilnih orkestrrov v Nemčiji. Richard je že kot otrok pokazal izjemno glasbeno nadarjenost, hitro se je učil igrati klavir in violino ter že pri šestih letih napisal svojo prvo skladbo. Bil je deležen odlične glasbene vzgoje in se razvil v svetovno znanega skladatelja in dirigenta. Deloval je v Berlinu in na Dunaju, gostoval pa je tako v številnih evropskih državah kot tudi v ZDA in Južni Ameriki. Živel je mirno družinsko življenje v meščanskem okolju, ki ga je simbolizirala njegova čudovita vila v Garmisch-Partenkirchnu, kjer je lahko v krasnem alpskem okolju mirno ustvarjal. Bil je mojster orkestracije, njegove partiture so izvajalsko zelo zahtevne, strah in trepet slabših in povprečnih orkestrrov.

V prvem obdobju svojega umetniškega ustvarjanja je komponiral t. i. simfonične pesnitve, izrazito programska dela z jasno vsebinsko podlago. Prav presenetljivo je, kako je že kot 25-letni mladenič ustvaril svojo prvo simfonično pesnitev *Don Juan* (1889), povsem zrelo delo, sijajno instrumentirano, polno strasti in duševnega nemira. Med ostalimi simfoničnimi pesnitvami moramo vsekakor omeniti *Tod und Verklärung* (*Smrt in povelicanje*, 1891) ter *Till Eulenspiegels lustige Streiche* (*Vesele potegavščine Tilla Eulenspiegla*, 1895), briljantno delo, polno čudovitih orkestrskih bravur, ki ponazarjajo burno življenje protagonista. Širšemu

Richard Strauss

občinstvu je verjetno ostal v spominu veličasten začetek filma Stanleyja Kubricka "2001: A Space Odyssey", v katerem je slavni režiser uporabil začetne takte Straussove skladbe *Also sprach Zarathustra* (*Tako je govoril Zarathustra*, 1896). Programska zasnova tega dela temelji na znanem istoimenskem delu filozofa Friedricha Nietzscheja, pod vplivom katerega je bilo takrat veliko intelektualcev, predvsem v nemškem kulturnem prostoru. Dve leti pozneje je Strauss ustvaril morda svoje najboljše simfonično delo *Don Quixote*, z zelo kompleksno partituro, ki skuša z vrhunskim glasbenim izrazom prikazati življenjska prizadevanja tega nesrečnega Cervantesovega junaka. Po še dveh simfoničnih pesnitvah *Ein Heldenleben* (*Junakovo življenje*, 1899) in *Symphonia domestica* (*Domača simfonija*,

naravnost šinila po svetovnih opernih odrih. V modernem glasbenem izrazu je Strauss zasnoval tudi naslednjo opero *Elektra* (1909), v kateri je prikazal nebrzdani maščevalni nagon, ki sili Elektro, da s pomočjo brata Oresta na okrutni način umori lastno mater Klitajmnestro, ki je pred časom ubila njunega očeta Agamemnona. Izvajanje te opere je strašansko zahteven podvig, tako za pevce kot za ogromen 110-članski orkester; loti se je lahko le nekaj vodilnih opernih hiš na svetu. Za *Elektro* je napisal libreto znameniti avstrijski književnik Hugo von Hofmannsthal (1874–1929) in s tem začel plodovito sodelovanje s Straussom pri njegovih naslednjih operah.

Po *Elektri* je bil Strauss na razpotju: mnogi so pričakovali, da bo nadaljeval v smislu ekspresionistične

Jezero Eibsee in Zugspitze
Foto: Jenny Sturm
(Shutterstock)

1904) Strauss celo desetletje, do Alpske simfonije, ni napisal niti enega simfoničnega dela več.

V začetku 20. stoletja se je usmeril v ustvarjanje opernih del, ki so mu prinesla svetovno slavo. Leta 1905 je nastala *Salome*, na besedilo Oscarja Wilda, verjetno njegovo najmočnejše operno delo. Ob premieri v Dresdnu je povzročila po Evropi pravi kulturni škandal, saj je prikazovala izprijeno in dekadentno vzdušje na dvoru judejskega kralja Heroda in njegove pastorkice Salome. Svetopisemska tematika je še bolj podžigala polemike o tej umetnici. Saloma skuša zapeljati Janeza Krstnika, a ko jo ta z odporom zavrne, pleše pred Herodom *Ples sedmih tančic* – današnji striptiz, za nagrado pa zahteva Krstnikovo glavo. Po začetnem odporu ji Herod ugodí, Saloma pa poljubljá okrvavljeno svetnikovo glavo, kar se tudi Herodu zagnusi, zato jo ukaže ubiti. Glasba *Salome* je močno sugestivna, zelo modernistično koncipirana, na številnih mestih precej disonantna. Kljub začetnim zadržkom je

atonalnosti, pa se je vendarle odločil drugače in z naslednjo opero *Der Rosenkavalier* (*Kavalir z rožo*, 1911) stopil velik korak nazaj. Vzdušje dunajskega rokokoja pod Marijo Terezijo je omililo surove disonantne akorde, elegantni valček je prevzel vodilno motivično vlogo, opera pa je kljub temu napisana zelo sofisticirano, s prefinjenim glasbenim okusom. Ni čudno, da je še danes mojstrova najpopularnejša opera. V svojem dolgem življenju jih je potem ustvaril še deset!

Alpska simfonija

Kakršna koli natančnejša glasbena analiza kompleksne Straussove partiture ter interpretacija njenih pomenskih povezav s filozofijo Friedricha Nietzscheja, ki jo je skladatelj imel v visokih časteh, kot tudi psihoanalitičnih vplivov Sigmunda Freuda, ki je bil v Straussovem času intelektualni vplivnež najvišjega ugleda, bi daleč presejala namen tega prispevka.

Osredotočili se bomo zgolj na programsko osnovo simfonične pesnitve, ki je nastala pod vtisom nekega mladostnega pohoda v gore, ki se mu je očitno močno vtisnil v spomin. Tura je trajala enajst ur, začela in končala se je z nočjo, vmes so tudi zašli, pri sestopu pa jih je ujela še huda nevihta. Pri nastanku tega dela velja poudariti tudi dejstvo, da je skladatelj veliko časa preživel v svoji razkošni in slikoviti vili v Garmischu, od koder so se mu obronki Wettersteina s Zugspitze na čelu kazali dobesedno pred očmi. Čeprav sam v zrelih letih ni več zahajal v gore, se je rad sprehajal po naravi in občudoval lepote bavarskih Alp.

Eine Alpensinfonie, op. 64 je simfonična pesnitev, ki jo je Strauss začel skladati leta 1911 in jo dokončal štiri leta pozneje. Neposreden povod je bila smrt njegovega prijatelja skladatelja Gustava Mahlerja, ki ga je zelo prizadela. Sprva ji je pod vplivom Nietzschejeve filozofije in njegovega istoimenskega dela dal naslov *Der Antichrist: Eine Alpensinfonie*, pozneje je prvi del imena opustil. Premiera je bila oktobra 1915 v Berlinu, izvajal pa jo je Dresdenski dvorni orkester (Dresdner Hofkapelle) pod taktirko avtorja. Gre za skladateljevo najobsežnejšo simfonično pesnitev, ki traja dobrih petdeset minut. Orkester, ki ga je Strauss že pri operi *Elektra* povečal na sto deset članov, je v *Alpski simfoniji* razširil na najmanj 125 članov (po njegovi želji jih je lahko še več). Poleg standardnih inštrumentov simfoničnega orkestra je v partituro vključil še celo vrsto redkeje uporabljenih inštrumentov, med njimi tudi posebno pripravo za proizvodnjo zvoka gromov in piša vetra.

Kot klasično programsko simfonično delo ima *Alpska simfonija* 22 delov (ne bomo analizirali vseh), ki brez pavz prehajajo drug v drugega. Začne se v temni noči (*Nacht* – noč), kot se za resno gorsko turo spodobi. V temačnem b-molu glasba z nizkimi toni ponazarja zadnje izdihljave noči; temu sledi oris začetne jutranje zarje, ki se začrtuje na gorskem obzorju, napetost narašča, glasbeni tok se dviga in doseže sijajen višek, ko sonce odskoči nad robovi in močno posveti. V tem delu (*Sonnenaufgang* – sončni vzhod), zazveni glasba v bleščečem A-duru z najglasnejšimi registri in se kot zlata povodenj razlije po prelepem gorskem svetu. Sledi *Der Anstieg* – vzpon z dvema motivoma, ki se pojavita tudi pozneje v skladbi: prvi prikazuje bodro hojo navkreber, drugi pa z bolj odsekanim ritmom opozarja na možne nevarnosti vzpona. Planinska pot pripelje družbo v gozd (*Eintritt in den Wald* – vstop v gozd), kjer postane glasba nekoliko temnejših barv, predvsem pa se notranje pomiri, tako kot človeška duša, ki jo hoja po gozdu nežno boža.

Naslednji deli simfonične pesnitve gornike popeljejo skozi tipično gorsko pokrajino, ki jo lahko doživimo na turi. *Wanderung neben dem Bache* – pohajkovanje ob potoku in *Am Wasserfall* – pri slapu glasba oriše z veselimi, poskočnimi ritmi, partitura je zelo na gosto napisana in živahno razčlenjena (za izvajalce zelo zahtevne pasaže!), nato pa se čez gorski travnik, poln cvetja (*Auf blumigen Wiesen* – na cvetnem travniku) povzpnejo na planino (*Auf der Alm* – na planini). Tu

se slišijo kravji zvonci, blejanje ovac, pastirske piščali, celo jodlanje, ki ga ponazori angleški rog. Gorniki nadaljujejo z vzponom tudi po nevarnejšem svetu (*Gefährvolle Augenblicke* – nevarni trenutki), kjer je glasba napisana nekako fragmentarno, s hitro menjajočimi se ritmi in taktnimi merami.

Naenkrat pa – vrh! *Auf dem Gipfel* – na vrhu je seveda višek skladbe, v katerem je Strauss prikazal gorsko lepoto v vsem veličastju. Ta del nekoliko spominja na splošno znani začetek simfonične pesnitve *Tako je govoril Zaratustra*. Sprva se zdi, kot da bi se gorniki po napornem vzponu nekako umaknili vase, kar ponazarja oboa z nekoliko obotavljivim, skoraj jecljajočim oglašanjem, nato pa glasba nezadržno raste, dokler končno ne eksplodira v emocionalnem klimaksu teme sončnega vzhoda, zdaj za spremembo v C-duru. Nenadno pa preide v nov odsek *Vision* – vizija, v katerem se obnovijo nekatere že slišane teme, Strauss pa je orkestru dodal še orgle, kar ustvari vzdušje nekega nadzemskega, skoraj mističnega občutja, ki ga včasih doživimo na vrhu po kakem zahtevnem vzponu. Ekstatičnemu vzdušju, ki ga skladatelj doživi na vrhu, sledi tisto, česar se v gorah najbolj bojimo. Vreme se začne kvariti, sive megle se ovijajo okoli robov, sonce počasi izginja s prizorišča. Napetost narašča skozi nadaljnje tri dele skladbe (*Nebel steigen auf* – megle se

dvigajo, *Die Sonne verdüstert sich allmählich* – sonce se polagoma zamrači in *Elegie*); treba se bo čim hitreje vrniti v dolino! Pred začetkom nevihte se narava običajno povsem umiri (*Stille vor dem Sturm* – mir pred viharjem): motiv, ki smo ga slišali v *Elegiji*, se pomeša z jecljajočim zvokom oboe z vrha in se večkrat zlovešče ponovi. Mir in tišino že začnejo prekinjati zvoki oddaljenega grmenja, kratke note pihal in brenkanje godal ponazarjajo prve kaplje dežja, prvi bliski (pikolo), inštrument za piš vetra in uvodni motiv simfonične pesnitve pripeljejo do izbruha hude nevihte.

Pri nevihti (*Gewitter und Sturm, Abstieg* – nevihta in vihar, sestop) je Strauss mojstrsko uporabil vse izrazne možnosti, ki mu jih je ponujal velikanski orkester. Poslušalec se res počuti, kot bi bil sredi grozovitega neurja, ves nebogljjen in plašen pred pobesnelim divjanjem narave. Da bi ponazoril hiter sestop z gore, je skladatelj ponovil številne motive, ki smo jih že slišali ob vzponu, vendar zdaj v obratnem vrstnem redu in zelo hitrem tempu.

Toda vsaka ujma ima svoj konec in tudi v *Alpski simfoniji* se burni elementi postopoma umirijo, spet posije sonce, ki pa že zahaja (*Sonnenuntergang* – sončni zahod). Zavlada blaženi mir v naravi, ki ga začutimo v predzadnjem, najdaljšem delu simfonične pesnitve (*Ausklang* – izzvenevanje, fig. konec), v katerem

skladatelj ponovi najlepše motive svoje skladbe, v sijajni, razkošni instrumentaciji. Z nočjo (*Nacht*), ko je ture konec, burni dogodki izzvenijo v nežni, vse bolj tihi in mirni glasbi, ki simfonično pesnitev zaključijo. Na premieri je skladba doživela mešane odzive, nekateri kritiki so jo zaničljivo imenovali "filmska glasba", sam avtor pa je bil z njo zelo zadovoljen, in to upravičeno. Nekemu prijatelju je napisal, da "mora 5. decembra poslušati *Alpsko simfonijo*; res je dobra stvar!" Ameriško premiero je doživela leta 1916 v Cincinnatiju pod vodstvom Ernsta Kunwalda, kmalu potem pa jo je izvedel tudi znameniti dirigent Leopold Stokowski s Filadelfijsko filharmonijo. Amerika takrat še ni bila v vojnem stanju z Nemčijo, sicer bi se na svetovno premiero še malo počakalo.

Kako poslušati *Alpsko simfonijo*

Alpsko simfonijo so izvajali in izvajajo vsi vodilni orkestri po svetu. Pri naših orkestrih je na žalost na sporedu silno redko. Prvič je bila posneta leta 1925 z Berlinskimi filharmoniki pod vodstvom Oskarja Frieda. Zanimiv je tudi podatek, da je bila leta 1981 spet z Berlinskimi filharmoniki pod vodstvom Herberta von Karajana prva skladba, ki so jo posneli na zgoščenko. Na YouTube se preprosto najde veliko vrhunskih izvedb z najboljšimi orkestri in dirigenti. ●

Gorski masiv Watzmanna se nahaja v vzhodnih Bavarskih Alpah, južno od kraja Berchtesgaden.
Foto: Shutterstock

Barva, čopič in – gas?!

Packarija v Trnovskem gozdu

V topli poznopopoldanski svetlobi sem po nedavno zapadlem snegu prikorakala do grebena, od koder se odpre pogled na Julijce. Za trenutek sem prisluhnila tišini, ki je bila tako gosta, da bi jo lahko z nožem rezal, potem pa malce pomislila, kje bom nadaljevala pohod. Na levo, proti Srednjemu in Malemu Golaku, sem zavila že prejšnji teden, torej pojdimo tokrat na desno. Kar nekaj časa je že minilo, od kar sem se z Velikega Golaka nazadnje zazrla v šklapatorne¹ Trnovskega gozda in s pogledom pobožala Deželo tam spodaj ... Po nekaj metrih sem obstala kot vkopana. Na svetlo sivi skali se je bohotal velik rdeč obroč, ki je bil od daleč videti kot Knafelčeva markacija. Kaj za vraga ...?! V nejeverji sem korakala naprej, a bliže kot sem bila vrhu, bolj se je zaprepadenost razraščala v jezo.

Pot s Staniša na Veliki Golak po besedah Dušana Brusa, domačina s Predmeje in markacista pri PD Ajdovščina, nikoli ni bila označena. Po novem v spodnjem delu steze dvome ob nekaj razpotjih prežene rdeča črta na skalah. Vršni del poti pa je "junak z barvo in čopičem" dobesedno iznakazil. Od sedelca, kjer se steza dotakne Slovenske planinske poti, ki pripelje z Vojskega in se nadaljuje proti Malemu Golaku, pa do vrha Velikega Golaka sem bila priča posledicam nedoumljivega pleskarskega izražanja nekoga, ki je samovoljno označil stezo na območju naravnega rezervata Golaki in Smrekova draga. S kakšnim motivom? Ne glede na to, ali je to storil iz objestnosti, nevednosti ali bog ne daj zlehtnobe, gre za zgovoren primer, kaj nam v gorah ne sme pasti na pamet. Zato je nastal ta zapis, podkrepjen s slikovnim gradivom.

Če bi kdo rad s čopičem nanašal barvo na skale in drevesa, zidove in plotove, se lahko pridruži markacistom v planinskih društvih. Dušan Brus pravi, do bodo pomoči pri označevanju poti zelo veseli, a le, če bo risanje markacij pod njihovim nadzorstvom. "Markacisti imamo že z vzdrževanjem obstoječih planinskih poti veliko dela. Takšno divje markiranje za nas pomeni dodatno delo, saj bomo morali oznake odstraniti."

Začne se z imitacijami Knafelčeve markacije na skalah in drevesih ...

¹ Starinsko: skalnate kotanje, vrtače.

Za nekaj pojasnil v zvezi z označevanjem planinskih poti pa smo se obrnili na Bogdana Seligerja, načelnika Komisije za planinske poti pri Planinski zvezi Slovenije.

Katere poti se lahko markirajo?

Imamo Zakon o planinskih poteh (ZPlanP), ki govori o planinskih poteh in načinih označevanja. To pomeni, da lahko nosijo predpisane oznake iz omenjenega zakona le registrirane planinske poti. Vprašanje je zastavljeno preširoko, izven okvirov planinskih poti, ki so skrb PZS in planinskih društev – skrbnikov planinskih poti. Obstajajo npr. razne tematske in druge pohodne poti, ki nimajo v ozadju nikakršnega predpisa, razen v definiciji enostavnih objektov gradbenega zakona. Zakon o planinskih poteh obravnava le planinske poti, planinske obhodnice – vključno z evropskimi pešpotmi, te naj bi tudi zaščitil z registracijo; dodatno pa imamo tudi zaščiteno Knafelčevo markacijo kot blagovno znamko in ve se, kdo in v kakšne namene lahko to markacijo uporablja.

Kdo lahko markira planinske poti?

Vsaka registrirana planinska pot ima skrbnika, ki mora vzdrževati planinske poti tako, kot zahteva ZPlanP, tako tudi učimo na usposabljanjih za markaciste. Skrbnik mora zagotoviti, da je mreža planinskih poti, za katere je zadolžen, primerno prehodna in označena (markirana).

Kaj storiti v primeru, če na terenu naletimo na "divje markiranje"?

Postopke, in kdo lahko uradno postopa, se da razbrati iz omenjenega ZPlanP. Planinsko društvo – skrbnik planinskih poti na svojem območju – lahko le opozori pristojni inšpekcijski organ, tudi zato, da zaščiti sebe.

Kaj storiti z oznakami, ki nastanejo na tak način?

Planinsko društvo, ki je skrbnik, mora le zagotoviti, da so planinske poti nedvoumno označene. Če je nekdo naredil odcep neregistrirane poti od planinske poti in pri tem uporabil označevanje, ki je predpisano za

... ki so včasih manj kot dva metra vsaksebi.

Posledice odpravljanja divjega označevanja poti na Veliki Golak.

planinske poti, mora skrbnik odstraniti oznake, ki bi planinca lahko zavedle, da bi skrenil z registrirane planinske poti, najmanj v vidnem delu okoli planinske poti.

Morda veste, kako pogosti so primeri "divjega markiranja"?

Po dostopnih informacijah se občasno zgodi, da se pojavijo neregularne poti, ki so označene z oznakami za planinske poti. Pred leti nas je na en primer opozorila gozdarska inšpekcija, na drugega pa GRZS. Zgodi se tudi, da skrbniki sami delajo predstavitev ali nove planinske poti, ki jih ne izvedejo pravilno po predpisanih postopkih; včasih je vzrok lahko tudi zamenjava generacij v društvu, pri čemer kljub vsej razpoložljivi tehniki ni bil opravljen prenos zatečenega stanja.

So predvidene kakšne sankcije za samovoljno označevanje poti?

Sankcije so predvidene v omenjenem ZPlanP. Tiste, ki samovoljno markirajo z oznakami za planinske poti, redko odkrijemo, to je kot iskanje igle v kopici sena. Običajno se nekje pojavi nekaj, kar ni prav, storilca je težko izslediti, zato ostane le to, da mora skrbnik planinskih poti tistega področja odstraniti oznake. Lahko se včasih koga najde, ko se pohvali, kako je markiral poti. Skrbnik ima že z zadostitvami zahtevam ZPlanP (pravilnim urejanjem planinskih poti, sanacijo bližnjic – kar je običajno Siziŕovo delo – ipd.) več kot dovolj dela.

V katero kategorijo označevanja poti sodi postavljanje kamnitih možicev?

Postavljanje kamnitih možicev je eden od prvotnih načinov označevanja, omenjeni ZPlanP jih ne predvideva, zato ne sodijo med načine označevanja planinskih poti. Najdemo jih seveda tudi na planinskih poteh, postavijo jih pohodniki zato, ker je kamenje v bližini ali pa ker skrbnik ne opravlja svoje naloge tako, kot bi jo moral. ○

Ob ponovnem obisku v začetku maja so bile markacije že prekrte s sivo barvo.

... nato psevdoknafelčeve markacije preidejo v rdeče pike in črte ...

Foto (vse): Mateja Pate

Martina
Čufar Potard

Korona počitnice

Vsi se strinjamo, da živimo v čudnem obdobju. Prisiljeni smo ostati doma, svet se nam je ustavil. Kar se nam je še pred dobrim mesecem zdelo nepojmljivo, je postalo del vsakdana. Zaprte šole, letališča, tovarne, preobremenjene bolnišnice ..., a ne samo to. V Franciji so omejitve precej bolj stroge kot v Sloveniji. Prepovedano se je gibati več kot en kilometer od hiše, razen v nujnih primerih, kot so služba, v kateri ni mogoče delo na daljavo, nujni nakupi hrane v bližnji trgovini, zdravstveni razlogi, gibanje zaradi nujnih družinskih razlogov, npr. pomoč ostarelim ali varstvo otrok ter kratki izhodi iz doma, ki so povezani z individualno fizično aktivnostjo ali s potrebami domačih živali.

Vedno ko greš od hiše, moraš izpolniti obrazec, obkrožiti razlog, zaradi katerega greš ven, dodati uro in datum. Če prekršiš pravilo enkrat, plačaš 135 evrov, drugič 1500 evrov, tretjič 3700 evrov in šest mesecev zapora. V mestih je gibanje strogo omejeno. Ker je bilo tam preveč tekačev, so jim prepovedali biti dejavni med 10. in 19. uro.

Živimo v Chamonixu, v stanovanju, ki meri 45 m². Ko je predsednik Macron oznanil, da bomo od 17. marca od 12 h naprej v karanteni, smo hitro začeli razmišljati, kaj je najboljša rešitev. Z Nicom sva se takoj strinjala, da se nam bo z otroki v stanovanju zmešalo, zato je treba najti rešitev. Poklicala sva Jean-Pierra v Buoux, kjer smo pred leti preživeli že veliko plezalnih počitnic. Bil nas je zelo vesel, rekel je, da je njegov provansalski mas,¹ kjer kilometre naokoli ni nikogar, idealen kraj za karanteno. V eni uri smo spakirali, vzeli najnujnejše, poleg tega pa še štiri kolesa in plezalno opremo. Še isti dan smo zvedeli, da so razglasili prepoved plezanja, ker kot nevaren šport lahko dodatno obremeni urgenco. Pa smo si rekli, da četudi ne bomo mogli plezati, bomo vseeno v Provansi okoli Jean-Pierreve hiše veliko svobodnejši kot v Chamonixu, kjer so, po pripovedih prijateljev, povsod policaji. Gorska reševalna služba s helikopterji in droni nadzoruje vse območje, ne samo visokogorje, tudi nižje kuclje in plezališča. Ker so reševalci tudi sami plezalci, poznajo skrita plezališča, torej za nas skoraj ni možnosti za plezanje. Lahko greš največ sto metrov v hrib in do enega kilometra od doma.

Imamo prijatelje, ki kljub temu znajo najti pot. Tako so po nekaj tednih domače plezalne stene in *campus*

*boarda*² z različnimi pretvezami uspeli priti do skale v najbolj skritih stenah. Ali pa so od "razumnih" reševalcev pricurjale informacije, kje naslednji dan ne bodo patroljirali.

Vsi ti ukrepi se mi zdijo pretirani. Ne pravim, da prakticanje alpinizma v ledu in snegu ni tvegana dejavnost, sploh v Chamonixu, kjer je veliko ljudi in je helikopter nenehno v akciji. Sicer nimam statističnih podatkov, a lahko rečem, da športno plezanje v urejenih plezališčih – sploh če smo akterji tisti, ki se s tem športom ukvarjamo že desetletja – zagotovo ni pogosto obremenjevalo urgence. Če bi šli vsi plezat v isto plezališče, bi res povzročili večjo možnost širjenja virusa. A če si sam, v krogu družine, ne vidim razlogov za prepoved in za zapravljanje denarja s helikopterji in droni. Če se že nekako morajo zaposeliti, bi lahko ob vstopu v plezališča preverjali, ali je tam neko določeno znosno število plezalcev, ali so ti na varni razdalji in v različnih smereh. Če je mogoče prvo, je z malo truda izvedljivo tudi drugo. Pa še veliko bolje bi bili sprejeti kot zdaj, ko pišejo kazni in jih vsi kritizirajo.

Če se vrnem v Buoux. To plezališče je bilo v 80. letih eno najbolj znanih v Franciji. Torej smo bili pričrpani, da bodo tudi nas nadzorovali. Poleg tega so stene zelo lepo vidne s ceste in se ne moreš skriti. Iz *Céüse* so s helikopterji pregnali vse plezalce. V Verdonu je prijateljica, ki tam živi, plezala sama, na statični vrvi, a je kljub temu na izstopu iz smeri plačala kazen. Čeprav ne bi mogla nikogar okužiti, ob napačnem manevru bi padla 300 metrov nižje in zagotovo ne bi obremenila urgence. Mi smo prva dva dneva tipali teren. S kolesom sem se vozila po dolini in gledala, ali kdo pleza. V stenah sta bili dve navezi, njihov bivalni avto parkiran na zelo vidnem parkirišču.

Poznali smo skrivne sektorje, ki jih je pred več kot 15 leti opremil Bruno Clément - Graou (zdaj živi in opremlja v Verdonu). Šli smo na ogled in bili veselo presenečeni, ker se je en sektor, oddaljen približno pet kilometrov, zelo povečal; povsod visijo kompleti, svedrovci so svetleče novi. Čez dva dni smo šli v akcijo. Jaz in Tommy s kolesom, in ko sva skozi vas prišla na makadam, sva dala zeleno luč Nicu, ki je z avtom pripeljal Paca. Dostopili smo po daljši in manj sumljivi poti – z vrha. Fantoma, ki sicer nerada hodita in načeloma ne preživljata dni z nama pod stenama, so te igrice ravbarjev in žandarjev všeč. Res je, da kršimo

¹ Po provansalsko hiša, vendar ne običajna. Včasih (nekateri so še danes) so bile to kmetije ob npr. poljih sivke, sedaj pa so to večinoma počitniške hiše.

² Posebna, na steno pritrjena deska za treniranje moči v prstih.

zakon in da smo po mnenju nekaterih neodgovorni. A treba je prisluhniti tudi zdravi pameti. Gibanje na svežem zraku je bistvo zdravja!

Tako hodimo že dober mesec vsakih par dni plezat, sicer pa vsak dan raziskujemo okolico, kjer je mnogo zanimivih sledi prejšnjih generacij, pračloveka in mnogo fosilov. Del domačih nalog napišeta pod steno, saj je tako bolj zabavno. Tommy se je navdušil nad žimarjenjem, tako da imamo zdaj tudi fotografa na vrvi. Veverice, divji prašiči, netopirji, belouška, škorpioni so postali del vsakdana. Skratka, lahko rečem, da imamo res srečo, ker živimo pravzaprav super korona počitnice, medtem ko drugi tako ali drugače trpijo zaradi virusa. Imamo malce slabo vest, a hkrati smo veseli, da smo se znali zelo na hitro pravilno odločiti in spakirati. Prilagodljivost, iznajdljivost, hitro

reagiranje in kanček sreče so odločilni. Na vseh področjih življenja.

Kljub temu da se imamo res *fajn*, si želimo, da se stanje vrne v normalno, da bomo lahko spet skupaj s prijatelji in drugimi člani družine. Fanta pa si želita celo v – šolo! Dovolj imata mame in očeta v vlogi profesorjev, a to je že druga zgodba.

Verjetno še dolgo ne bo tako, kot je bilo. Nico je ravnokar dobil po e-pošti navodila za delo s tečajniki v vojaški gorski šoli. Ne bom napisala vsega, a bistvo je, da jih ima lahko največ štiri, vsak mora imeti svojo opremo, ki si je ne smejo izmenjevati; pleza se samo na umetnih stenah, s tekočim magnezijem, po vsaki smeri si je treba umiti roke; med navezama mora biti vsaj ena nezasedena smer; po vadbi je treba vrv oprati!

Ostanite zdravi in pazite nase! ●

Martina Čufar
Potard
Foto: Tommy
Potard

Nesreče v gorah v letu 2019

Na žalost moramo tudi tokrat začeti s tem, kar se ponavlja iz leto v leto: v letu 2019 smo ponovno zabeležili večje število reševalnih intervencij kot leto poprej. Tokrat se je številka ustavila pri 604, v dolino smo prenesli 43 mrtvih, od katerih se je pri različnih gornjskih dejavnostih ponesrečilo 22 oseb, ostali so bili žrtve nesreč pri drugih športnih dejavnostih, prometnih nesrečah, delu v gozdu.

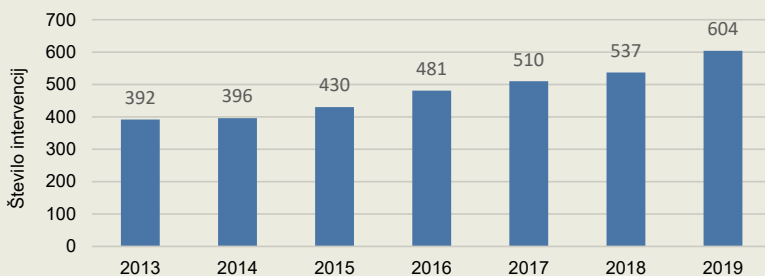
¹ Komisija za informiranje in analize Gorske reševalne zveze Slovenije.

Opazamo, da je v povprečju vsako leto za deset odstotkov več intervencij kot v preteklem letu. Vzroki za tako rast števila nesreč so različni. Prvič, v gorah in na težko dostopnih terenih opazimo povečanje negornjskih športnih dejavnosti: jadralno padalstvo, gorsko kolesarjenje, vodne športe; tudi nabiranje gozdnih sadežev in plodov narašča; vetrolomi so pripomogli k povečanju gozdarskih nesreč. Drugi vzrok je, da obiskovanje gora ni več zgoščeno v dveh, treh poletnih mesecih, ampak hodijo ljudje v

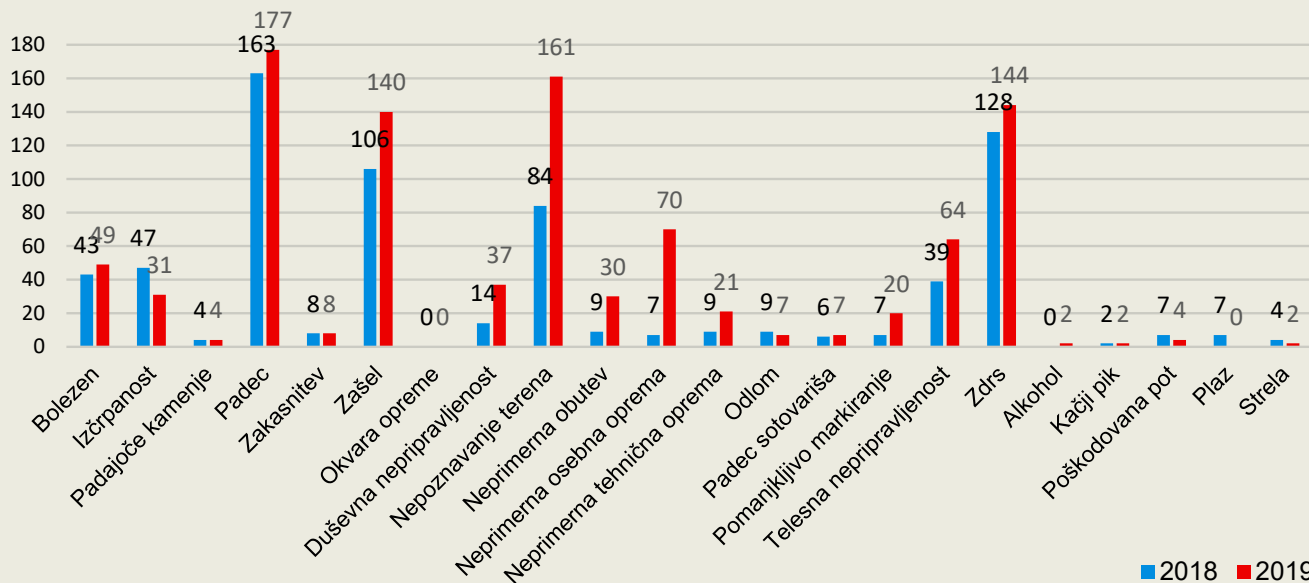
gore vse leto. Opazna sta večji obisk gora v zimskem času in večje število turnih smučarjev. Tretji vzrok je, da tujci niso prisotni le v turističnih središčih, ampak tudi v gorah. Veliko jih je, ki želijo ob obisku Slovenije "odkljukati" Postojnsko jamo, Bled in Triglav. Pred leti je bilo zelo težko dobiti prosto ležišče v kateri od koč okoli Triglava ob koncu tedna, zdaj je to nemogoče tudi med tednom. Med tujci je izrazita razlika med dvema kategorijama obiskovalcev: na eni strani so tisti, ki že doma hodijo po hribih, in ti prevladujejo. V glavnem so dobro opremljeni in pripravljeni na nameravano turo. Drugi so tisti, ki o gorah ne vedo nič, slepo sledijo informacijam na svetovnem spletu, z avtomobilom se pripeljejo do izhodišč, ki so visoko, okoli sebe vidijo gore in ljudi, ki se vzpenjajo, ter si rečejo: "Gremo še mi."

Zima je bila skopa s snegom, večja količina je zapadla šele maja, zato nesreč zaradi plazov nismo zabeležili. Da pa vedno velja rek – ko je sneg, je nevarnost plazov – dokazuje nesreča, ki se je zgodila pozimi konec leta 2018. Takrat je zapadlo malo snega, lahko bi

Slika 1: Povečevanje števila intervencij GRZS v zadnjih sedmih letih

Slika 2: Med najštevilčnejšimi vzroki gornjskih nesreč so bili lani: padec, nepoznavanje terena, izguba poti, zdrs, neprimerna osebna oprema, telesna nepripravljenost ...

Tudi ob tako majhni količini snega lahko nastane plaz. Posnetek je na dan nesreče na Palcu. Foto: PU Kranj

Kaj je res spomladi v gorah še sneg? Foto: Robert Klančar

rekli, da je bil po skalah le poprhr. Vendar je sneg padal z močnim vetrom, ki ga je nanesele v grapo, čez katero vodi pot na Palec nad Zelenico. Tam se je naredila kloza, ki se je pod težo planinca odlomila in ga odnesla sto metrov po grapi. K sreči brez hujših poškodb. Pomlad je čas, ko začnejo ljudje v večjem številu zahajati v gore. In to ljudje, ki so bili pozimi večinoma doma. V dolini je že vse zeleno, v gorah pa se na mnogih mestih še vedno zadržuje sneg – dejstvo, ob katerem so mnogi presenečeni. V glavnem so neprimerno oblečeni in opremljeni.

Odisejajo belgijskih skavtov pred leti v pobočju Jerebice smo že skoraj pozabili, zato so letos za obnovo spomina poskrbeli slovaški skavti v Bohinjsko-Tolminskih gorah. Na turo so se sicer dobro pripravili – na spletni strani so dobili sliko gore, a kaj, ko je bil posnetek narejen z južne, kopne strani, oni pa so hodili po severnih področjih, kjer se je menjavalo kopno z zasneženimi pobočji. Popoldne je bila hoja po ojuženem snegu kar udobna, na snežišču so si postavili celo šotore in v njih prespali. Ponoči je sneg zaradi nizkih temperatur pomrznil in zjutraj so se znašli v ledeni pasti. S helikopterjem so jih prepeljali v dolino.

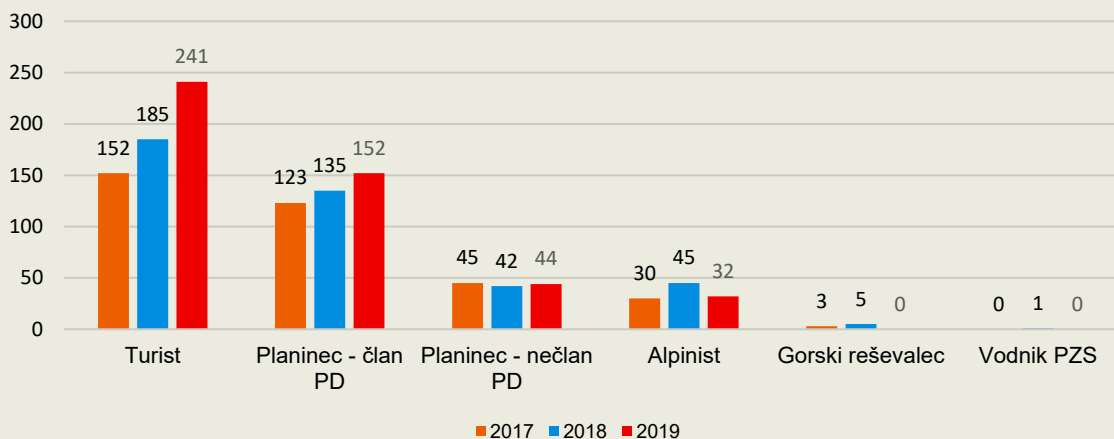
Mnogo več dela in težjih reševanj so imeli v tem času kranjskogorski gorski reševalci. Kopna cesta na Vršič ter bližina Mojstrovk in Prisojnika sta zvalila v

pustolovščino kar lepo število planincev, predvsem tujcev. Ko so rešili skupino tujcev, ki je na Hanzovi poti neopremljena naletela na snežišče, so se rešeni pritožili, zakaj ni pot zaradi snežišča zaprta. Mnogi tujci namreč naše zelo zahtevne poti zamenjajo s feratami, ki so praviloma od začetka do roba stene

Še malo, pa bova na vrhu. Kako pa dol? Foto: Nejc Svetec

Slika 3: Med pomoči potrebnimi so že nekaj časa v ospredju turisti. Število iz leta v leto strmo narašča.

Če ne vidite, da je sneg, moramo to napisati.
Foto: GRS
Kranjska Gora

zavarovane z jeklenicami, pri zelo zahtevnih poteh pa so zavarovani le določeni odseki. Da bi zmanjšali število reševanj, so zato na vstop namestili opozorilne table.

Prav tako so na začetku nekaterih poti postavili opozorilne table s planinko Mojco, ki naj bi ozaveščala planince o pravilni opremi za gore. Pri vsem tem opazamo, da ljudje vedno bolj izgublajo stik z naravo, ne znajo pogledati naokoli, kakšne so razmere, jim prilagoditi opremo in gibanje. Vedno bolj so odvisni od tega, kar preberejo na pametnih telefonih, in kmalu bomo prišli tako daleč kot naši kolegi iz Hrvaške, ki so zaradi povečanega števila reševalnih akcij zaradi dehidracije nad avtocestami izobesili velikanske plakate

Dragi pohodnik,
od tu naprej greš lahko samo
s primerno gorniško opremo.

Dear hiker,
do not continue beyond this point
without proper hiking gear.

Liebe Bergwanderer,
ab hier können Sie nur mit
geeigneter Ausrüstung weitergehen.

Želimo vam varen korak.
Stay safe.
Wir wünschen Ihnen eine
sichere Wanderung.

KRANJSKA GORA

Planinka Mojca
Foto: GRS
Kranjska Gora

z navodilom "Če greste v hribe, vzemite s seboj vodo." Pred začetkom glavne planinske sezone smo gorski reševalci v sodelovanju s Planinsko zvezo Slovenije izdali zloženko v angleškem jeziku s pomembnimi informacijami o hoji v hribe. Zloženka je bila razdeljena po hotelih, kampih in informacijskih točkah v turističnih krajih, kjer so izhodišča za ture, in je bila lepo sprejeta. In potem je v glavni sezoni opazno naraslo število reševanj nepoškodovanih oseb zaradi najrazličnejših vzrokov. Prvič, zaradi iskanja izgubljenih

oseb, kar se sliši nekoliko čudno pri 10.000 kilometrov dokaj dobro markiranih planinskih poti. Res je, da včasih spregledamo kakšno markacijo in gremo malo po svoje, a če upoštevamo osnovno pravilo, da se v taki situaciji vrnemo do zadnje markacije, ki smo jo še videli, in od tam pazljivo iščemo naslednjo – do tega redkokdaj pride. Drugi vzrok je, da smo veliko onemoglim osebam nudili pomoč predvsem na začetku glavne sezone. Mnogi želijo takoj z veliko žlico izpolniti svoje želje in pri tem kar pozabijo osnovno pravilo hoje v hribe, ki govori o postopnosti. Tretji vzrok je bila neorganiziranost, saj smo prejeli klice na pomoč, ko se je začelo temniti, ljudje pa so bili še vedno nekje visoko v hribih, po pravilu brez baterijske svetilke, toplih oblačil ipd. Še nikoli niso slišali o načrtovanju ture, pravilni opremi in o tem, da se dan v hribih zjutraj lovi.

Družabna omrežja začnejo preplavljati slike neprimerno opremljenih ljudi, ki kmalu ustvarijo javno mnenje, da vsi hodijo v hribe pomanjkljivo opremljeni in da se nesreče dogajajo prav zaradi slabe opreme. Prvo k sreči ni res, drugo pa je le delno res, kajti zavedati se moramo, da se nesreče dogajajo tako dobro kot slabo opremljenim, tako izkušenim kot neizkušenim. Kar pa nikakor ni opravičilo, da ne obiskujemo raznih tečajev o gibanju in ne poskrbimo za dobro opremo. Za težje ture se priključimo izletom, ki jih vodijo vodniki Planinske zveze Slovenije, ali najemimo gorskega vodnika.

Še nekaj o feratah. Vsako leto dobimo kakšno novo in tudi obisk v njih se bliskovito povečuje. Žal tudi nesreče. Letos jih je bilo sedem! V dveh primerih so ljudje zgrešili smer (!), v ostalih primerih je bila vzrok slaba telesna pripravljenost. Zaradi nje sta dva ponesrečenca obvisela v plezalnem pasu in čakala na pomoč. Skrb vzbujajoč je tudi odnos staršev do lastnih otrok, ko jih peljejo v ferate. Velikokrat improvizirajo pri plezalnem pasu in samovarovalnem kompletu, pri majhnih otrocih pa ne poskrbijo za dodatno varovanje s plezalno vrvjo.

Še en primer ob iztekajoči se sezoni, ko je novembra v gorah že sneg. Fant iz Tajvana se je odločil za vzpon na Triglav. Na telefonu je imel naložene lepe fotografije očaka v kopnih razmerah in temu (ne)primerna je bila tudi njegova oprema, predvsem obutev. Čeprav so se zaradi deževja čez Komarčo zivali slapovi, ga to ni odvrnilo od načrtovanega cilja. Tudi sneg, ki se je pojavil više, ga ni zaustavil – saj ga bo z višino verjetno manj. Na koncu ga je še navigacija pustila na cedilu, v snegu je prebivakiral noč in naslednji dan so ga že krepko podhlajenega rešili bohinjski reševalci.

Letošnja zima se je ponovno začela z malo snega. Razmere za hojo so se kmalu izboljšale, čeprav se je na mnogih mestih menjaval trdo zmrznjen sneg s poledenelimi ploščami. Dolgotrajno obdobje lepega vremena je v hribe zvalo množice planincev, včasih tudi neprimerno opremljenih. Nesreče so se vrstile in vse je kazalo na črn začetek leta 2020. Na žalost so se predvidevanja uresničila. ●

Planinski vestnik je nacionalni zaklad

Analiza ankete o reviji

Uredništvo *Planinskega vestnika* je lansko jesen pripravilo anketo, v kateri smo vas, bralce in bralce,¹ povabili, da nam pomagate izboljšati našo revijo. In sicer da z nami delite svoje mnenje, izkušnje, zadovoljstvo s trenutno obliko, podobo in vsebino *Vestnika*, prav tako pa smo vas povprašali, česa bi radi prebrali več in česa bi bilo po vašem mnenju lahko manj.

Anketo smo v papirni obliki priložili novembrskemu *Vestniku*, v spletni obliki pa smo jo objavili tudi za vse, ki vam jo je lažje izpolnjevati v elektronski obliki. Spletna oblika ankete je bila za izpolnjevanje na voljo vse do 28. marca.

Spletno anketo je izpolnilo sto sedemindvajset bralcev, v tiskani obliki pa sedeminosemdeset. V nadaljevanju je predstavljena predvsem analiza spletne ankete, ki so jo po večini izpolnili bralci v starosti od trideset do petdeset let. To so zelo aktivni obiskovalci gora, ki hodijo v gore večinoma vsak teden ali še pogosteje; največ je takih, ki obiskujejo gore več kot trideset let, in nato deset do dvajset let. Največ jih gre v gore po markiranih poteh, pa tudi po nemarkiranih poteh in brezpotjih, ne samo poleti, ampak tudi pozimi, tretjina obiskuje gore tudi z otroki, četrtnina vseh je alpinistov, prav toliko pa jih gre v gore z vodenimi izleti. Šestina jih tudi turno kolesari. Skoraj vsi so člani planinskega društva, polovica sodelujočih že spremlja stran *Planinskega vestnika* na Facebooku (www.facebook.com/planinskivestnik/) in večina bi z veseljem članke prebrala tudi na naši spletni strani (<https://planinskivestnik.com>). Na spletu bi brali članke, kadar ne bi imeli revije pri roki, ali pa bi brali skoraj vse enake vsebine in tematike kot v tiskani reviji, ob tem pa še napovedi dogodkov in izletov, aktualne novice, tekočo problematiko s planinskega in plezalnega področja, aktualne vsebine, ki se zgodijo med izidom dveh števil, ter vsebine, ki ne najdejo prostora v tiskani različici, odmeve na posamezne članke in kolumne iz revije ter še večji nabor opisov vrhov, smeri in poti.

Sodelujoči v anketi revijo spremljajo različno dolgo, skoraj enako število bralcev je takih, ki jo berejo od enega do pet let, pet do deset in deset do dvajset let. Kar nekaj več kot polovica jih je naročnikov oziroma je naročnik nekdo v družini, malo manj kot dvajset

Foto: Zdenka Mihelič

odstotkov je takih, ki revijo kupijo, manj kot desetina jo bere v knjižnici ali v društveni pisarni, peščica pri prijateljih ali v planinski koči. Sodelujoče zelo pritegne naslovnica. Večina, štiriinštirideset odstotkov sodelujočih, najprej prebere predstavitev domačih gor in poti, nato sledijo članki iz zgodovine planinstva oz. alpinizma in tema meseca.

Česa bi bralci radi prebrali več, kaj pogrešajo? Dobili smo veliko odgovorov, ki so bili zelo raznovrstni, kar kaže na zelo pester nabor naših bralcev ter njihovih zanimanj in aktivnosti. Tega smo veseli, saj se trudimo, da bi zajeli vse pojavne oblike gorništv in gorskega sveta. Med predlogi so bralci navedli, da si želijo

¹ V nadaljevanju se samostalnik 'bralec' uporablja nevtralnno za moški in ženski spol. Anketo je izpolnilo enaindvajset bralcev več kot bralk.

več člankov o opremi, več testov opreme, več izobraževalnih tem na podrobnejši način (vreme, orientacija, plezalna tehnika in nasveti zanjo ...), več predlogov različno zahtevnih poti – od lahkih do zelo zahtevnih planinskih poti in ferat v Sloveniji, literarna doživetja planincev in gornikov s pohodov, kam s psom v gore, pa o gorski kulturi, gorski arheologiji in arhitekturni dediščini ter o planinstvu za družine. Med predlogi so bili tudi pogovori z avtorji planinske literature in z mlajšimi sogovorniki iz sveta planinstva, teme o sodobnem alpinizmu in o dosežkih v alpinizmu, o odpravah in o zgodovini gorništvu, želeli bi brati tudi kritične prispevke o tematiki, ki zadeva planinstvo, alpinizem in planinsko organizacijo, pa prispevke o lokalnih oz. mestnih hribov, o daljinskih poteh in doživetjih na njih, želijo si opisov gora v tujini (Tatre, Karpati ...) in tudi kakšno poobjavo prispevkov iz *Vestnika* pred drugo vojno in malo njej, zapise o manj poznanih in zelo pomembnih starih himalajcih in o njihovem življenju ter kaj danes menijo o preteklosti in sedanjosti v alpinizmu, o slovenskih hribih in o delu, mnenjih, vprašanjih, dilemah, izkušnjah članov planinske organizacije.

Za konec ankete ste sodelujoči bralci lahko napisali tudi svoje sporočilo nam, ustvarjalcem naše in vaše revije, edine planinske, gorniške revije v Sloveniji, ki izhaja vse od leta 1895 in je tudi zaradi tega edinstvena. Veseli smo bili vseh vaših spodbudnih besed. Med njimi smo prebrali: "Upam, da še na veliko let." "Ostanite odlični!" "Opravljate odlično delo. Pokrivate vse okuse, predstavljate velike slovenske gornike, širite obzorja. PV je revija za telo in duha." "Pohvale za dobro delo!" "Imate mojo podporo." "Dobri ste." "Dobra revija, poklon ustvarjalcem." "Super revija, rada jo berem, odlični uvodniki. Sedanja uredniška ekipa se resnično trudi, da vsak bralec najde nekaj zase. Hvala vsem!" "Občudujem vašo motivacijo za dolgoletno delo. To ni enostavno. Le tako naprej." "Za moje pojme zelo dobro delo opravljate!" "Včasih je bil PV vključen v ceno članarine, bi bilo fino, če bi bil spet." "Pogumno naprej! Za božjo voljo, ne spreminjajte imena revije." "Hvala, ker ste. 😊"

Zanimiv se nam je zdel komentar, ki se ga vsebinsko morda kar premalo zavedamo, namreč da je "*Planinski vestnik* nacionalni zaklad."

Po anketi smo ugotovili, da uporabljena oblika ankete z mnogimi vprašanji ni več primerna za sodobni čas, zato bomo to upoštevali pri naslednjem povpraševanju. Ugotovili smo tudi, žal prepozno, da nam jo je zagodel anketarski škrat in je med pokrajinami, med katerimi ste izbirali, od kod prihajate, izpadla Koroška, za kar se vam vsem Korošcem iskreno opravičujemo. Dragi sodelujoči, hvala vam za čas, za vsa vaša mnenja, želje, pobude in spodbudne besede. Prav tako za predloge o spletni strani, kaj bi brali, kako bi stran izboljšali. Iz mnogih pobud so se nam članom uredniškega odbora že porodile zamisli za nadaljnje ustvarjanje, tako za prispevke, predloge izletov kot za teme meseca. ○

Urnite nam gore!

Bilo je sredi vroče avstralske divjine, vračala sem se z ogleda aboridžinskih skalnih slikarij. V labirintu balvanov me je v nekem trenutku preplaval močan občutek spokojnosti, zlitosti z okolico. Ne vem, ali je bil za staroselce ta košček sveta svet, sama sem ga občutila tako. Še nekajkrat se mi je zgodilo, da sem kje v naravi zaznala nekakšno povezanost z vesoljem, vse prežemajočo energijo – občutke, ki jih težko ubesedim.

Nanje sem se spomnila lanske pomladi, ko smo prikolesarili na neki "sveti kraj". Da naj bi bil tak, so nas opozorile table, pribite na drevesa, ki so nam velevale biti čim tišji, da ne bi motili morebitnih zbranih v molitvi. Gigantski betonski kolos, v njem restavracija, okoli njega množice sprehajalcev, ki so tja prišli z avtobusi, avtomobili, motorji ali kolesi. Če ne bi bilo tabel z napisi o zaželenem vedenju, ne bi rekla, da gre za posvečen kos zemlje. Morda bi se mi na kak samotnejši dan zazdelo, da je v zraku kaj svetosti, a v tistem *džumbusu* je izpuhtela kot jutranja meglica. Transcendence, ki jo povezujem s svetimi kraji, in množičnost se po mojem mnenju pač izključujeta.

Verjamem, da so gore za marsikoga na neki način svete. Zagotovo so bile za mojo staro mamo, ki si je vsako nedeljo, brez izjeme in do pozne starosti, vzela čas za svoje ljubljene hribe. Čeprav vzgojena v krščanski veri, ki jo je predala tudi potomcem, k verskim obredom ni hodila. "Hribi so moja maša, tam si očistim dušo," je imela navado reči. Naše doživetje gorskega sveta je seveda zelo raznovrstno – nekateri v njem občudujejo božje stvarstvo, drugi mogočnost matere narave, tretji ga doživljajo kot poligon za preseiganje samega sebe, četrti za ohranjanje ravnovesja ... Vsem, ki zahajamo vanj, pa je bržkone skupno to, da nam lajša življenje v dolini.

O koristih planinarjenja in plezanja za lastno dušo smo pisali v prejšnji številki *Planinskega vestnika*, blagodatni rednega gibanja za ohranjanje telesnega zdravja so nam tudi več kot dobro znane, zato se seveda upravičeno poraja pomislek o posledicah omejitve gibanja zaradi pandemije novega

Foto: Mateja Pate

koronavirusa. Ta seveda ni prizadela zgolj ljubiteljev gora, temveč slehernega prebivalca podalpske dežele. "Gibanje je življenje" je eden najbolj znanih citatov dr. Mosheja Feldenkraisa, utemeljitelja metode somatskega učenja, ki nosi njegovo ime. Kako resnična je ta izjava, nemara spoznavamo prav v teh časih, ko so nas oblasti, podobno kot v večini drugih evropskih držav, "obsodile" na domače občine in zavetje doma. Neupravičeni sprehodi na svežem zraku so nekatere drago stali. Kljub tragičnosti situacije si nisem mogla kaj, da se ne bi nasmejala iznajdljivosti gospe, ki je očitno v želji, da vsaj za kratek čas uide klavstrofobičnosti štirih sten, na sprehod po rimskih ulicah peljala – želvo. In plačala štiristo evrov kazni za kršitev omejitve gibanja.

V teh razmerah se štejem za srečnico, da sem pred desetletjem – na grozo nekaterih – pristala na odmaknjem podeželju, kjer hišo obkroža dovolj lastnega sveta, da mi ob potrebi po gibanju ni treba korakati sem in tja po hodniku ali balkonu. Ne vem, kako bi restriktivne ukrepe prenesla v prestolnici, po možnosti v majhnem stanovanju v centru mesta. Najbrž bi tako kot množica drugih okupirala Šmarno goro, Rašico, Rožnik, Golovec in kar je še kuceljev, ki so znotraj občinskih meja. Morda bi, če bi se mi v abstinenčni krizi uspelo pretihotapiti mimo cestnih kontrol in se povzpeti malo više, na Tolstem vrhu presenečena dokazovala uradnim osebam, kje imam stalno prebivališče. Morda bi, tako kot nekateri, pisala pobude Planinski zvezi Slovenije za oblikovanje in izvajanje strokovno podprtih priporočil in ukrepov, ki bi zrahljali prepoved sportnega plezanja v naravnih plezališčih. Morda bi, tako kot Metulj¹ v samici, preštevala,

koliko korakov je od ene stene do druge. Za razliko od njega bi verjetno, ob šolanju otrok na domu, gospodinjstvu, oskrbi s prehranskimi artikli ter poskusom dela od doma, poblaznela.

Gore so nedvomno okolje, ki človeku daje občutek svobode. Zapriseženi občudovalci in obiskovalci gora smo svobodnjaške duše. Presneto dobro se spominjam, kako sem na višku plezalnih moči nastopila svojo prvo službo. Sedeč v pisarni s pogledom na Kamniško-Savinjske Alpe, od sedmih do vsaj treh, od ponedeljka do petka, sem se počutila kakor ujetnica Alcatraza. Vajeni neprestanega pohajkovanja po stenah me je prehod med "navadne zaposlene smrtnike" zadel huje kot letošnji protikoronski ukrepi. Zato negodovanje v zvezi z omejitvami gibanja zelo dobro razumem; ujetega ptica tožba je krik po prostosti, upanju. A hkrati v sebi bijem bitko med doktorico Jekyll, mikrobiologinjo, in gospo Hyde, zaljubljenko v nekoristni svet. Letošnjo pomlad sem se pač potikala po hribovju domače občine, brez pretiranih ambicij (kljub novim zimskim čevljem in derezam ter zaobljubi, da jih, dokler bo kaj snega, vsak mesec vsaj enkrat peljem na sprehod). Moj pokojni oče bi bil navdušen: "No, vidiš, sem ti rekel, da ti ni treba riniti v tujino, v Sloveniji je lepih kotičkov na pretek!" Saj sem vedno vedela, da ima prav, le čas ni bil nikoli pravi, da bi jih odkrila. Prepričana sem, da ste jih odkrivali tudi bralci *Planinskega vestnika*.

Ali je bila reakcija pristojnih na epidemijo v smislu prirezovanja peruti preburna ter koliko kolateralne škode v fizičnem, psihičnem in še kakšnem smislu bodo omenjeni ukrepi povzročili na dolgi rok, pa bo, kot vedno, pokazal čas. ●

¹ Henri Charrière, francoski pisatelj. Zaradi umora, ki ga je sicer zanimal, je bil obsojen na dosmrtno ječo. Napisal je roman *Metulj*, po katerem je bil posnet tudi istoimenski film.

Kolumna izraža stališče avtorice in ne nujno tudi uredništva in Planinske zveze Slovenije.

66 let Zasavske koče na Prehodavcih

Naj visokogorska koča leta 2019

Zasavska koča stoji na razgledni vzpetini nad dolino Triglavskih jezer. Od koče je lep razgled proti Pogačnikovemu domu na Kriških podih na drugi strani doline, proti Vodnikovemu Vršacu oziroma Vršacu nad Zadnjico, Poprovcu, Vršakom, Zelnarici, grebenu Špičja in goram nad dolino Trente.

Na mestu, kjer je danes Zasavska koča, je bila včasih obmejna postojanka – karavla in blizu nje bunker, ki tam stojita še danes. Karavlo smo preuredili v skladiščni prostor, bunker pa je bil uporabljen za temelj, na katerem stoji bivak.

Pobudnik za izgradnjo planinske koče je bil hrastniški planinec Stanko Brečko. Nekega vročega julijskega dne se je s skupino hrastniških in trboveljskih planincev odpravil od Koče pri Triglavskih jezerih po dolini navzgor proti prvemu jezeru in nato naprej proti planini Trebiščna na trentarski Ozebnik. Med potjo je skupina počivala na nekdanji meji med Jugoslavijo in Italijo, in sicer na izpostavljeni točki nekoliko više nad opuščeno italijansko vojaško karavlo v bližini Vodnikovega Vršaca. Na tej prelepi razgledni točki so planinci Pavla in Ante Beg, Stanko Brečko, Rado Kovačič in Tine Lenarčič pokramljali ter uživali v prekrasnih razgledih na Triglav in okoliške vrhove. Tu so Prehodavci. Malo niže, na 1322 metrov, pa preval med nekdanjo Kranjsko in Goriško, koder so do tlej hodili le redki planinci.

Nekoliko so se pošalili na račun žeje, še posebej, ker so na drugi strani doline Zadnjice opazovali

novozgrajeni dom na Kriških podih. Bolj za šalo kot zares se je Stanku Brečku utrnila misel, da bi lahko na tem mestu zasavski planinci zgradili svojo kočo. Skupina se je takoj strinjala in pobudnika pooblastila, da zamisel uradno predstavi zasavskim planinskim društvom. Rečeno – storjeno in že 29. avgusta 1952 je bil v Trbovljah ustanovljen gradbeni odbor. Pozimi so potekala intenzivna pripravljala dela za pridobitev potrebne dokumentacije, Okrajni ljudski odbor Tolmin pa je že 7. julija 1953 izdal gradbeno dovoljenje. Formalnih ovir za gradnjo koče ni bilo več in dela so se lahko začela.

Gradnja koče

Gradnjo koče so podprla številna podjetja, planinska društva ter člani planinskih društev s prostovoljnimi prispevki. Naše Planinsko društvo Radeče se je takoj priključilo odboru, ki je organiziral vse dejavnosti, da bi koča čim prej zrastle. Novembra 1952 so organizirali planinsko veselico, na kateri so zbirali sredstva, ki so jih potrebovali za uresničitev načrta.

Gradbena dela so opravili domačini iz Trente, tesarška dela pa delavci iz Bohinja. 5. julija 1953 so določili natančno lokacijo koče ter začeli s pripravo terena in izkopom temeljev. Sledilo je betoniranje temeljev, nato pa gradnja zidu in postavljanje strehe. Delavci, ki so gradili kočo, so bivali v stari vojaški karavli.

Ko je bila koča zgrajena, je merila v dolžino 9,4 metra in v širino 6,8 metra. V pritličju stavbe so bili urejeni jedilnica, kuhinja, shramba in sanitarije, na podstrešju pa spalnica s 26 ležišči in manjša shramba. Novozgrajeno kočo so poimenovali Zasavska koča na Prehodavcih in to ime koča s ponosom nosi še zdaj. Čeprav koča še ni bila v celoti dokončana in opremljena, je bilo slovesno odprtje že 22. avgusta 1954. Na slovesnosti so bili številni planinci iz Zasavja in od drugod, predstavniki organov oblasti in podjetij iz zasavskih občin, predstavniki Planinske zveze Slovenije (PZS), pevci iz Zagorja so zapeli nekaj planinskih pesmi. Na koordinacijskem sestanku zasavskih planinskih društev spomladi 1957 je gradbeni odbor podal poročilo

Zasavska koča na
Prehodavcih nekoč ...
Arhiv PD Radeče

o zbranih finančnih sredstvih in stroških gradnje koč. Poleg prispevka v denarju je naše društvo prevzelo obveznosti za opremo spalnice. Tako so radeški mizarji izdelali dvanajst pogradov (to je štiriindvajset ležišč) in dodali pripadajoče žimnice. Pograde smo že zamenjali z novimi in namesto žimnic imamo vzmetnice. Prvi dve leti je kočo upravljala gradbeni odbor, kmalu pa se je pokazalo, da to ni najboljša rešitev. Glede na to, da naše društvo takrat ni upravljalo nobene koč, nam je gradbeni odbor ponudil v upravljanje Zasavsko koč. Verjetno je pri tej odločitvi prevladovalo dejstvo, da so v našem društvu, na čelu s Stanetom Koseljem kot direktorjem tovarne Radeče papir, videli dovolj dobro zagotovilo za uspešno delovanje in vzdrževanje postojanke.

Oskrbniki koč

Upravni odbor PD Radeče je na svoji 6. seji 12. januarja 1956 sklenil, da ponudbo gradbenega odbora sprejme, in tako je Zasavska koč na Prehodavcih postala "naša". Stekle so priprave na prvo sezono v letu 1956. Društvo se je znašla pred novo, zelo zahtevno nalogo, kako skrbeti za koč, ki stoji na višini 2071 metrov in je dvesto kilometrov oddaljena od domačega kraja. Najprej so poiskali dva oskrbnika, to sta bila Jože in Zofka Zagorc, za nošnjo pa je skrbel nosač Anton Kašca, ki ga je PD Radeče sprejelo v redno delovno razmerje. Pogoji v koči so bili z današnjega vidika slabi, koč je bila majhna, brez elektrike, za razsvetljavo so služile plinske svetilke in sveče. Kljub temu so bili obiskovalci s postrežbo zadovoljni

in število obiskovalcev se je iz leta v leto povečevalo. Po letu 1957 so bili oskrbniki delavci iz tovarne papirja, ki jih je tovarna za tri mesece "posodila" planinskemu društvu. Papirnica je pomagala tudi pri vzdrževalnih delih na koči, predvsem pa pri prevozu materiala in ljudi v Trento, ker društvo ni imelo lastnega prevoza.

Prenova in vedno več obiskovalcev

Koč je z leti postala premajhna, zato so dozidali dva prizidka. Postavili so cisterno za vodo, uredili stranišča, napeljali elektriko, zamenjali vrata, uredili greznicu in še kaj. Leta 1975 so nadgradili star italijanski bunker in nanj postavili bivak z imenom Biserka, v katerega so postavili šestnajst ležišč. S prenovo se je spet povečalo število obiskovalcev koč. Tako se je pokazala potreba po večji količini vode. Kupili so dve cisterni in vanju speljali deževnico. Ker so stene koč začele pokati, so koč obložili z izolirnimi ploščami in lesenimi polbruni. Tako je koč dobila povsem novo podobo. Leta 1990 je naša koč, kot prva v visokogorju, dobila sončne celice za pridobivanje električne energije. Dve leti pozneje so se lahko oskrbniki koč povezali z dolino z mobilnim telefonom, kar je omogočilo pretok informacij o potrebah in zalogah hrane v koči. Prej so informacije prenašali naključni planinci in nosač, ki je oskrboval koč. Že naslednje leto smo postavili suho stranišče, s čimer se je zmanjšala potreba po vodi, saj je bilo kljub dvema cisternama pomanjkanje vode ves čas zgoč problem. V teh letih se je v koči zvrstilo precej oskrbnikov, ki so vsak

... in danes
Foto: Simon Figar

*Naj visokogorska
koča 2019
Arhiv PD Radeče*

na svoj način pripomogli, da je koča živela. Nosače je zamenjal helikopter, ki tedensko dovažja hrano in vse potrebno za delovanje koče.

Trenutno za prijetno vzdušje, hrano in postrežbo skrbijo trije mladi oskrbniki, ki so si poleti leta 2019 s svojim delom in prijaznostjo prislužili laskavi naslov Naj visokogorska planinska koča 2019. Ekipo v koči sestavljajo Jure Brečko, Tea Drnovšek in Vesna Jug, včasih pa jim je priskočil na pomoč tudi Lucian Lipovšek. PD Radeče, ki ima kočo še vedno v oskrbi, poskrbi, da se koča vsako leto odpre zadnji konec tedna v juniju in zapre prvi konec tedna v oktobru. Ekipi, ki deluje v koči, pomagajo številni planinci, člani upravnega odbora in drugi prostovoljci, ki skrbijo, da ima ekipa na voljo ves potreben material. Redno prihajajo na odpiranje (in ob koncu sezone na zapiranje) koče, ko je treba postoriti vse, da koča po dolgi in mrzli zimi lahko sprejme obiskovalce. Takrat so na delu tudi markacisti, ki pregledajo in očistijo poti do koče, seveda tiste, za katere je zadolženo naše društvo. V sezoni je bilo opravljeno veliko voženj na Pokljuko in od tam naprej s helikopterjem do koče. Prepeljane hrane, pijače, rjuh, plina, smeti, prtljage ter gradbenega

*Smer Prehodavci
Foto: Zdenka Mihelič*

in tehničnega materiala je bilo skupno za 19.550 kilogramov. Imeli smo štirinajst dni helikopterskih prevozov. Žal pa se je od začetka avgusta naprej večkrat dogodilo, da smo šli na Pokljuko, samo gledali v zrak in razmišljali o boljšem vremenu. Helikopterja pa ni bilo od nikoder ... To pa je že ena od naših težav.

Koča danes

Ekipa, ki dela v koči, ima bistveno boljše pogoje za delo kot tista pred več kot petdesetimi leti. Poskrbljeno je za osnovne pogoje, oskrbniki imajo električno energijo, ki jo pridobivajo s sončnimi celicami in agregatom, kuhajo na plinskih štedilnikih, imajo skrinjo, v kateri lahko hranijo zaloge hrane, z dolino so povezani z mobilnimi telefoni, tudi internet imajo, tako da deluje tudi elektronska blagajna. Vodo imajo shranjeno v velikih cisternah, zdaj je dovolj za kuhanje ter osnovno higieno oskrbnikov in obiskovalcev. Predsednik PD Radeče Jože Šušteršič je v svojem poročilu za *Planinski poročevalec* zapisal: "Sezona na Zasavski koči je bila rekordna tako po obisku kot tudi po doseženem prometu. Že kar nekaj let opažamo močno prevlado tujih gostov pri prenočitvah. Leta 2018 jih je bilo 72 odstotkov, leta 2019 pa že 80 odstotkov. Opravljena so bila potrebna vzdrževalna dela na koči in v okolici. V okviru sporazuma med PZS in Slovensko vojsko smo izkoristili tri brezplačne helikopterske ure in prepeljali na kočo deset ton peska. Potrebujemo ga za sanacijo okolice koče, popravilo zidov, nameravamo pa tudi nekoliko obnoviti staro karavlo. Da je koča prejela laskavi naziv, je bilo treba veliko truda, neomajne volje in ljubezni do dela v taki koči."

Vesna Jug je v imenu mlade oskrbniške ekipe zapisala: "Ekipa, ki vas bo pričakala na Prehodavcih, vam zagotavlja, da se bo tudi v sezoni 2020 potrudila. Lahko se boste srečali, spoznali, doživeli in najedli prehodavških gibanic (ki so po odzivu velikega števila okusovalcev najboljše torte, kar so jih kdaj jedli), okusnih jedi na žlico ter klasičnih, a vedno priljubljenih palačink s skrito sestavino. Srečali boste goste z vseh

koncev Evrope in tudi sveta, doživeli fitness ob prenašanju vseh potrebščin od helikopterja do koč (ekipa vabi, da jim pomagata), slovenske zgodnje sobote, ko prihajajo planinci iz vseh smeri, gamse, svizce in druge pripadnike živalskega kraljestva, ne bo manjkalo čudovitih sončnih vzhodov in zahodov, mirnih zvezdnatih noči, po nepotrebnem prenesenih ogromnih kamnov na dnu nahrbtnika, predvsem pa *fejst* hribolazcev in popotnikov.

Dežja je bilo ravno prav, da ni bilo treba pomivati

posode v velikih škafih, kot so to sicer ljudje počeli pred davnimi časi, na Prehodavcih pa ne tako dolgo nazaj. Počitka, vsaj za nas "ta pridne", je občutno premalo. Smo pa zaradi vsega tega (in še več drugega) v tej sezoni prejeli prav *fejst* naziv Naj visokogorska koč 2019."

V času, ko je koč zaprta, vam zavetje nudi bivak, ki je od koč oddaljen le nekaj metrov. Prelepi razgledi, mir in prijazna ekipa pa vas vabijo, da obiščete Prehodavce in Zasavsko koč v poletnih mesecih. ●

Predstavitev stalnih sodelavcev revije

Ujemi nasmeh!

Lorella Fermo, karikaturistka

Kaj ste po izobrazbi in s čim se preživljate (oz. kaj bi najraje počeli za preživljanje)?

Učila sem celo življenje, vendar sem se zadnja leta iz različnih razlogov (ironija usode) oddaljila od šolstva in se vrnila k svojemu staremu veselju – čeprav jih je mnogo, k risbi. Torej, za preživljanje bi najraje risala.

Kaj najraje počnete v prostem času?

V prostem času najraje rišem in medtem poslušam glasbo. Poleg *Planinskega vestnika* sem risala oziroma rišem tudi za nekatere italijanske revije: *Amicando Semper* iz Vidma, *Padova Sorprende* iz Padove, *Il Ponte rosso* iz Trsta in *Qui Libri* iz Milana. V Kopru, kjer živim, pa s svojimi karikaturami sodelujem na literarnih večerih *Pogovori o branju*, ki potekajo vsak mesec v koprskem gledališču.

Kakšna je vaša povezava z gorami?

Jih opazujem ... na daljavo ... z balkona (*hahaha*)! Šalo na stran, edina povezava, ki jo imam z gorami, so šole v naravi – ko sem bila sama učenka in pozneje učiteljica. Lahko pa povem, da stanujem na vrhu hriba Sv. Marka; to pa je "zemljevidna" povezava, mar ne?

Vaš najljubši kotichek/najljubša aktivnost v gorah?

Že mnogo let ne obiskujem gora. Priznam, da imam rajši morje (ki ga tudi vidim z balkona, *haha*).

Vaš moto v življenju je ...?

Carpe risum! oziroma Ujemi nasmeh! – parafraza nauka Carpe diem!¹ rimskega pesnika Horacija.

Kako ste začeli sodelovati s *Planinskim vestnikom*?

Čisto naključno. Leta 2006, ko sem pripravljala svojo prvo razstavo karikatur, me je Vladimir Habjan prosil, ali bi lahko narisala nekaj komično-ironičnih risbic na temo ljubezni v gorah. Tako se je začelo moje "redno" sodelovanje z revijo.

Zakaj radi sodelujete s *Planinskim vestnikom*?

Zame je to Velika čast! Ko pomislim, da imam možnost sodelovati z najstarejšo revijo v Sloveniji, sem zelo ponosna in srečna! Poleg tega so zgodbe, ki so podane z ilustracijo, zelo

Lorella Fermo Foto: Maksimiljana Ipavec

zanimive, poučne in simpatične. Njihov komično-ironični vidik se zelo dobro ujema z mojim slogom risanja in filozofijo življenja. Zahvale gredo zatoj uredniku Vladimirju Habjanu, celemu uredništvu in avtorjem zgodb. Seveda upam, da se s tem strinjajo tudi drage bralke in bralci. Hvala Vsem! ●

Dante Alighieri in Boris A. Novak, 2018 Risba: Lorella Fermo

¹ Ujemi trenutek!

Planinstvo v času koronavirusa

Postopno rahljanje ukrepov

PZS je ob začetku epidemije pozvala vse ljubitelje gora, naj se v trenutnih razmerah odpovejo dejavnostim v gorah – razen lažjim sprehodom v bližini doma in v družbi domačih, ter se ne izpostavljajo nepotrebnim tveganjem in s tem dodatnemu obremenjevanju gorskih reševalcev in medicinskega osebja, priporočila pa gibanje v bližini doma, v družbi družinskih članov – ob upoštevanju priporočil pristojnih, ter nabiranje planinskega znanja, ki bo naložba za prihodnje podvige.

Za ohranjanje stika z gorami je ljubiteljem gora na voljo spletna knjižnica *S knjigo v gore*, v katero PZS vsak dan doda kakšno brezplačno vsebino iz knjig ali videovsebine ali članek iz *Planinskega vestnika*, v *Mali šoli planinstva* se lahko naučite delati planinske vozle, preve(t)rite svoje znanje ali usvojite kakšno drugo večino za varnejši obisk gora, ob četrtkih pa v *Zgodbah iz izolacije* po spletu prisluhnete alpinističnim predavanjem.

Zdaj je čas, ko se lahko pripravljamo tako z vadbo doma kot na bližnjih poteh, si naredimo spisek želja, ciljev, poti in vrhov za čas, ko bomo šli lahko ponovno na najvišje vrhove in na zelo zahtevne planinske poti. Pripravljamo se lahko ne samo fizično, ampak tudi psihično, se zavemo in upoštevamo, da bo ta čas podoben prehodu iz pomladne v poletno sezono, da je treba biti potrpežljiv, začeti z lažjimi in s krajšimi pohodi ter postopno nadaljevati k zahtevnejšim ciljem in k daljšim turam, saj bomo le tako lahko zadovoljno in varno napredovali na gorskih poteh. Posebej pomembno bo, da se bomo dobro pripravili na posamezen pohod, izlet, da bomo načrtovali, preverili trenutne razmere v gorah, na poteh, koliko je še snega, da bomo imeli vso potrebno opremo in da jo znamo uporabiti.

Postopno sproščanje ukrepov

18. aprila je Vlada RS začela postopno sproščati ukrepe in dopuščati nekatere športne dejavnosti, 30. aprila pa je odpravila ukrep o prepovedi prehanja občinskih meja. PZS je ob tem izdala priporočila za čas sproščanja ukrepov in tudi za čas, ko bomo lahko šli ponovno v gore (<https://www.pzs.si/novice.php?pid=14296>).

Ta so razdeljena glede na vrsto aktivnosti (planinarjenje, pohodništvo, turno kolesarjenje in gorski tek, zavarovane plezalne poti, turno smučanje, alpinistične ture, športno plezanje v naravnih plezališčih, plezalne dvorane). Vsakemu sklopu so dodani

napotki, ki naj bi jih upoštevali v primeru izvajanja dejavnosti, in tudi priporočila Nacionalnega inštituta za javno zdravje (NIJZ) o priporočeni razdalji, druženju, ipd.

Strokovni sodelavec PZS Matjaž Šerkezi je poudaril: "V planinski organizaciji se zavedamo, da je telesna dejavnost na prostem pomembna za zdravje posameznika in da je v teh čudovitih pomladnih dneh težko ostati doma. Razglasitev epidemije v RS še vedno velja in obiskovalci gorskega sveta se moramo držati odlokov pristojnih institucij. Zaradi vseh dejstev, ki veljajo v času razglašene epidemije, naj ta priročila ne veljajo kot povabilo v gore. Svetujemo, da se izogibate zahtevnih in zelo zahtevnih planinskih poti, turne smuke in nasploh visokogorja in bolj tveganih planinskih dejavnosti." Ob tem so v PZS ponovno opozorili, da "zaradi razglašene epidemije gorsko reševanje poteka v posebnih pogojih in da se ob upoštevanju vseh protokolov intervencijski čas od poziva gorskih reševalcev do prihoda do ponesrečenca bistveno podaljša, tudi če je poškodovani na planinski poti, ki je po kategorizaciji planinskih poti označena kot lahka planinska pot; z vsemi poškodovanimi je treba ravnati, kot da so okuženi s covidom-19 in ob tej predpostavki posadka helikopterja lahko odkloni prevoz v primeru, da je reševanje s pomočjo helikopterja sploh mogoče (vreme, veter oz. razmere v gorah). Planinske kočice so od 16. marca do nadaljnjega zaprte z *vladnim odlokom o začasnih prepovedi prodaje blaga in storitev potrošnikom v Republiki Sloveniji, s čimer je onemogočena oskrba ali varno zavetje obiskovalcev gora*. Proti koncu aprila je bilo gostinskim lokalom omogočeno, da so začeli prodajo pijače in hrane za na pot, tudi nekaj planinskih koč se je odločilo za ta način prodaje. S 4. majem bo dovoljena strežba hrane in pijače na terasah in vrtovih pred planinskimi kočami. Planinske poti so lahko poškodovane, saj se je v času od razglasitve epidemije ustavila

tudi dejavnost markacistov (strgane jeklenice, poškodovani stopi, poškodovani posamezni deli zaradi dejavnosti erozije ...); zaradi erozije (sneg, mraz, nihanje temperatur ...), ki je še posebej dejavna v pomladanskem času, je povečana možnost padajočega kamenja, sploh tam, kjer poti potekajo pod stenami."

Pri vseh dejavnostih dodatno upoštevajte priporočeno varnostno razdaljo 1,5 metra, uporabite masko za nos in usta, če morate zaradi izredne situacije (nudenje prve pomoči ipd.) bliže k osebi, kot je priporočena razdalja. V nahrbtniku imejte zaščitno masko in razkužilo, izogibajte se rokovanju, objemanju, pitju iz steklenice drugega ... Če niste popolnoma zdravi, ostanite doma in tako preprečite morebitno širjenje virusa.

PZS ljudi informira ves čas, ne samo v času razglašene epidemije, jih nagovarja in usposablja za varnejše obiskovanje gora po različnih kanalih obveščanja in praktično s svojimi številnimi usposabljanji, tečajji, delavnicami, seminarji ... "S takšno stalnostjo in aktivnostjo bomo nadaljevali tudi v prihodnje," je še dejal Matjaž Šerkezi.

Koče nekoliko odpirajo zaprta vrata

NIJZ je 20. aprila izdal tudi priporočila za gostinske lokale in zaposlene ob epidemiji novega koronavirusa glede možnosti osebne prevzema hrane na prevzemnih mestih, kjer je zagotovljen minimalni stik s strankami. Ob teh priporočilih nas je zanimalo, kaj to pomeni za naše planinske koče. Strokovni sodelavec PZS za gospodarsko komisijo Dušan Prašnikar je razložil: "V skladu s tem lahko tudi planinske koče pod sicer zelo strogimi pogoji izdajajo pijačo, hrano. Nekatere koče se bodo očitno odločile za tako vrsto obratovanja. Ob izdaji priporočil NIJZ smo planinska društva s kočami tudi obvestili o tej možnosti, nikakor pa to ni priporočilo PZS, naj se tega lotijo, temveč zgolj, da obstaja možnost

in pod kakšnimi pogoji. Odgovornost v tem primeru prevzame društvo oz. najemnik, če se odloči za takšno obratovanje, in poskrbi za izpolnjevanje potrebnih pogojev. Vsa društva oz. koče smo tudi prosili, naj na PZS sporočijo, kdo se bo odločil za (trenutno) tak način obratovanja." Na ta način so svoja vrata odprle Koča v Krnici, Poštarski dom pod Plešivcem, Planinski dom na Kališču, Dom na Menini planini, Dom na Šmohorju, Planinski dom I. štajerskega bataljona na Čreti, Vojkova koča na Nanosu, Dom na Smrekovcu¹, kjer je koča odprta kot prevzemno okno po sistemu *take away*. Vsak prevzem se opravi skladno z navodili NIJZ, s čim manj stiki, in če se le da, z možnostjo plačila s kartico. Od 4. maja je po novi vladni odredbi dovoljena strežba hrane in pijače na terasah in vrtovih pred planinskimi kočami.

Običajno se je poletna planinska sezona začela z dnevom slovenskih planincev drugo soboto v juniju, ko so svoja vrata odprle še koče v visokogorju. Kako bo letos? "Kako bo z odprtjem koč v visokogorju, v tem trenutku žal ne moremo podati odgovora, vse bo odvisno od sprejetih ukrepov javnih institucij. Že zdaj pa pripravljamo svoje predloge, ki jih bomo poslali pristojnim institucijam," je za konec povedal Dušan Prašnikar.

Zrimo optimistično v čas, ki prihaja. Cenimo vsak trenutek, vsako doživetje tu in zdaj, četudi le v bližnji okolici, fizično ločeni, a v duhu morda še bolj povezani. Da bomo šli po teh časih še z večjim veseljem in hvaležnostjo v hribe, ki nas čiste in spočite pričakujejo, da se tjakaj podamo skupaj z družino in s prijatelji. Ob odgovornem ravnanju drug do drugega pa ne pozabimo na odgovoren odnos do narave, zato smeti ne puščajmo na poteh, pri planinskih kočah ali na izhodiščih, ampak jih odnesimo domov in tam odložimo v ustrezne zabojnike. ●

Potrpežljivost, dobra priprava, načrtovanje in postopnost naj bodo naša vodila, ko se bomo ponovno podajali na planinske poti.

Foto: Zdenka Mihelič

¹ Koče, odprte po znanih podatkih na dan 2. maja 2020.

Velik del marca in aprila je vladala izolacija od družbe, službe in delno tudi športa oz. v našem primeru alpinizma. Zaradi preprečevanja širjenja virusa in preprečevanja nesreč, ki bi še dodatno obremenile zdravstveni sistem, so bile v tem času vse skupinske in za zdravje tvegane dejavnosti odsvetovane. Alpinisti so svoje sile usmerili v trening na domačih umetnih stenah, deskah, podbojih vrat in domišljija je tukaj šla v višave tja do Everesta. Slike šotorjenja na domačem stopnišču, detajla v severnem razu kuhinjske omare in podobne so bile v tem času zelo pogoste na družbenih omrežjih. Ne toliko pri nas, a v državah, kjer je bila karantena omejena le na hišo ali stanovanje, je prišlo celo do prepogostih poškodb na račun hišnih plezalnih podvigov. Pri nas se virus na srečo ni tako razpasel in zato ni prišlo do tako hudih omejitev. Hoja, tek, kolesarjenje in podobne manj tvegane športne dejavnosti so ob upoštevanju priporočil še naprej ohranjali zdrav duh v zdravem telesu. Športno plezanje je PZS odsvetovala in pozvala društva k zaprtju plezališč, tako da večjih skupin v plezališčih ni bilo več. Te so obiskovali le "krivolovci", ki so v bolj zakotnih lokalnih plezališčih imeli popoln mir. Podobno je bilo z obiskom gora, kamor je kljub odsvetovanju na rekreacijo še vedno odšlo precej ljudi, a število obiskovalcev gora je bilo globoko pod povprečjem. Bolj so bili obiskani lokalni griči in hribi, ki v običajnih razmerah služijo "po- ali predslužbenem" oddihu. V času krize se je na spletu pojavilo obilo prosto dostopnih filmov, člankov in knjig z alpinistično tematiko. Zanimiv je bil pojav spletnih alpinističnih predavanj. Začel jih je AO Kranj. Predavanje načelnika Miha Zupina je bilo mišljeno kot interno, toda odziv nanj je bil tako množičen in vseslovenski, da sta AO Kranj in KA PZS združila moči in organizirala predevanja vsak četrtek. Vsa predavanja so posneta in še vedno dostopna na spletu.

Naknadno objavljeni zimski vzponi

V času omejitev gibanja vzponov (vsaj objavljenih) ni bilo, so pa zato na dan prišli vzponi, opravljeni pred tem, nekateri s precejšnjim, večmesečnim zamikom. Jurij Hladnik in Urban Ažman (oba AO Radovljica) sta objavila podatke o prednovoletnem vzponu v Mali Mojstrovki. 28. decembra lani sta preplezala novo smer levo od Zahodnega raza. Naključno sta sledila trakovom škripavca, ki so ju pripeljali do vrha stene. Smer sta poimenovala **Vinkotova smer**. Najtežje mesto sta ocenila z M6. Smer sta dan za prvima plezalcema ponovila Gregor Kristan (AO Cerčno) in Borut Demšar (Akademski AO). Ponavljavca sta preplezala bolj neposredni vstopno in izstopno varianto ter tako poravnala smer.

Tik pred izbruhom epidemije je Gregor z Anjo Petek (AK Rinka) ponovil **Direktno smer** (V/A15, M6, 90°, 55–75°, 900 m) v Špiku. Do zajede sta plezala nenavezana. V zajedi so ju nato najprej pričakali lepi trakovi škripavca, ki so pričarali vzdušje chamonijskih gora. Kmalu je skala postala bolj suha in plezanje se je upočasnilo. Vrh sta dosegla po osemnajstih urah plezanja. Zadnji vlak je ujel tudi Marko Leban (AO Cerčno) v Mahavščku v bohinjsko-tolminskem grebenu. 17. marca je preplezal novi smeri v JV-steni Mahavška. Poimenoval ju je **Pološka smer** (50/45°, 300 m) in **Antivirus** (45°, 200 m).

Benjamin Ocepek je poročal o vzponu v severni steni Les Droites nad Chamonixem. Z nemškim soplezalcem je 23. februarja preplezal **Direktno varianto Lagardovega ozebniaka** (TD, IV, 4, M4+, 1000 m), ki poteka v levem delu stene. Gre za eno lažjih smeri, kar pa še vedno ne pomeni sprehoda, temveč lep in hkrati naporen vzpon v veličastni steni. Letos so bile dobre razmere v njej že januarja, tako da je doživela več ponovitev, nekaj tudi dan pred njunim vzponom. Stopinje predhodnikov pa jima niso bile v pomoč, saj je ponoči snežilo in sledi zasulo, hkrati je novi sneg otežil gibanje na položnejših delih smeri. Močan veter je še dodatno nalagal velike količine snega. Na vrhu ju je pričakala

slaba vidljivost, z njega pa so jima sledi predhodnikov le olajšale orientacijo med sestopom.

Odprava Senja 2020

Marija Jeglič (AO Ljubljana Matica) in Sara Jaklič (AO Kranj) sta od 17. februarja do 9. marca plezali na severu norveškega otoka Senja. Njunjo tritedensko bivanje na otoku so zaznamovali pogosto sneženje in posledično naporni dostopi in sestopi ter snežno tuširanje v stenah. Ko vremenski in snežni pogoji niso omogočali plezanja, sta turno smučali, za kar območje nudi številne možnosti. Kljub neugodnim vremenskim razmeram, vsaj za naše standarde, jima je uspelo preplezati več smeri, kar je bil cilj odprave – "čim več čim boljše-ga".

Po globoko predirajočem se snegu sta najprej prigazili do južne stene Ersfjorda ter preplezali smer **The Slunt** (WI4+, 350 m). Drugi vzpon sta opravili v severni steni Kyle, kjer sta preplezali **Trolls trolls** (M5, WI4, 200 m). V severni steni Bringtindna sta preplezali **Spoon Couloir** (M4, WI3, 250 m). Veselili sta se uspeha v smeri **Aegir** (M6, WI5, 400 m) v severni steni Segle. V severni steni Ersfjorda sta preplezali **Great Corner** (M6+, WI6, 300 m). Severna stena Ramfloya ju je na vrh spustila po smeri **Norwegian Knights** (M6, WI5, 200 m). Goro Stormoa sta spoznali na izletu s svojim gostiteljem. Severna stena ju je takoj prevzela, poleg markantnosti pa je motivacija podžigala informacija, da v steni obstaja le ena smer. Proti koncu odprave jima je v njej uspelo preplezati novo smer, ki sta jo poimenovali **Trout in drought** (M5, WI6+, 65°, 550 m). Najzahtevnejša sta bila začetek, kjer ju je čakal ledni previs, in konec smeri, kjer je bilo treba skopati luknjo skozi opast in posnemati lososovo gibanje za preboj na greben. Zadnji vzpon sta opravili na goro Kyle, in sicer čez njeno jugovzhodno steno. Tudi za vstop v to steno ju je motivirala njena deviškost. Svojo novo smer sta poimenovali **Blinding lights** (M4, 220 m), po pesmi, ki se je tedaj pogosto vrtela na norveških radiih.

Novice je pripravil Mitja Filipič.

Direktna v Špiku Foto: Gregor Kristan

Marija Jeglič v smeri Great corner v Ersfjordu Foto: Sara Jaklič

Izstop smeri Trout in Drought. Foto: Marija Jeglič

Dobre razmere v spodnjem delu Direktne v Špiku Foto: Gregor Kristan

Škripavec v spodnjem delu Direktne v Špiku Foto: Gregor Kristan

Sara Jaklič v smeri Aegir v Segli Foto: Marija Jeglič

PISMA BRALCEU

Čevlji Milana Ciglarja

Sem velika ljubiteljica narave, hribov, gora, članica planinskega društva in naročnica *Planinskega vestnika*, ki ga vedno z veseljem preberem, vsaj tiste teme, ki me zanimajo. Tako sem v zadnji številki prebrala članek o evropskih pešpoteh. Priznam, nisem še nobene prehodila, imam pa eno zanimivost – čevlje Milana Ciglarja. Ko sem prebirala članek, se mi je utrnila misel, da napišem, kako sem prišla do njih. Pred dvajsetimi

Obnovljeni čevlji Milana Ciglarja
Arhiv Lucije Pintar

Na tekmi Emaus na Kaninu
Arhiv Lucije Pintar

leti so me ljubitelji smučanja po starem povabili medse. Seveda oprema mora biti stara vsaj 30 let. Tako sem šla v lov za starimi smučmi. To ni bili težko. Na podstrešju doma so bile spravljene še moje prve lesene smučke.

Kaj pa čevlji? Pa se oglasi oče: "V klet' so eni, ki mi jih je dal Ciglar. Je hodil po hribov, pa stari so tudi okrog 40 let." Oče je stare gozdarje prinesel na svetlo. Bili so neuporabni. Usnjeni podplati so cveteli na vse strani, ampak zgornji del čevlja je bil še v dobrem stanju.

"Tata, jaz bom te čevlje vzela in jih nesla čevljarju," sem mu rekla. Tako je tudi bilo. Čevljar je prišil nove usnjene podplate, na pete ter sprednji del je pribil železne podkovice in čevlji so uporabni še danes. Obujem jih za naše starodobne smučarske tekme, z njimi smučam, hodim in če je harmonika zraven, še zaplešem. Takšna je v grobem zgodba o Ciglarjevih gozdarjih. Še toliko bolj s ponosom jih obujem, ker zdaj vem, da je bil njihov prvi lastnik Milan Ciglar, pobudnik Evropske pešpota v Sloveniji.

Lucija Pintar

LITERATURA

Dušan Škodič: Smeh z gora. Planinska založba PZS, Ljubljana, 2020. 152 str., 19.90 EUR.

Gore so same po sebi precej resen prostor: od daleč in od spodaj vzbujajo idilična čustva, na vrhovih silijo v meditativnost ali v patetično jecljanje, ob neugodnih vremenskih razmerah so za planinca prostor stiske. Le od kod se je prikradel vanje

humor? Iz ljudskega prepričanja, da je nad tisoč metri prostor svobode, torej tudi osvoboditve od življenjske resnobe ("Od tu naprej, če si za kej, ga pij, se smeji, saj s' greha frej!")? Morda kar iz splošno oboješenjaškega, kurentovskega značaja ljudi na južni strani Alp, ki je zaskrbel celo Ivana Cankarja? Ali pa je humor planinske pripovedi pripisati sorodstvu z žanrom lovske pripovedi, saj vemo, kako nas do krohota pripravi lovsko pretiravanje?

Kdor se danes loti humorne planinske zgodbe, se pridruži vrsti uspešnih predhodnikov. Jurčičeve konkurence se mu sicer ni treba bati, ker tista Višnja Gora iz njegove *Kozlovske sodbe* pač ni nobena prava gora. Poznati pa mora duhovitega Janeza Mencingerja z *Mojo hojo na Triglav* (1897). Janeza Jalna, ki je prvo ime tradicionalne planinske povesti, je sicer zanašalo v idiličnost, zasebno pa je bil še kako za *hece*, tudi tiste bolj grobe sorte. Humorne so bile že prve planinske objave na Slovenskem, najprej v nemščini, npr. *Planinski brevir, nepogrešljivi priročnik za zasnežene in premočenega gornika, preizkušen pri oživljanju strmoglavljene plezalca* iz leta 1888, in potem, ob resnem *Planinskem vestniku*, tudi slovenski planinski časopisi, npr. *Divji kozel: Vstaja vsak dan ob solničnem vzhodu, pase ga "Hudomušni Janko" po raznih planinah* (1903) ali *Zlatorog, edini slovenski dnevnik s podobami za leposlovje, znanost in kratek čas: izhaja dvakrat na dan in ga dobi vsak, kdor plača* (1905). Hudomušni Janko je bil urednik Janke Mlakar, ki je s svojim debelušnim junakom Trebušnikom (*Kako je Trebušnik hodil na Triglav*, 1907) blagovna znamka slovenskega planinskega humorja. Vandotov Kekec spada med vedre junake, ki se iz drugih radi ponorčujejo (jih nasukajo ali pretentajo), smeh vzbujajo tudi njegovi plašni prijatelji Rože in Kosobrin, v filmu pa Brincelj. Ne gre pozabiti humornih pripovedi v planinski knjigi *Gruh* (1937) Eda Deržaja in anekdotične šaljivosti legendarnega alpinista Joža Čopa. Planinsko forumsko pisanje je polno duhovičenja, piscem niti na kraj pameti ne pride, da bi se izražali resnobno.

Pa saj ne gre le za književnost. Na gore je iz humorne perspektive gledal tudi ilustrator Hinko Smrekar, ko je upodobil planinskega pisca Henrika Tumo. S humorjem so začinjeni planinski filmi: *Triglavske strmine* (1932) se končajo smešno s poročno pogodbo, ki jo sestavijo na vrhu Triglava, prvi slovenski celovečerni film *V kraljestvu Zlatoroga* (1931) je 2004 doživel parodijo pod naslovom *Dergin in Roza v kraljestvu svizca*, na smehu temelji popularnost filma *Gremo mi po svoje* (2010). Vse tako kaže, da planinska izkušnja prispeva k občutju življenjske radosti in nagovarja k vedremu in humornemu pogledu na svet.

Tak je literarnozgodovinski povzetek konteksta, kamor se umeščajo Škodičeve pripovedi. Kako je z njihovo literarno vrednostjo, presodijo vsak po svoje literarni kritiki in bralci potem, ko knjiga zaokroži med njimi, tule je priložnost le za bralsko pripravo. Planinske pripovedi Dušana Škodiča vračajo bralca v čas, ko se je bilo treba do izhodišča pripeljati z avtobusom ali te je na državni meji zasačil graničar in te odgnal v dolino. Govorijo tudi o čisto aktualnih izkušnjah, kakor so tiste z gorskimi kolesarji ali z iskanjem družice na planinskem forumu. Glavnina pa obravnava večne planinske teme: veseljačenje po kočah, nežna gorska srečanja, planinske "poznavalce", ki se izkažejo ne bogljene, predvsem pa govori o vseh vrstah zabavnih nezgod.

Z izjemo posamezne pripovedi, kjer vzbujajo smeh že situacija sama (npr. o turnem smučarju, ki mu v delikaten trenutek jezik primrzne na žepni nožek), se v knjigi smejemo značajskim lastnostim protagonistov (njihovi naivnosti, zmedenosti, pristranskosti, iznajdljivosti) in načinu, kako so ljudje, situacije in dogodki popisani: s podobami, ki jih pripisemo avtorjevi izvirnosti, potem ko smo se zastonj trudili najti tuje zglede. Avtor ne paberkuje po življenju, ki bi bilo smešno že samo po sebi, ampak najde priložnost za humorno distancirano perspektivo na svet tudi tam, kjer na prvi pogled ni dosti zabavnega; tako piščevo sposobnost posebej cenijo zahtevnejši bralci. Prihranimo natančnejšo analizo za

diplomsko nalogo kake mlade slovenistke, ki morda postane predmet nove pisateljve vesele zgodbe. Tule naj le po domače zaokrožim svoje bralsko doživetje: Škodič res zna dobro pisati. In še nasmejati povrhu.

Miran Hladnik

Gorazd Gorišek, Mojca Stritar Kučuk, Andraž Poljanec: Slovenian Mountain Trail. Planinska založba PZS, Ljubljana, 2019. 231 str., 27,90 EUR.

Pri Planinski založbi je izšla *Slovenska planinska pot* tudi v angleščini. Pred tem vodnikom so v nemščini in angleščini izdali Miheličev izbirni vodnik *Gore okoli Kranjske gore*. Širše gledano so pri nas prevedeni naslednji vodniki: v angleščino Miheličeve in Zamanove *Slovenske stene*, založba Didakta, v nemščino *Plezalni vodnik Ravenska Kočna*, izdajatelj Planinsko društvo Kranj, ter dva Mašerova vodnika – v italijanščino *Zahodne Julijske Alpe*, založba Sidarta, in *55 najlepših plezalnih poti v nemščino*, založba Styria. Morda so še drugi prevodi, a ne vem zanje. Pri športnem plezanju obstajata štirjezična vodnika *Slovenska plezališča* in *Plezališča brez meja* založbe Sidarta ter slovensko-angleški *Kraški rob*, več kot samo plezalni vodnik, založbe Toka Piki.

Naj kar takoj povem, da je tip vodnika, ki se ga je Planinska založba lotila v zadnjih nekaj letih, prava odločitev. Tako imenovana celostna grafična podoba, CGP, ni nekaj dokončnega, temveč jo izboljšujejo in dopolnjujejo. Slabši papir v prvih izdajah, ki je ubijal barve, je zamenjal kakovostnejši, zato je videz fotografij boljši, ker barve bolj žarijo. V Goriškovih

Zasneženih gorah so vpeljali tribarvno lestvico težavnosti poti. To je vsekakor korak v pravo smer in upam, da ni zadnji. Nehote mi je ob tej celostni grafični podobi prišla na misel težavna lestvica ocen v skalnem plezanju, za katero so tvorci govorili, da je s šesto stopnjo zaključena. Kljub odporu so morali njeni zagovorniki sčasoma priznati, da jih je čas povozil – danes smo že pri XI. stopnji. Zato upam, da bo tudi CGP ostala odprta.

In zdaj k vsebini. *Slovenian Mountain Trail* (SMT) je skupek treh tanjših vodnikov, ki so izšli v slovenščini, vendar tehta manj kot vsi trije originali skupaj. V uvodu je nekaj dejstev in števil, ki bodo koga privabili, drugega odbili: dolžina, skupni vzponi in spusti, število etap, kontrolnih točk, vrhov, koč in okvirni čas celotne poti. Sledi preglednica po dnevih in etapah s kontrolnimi točkami, časi in barvno oznako težavnosti; zatem na kratko o zaključku in koncu poti ter s spletno povezavo na vozni red vlakov in avtobusov. Nato nekaj odstavkov o poti in varnosti ter spletna povezava PZS na aktualno stanje poti. Po razlagi o kontrolnih točkah in dnevniku poti je na vrsti najprimernejša sezona in vreme s spletnim naslovom agencije ARSO ter seznam priporočene in neobvezne opreme. Planinska kočja je pomemben del transverzale, zato si zasluži nekaj stavkov in spletno povezavo. Pri oddelku za hrano in pijačo je za boljši vtis navedenih nekaj primerov povprečnih cen v kočah. Tudi na osnovne informacije o TNP s spletno povezavo in spisek zemljevidov niso pozabili.

Zdaj bo šlo pa zares. Za primer opisa etape sem izbral številko 19 – iz Vrata na Kredarico. Ob vsaki strani je rob, ki je rezerviran za hiter pregled dejstev in števil. V levem robu je na vrhu dolžina v kilometrih, sledijo višinska razlika, izhodišče, delni okvirni časi in skupni čas etape. Na desni strani zgoraj so ocena in opis težavnosti poti, nato bližnji vrhovi s časom dostopa in težavnostjo poti, spodaj pa zanimivosti in značilnosti etape ter opomba (priporočilo za rezervacijo v koči). Ko obrnemo list, manjši del strani zaseda višinski profil, večji

pa zemljevid poti z okolico, ki zajema vse omenjene vrhove in kočje. Na desni strani se stolpec začne z možnimi sestopi v dolino, pod njimi so kočje s telefonsko številko, spletnim naslovom in QR kodo. Med robovoma je na začetnih straneh obojestranska polovična fotografija, na naslednji pa perorisba koč v etapi. Opis poti – uvaja ga kratek uvod, ki opozarja na slikovito okolico in njene značilnosti – je jedrnat, podroben in kljub kratkosti dovolj natančen.

Občasno se pojavita polna celostranska in dvostranska fotografija. Moram reči, da mi je bil vodnik všeč takoj, ko sem ga odprl. Podatki so premišljeno razporejeni, uporabnik hitro najde, kar ga zanima. Avtorji in prevajalec so dobro opravili svoje delo, zdaj je na vrsti plasiranje na tržišče.

Mire Steinbuch

Krpelj, št. 25. Glasilo Planinskega društva Tolmin. Tolmin, 2019. 48 str.

Koronavirus, ki se je na krilih globalizacije razpasel po vsem svetu, je preprečil, da bi dobil v roke tiskani izvod *Krpelja*, zato se moram zadovoljiti s PDF-jem, ki je priletel po e-pošti. Tako sem prikrajšan za užitek prebiranja tiskane edicije.

V uvodu glavni urednik piše o tekmi s časom pred izidom vsake številke, naslednji sestavek je namenjen 20-letnici izhajanja glasila. Tokratna številka poleg ostalim dogodkom posveča veliko pozornosti desetletnici Fotografske skupine. Fotografiji so svoj jubilej proslavili s pregledno razstavo, osmo po vrsti.

Od 21. številke *Krpelja* dalje društvo vztraja pri nakladi 700 izvodov, večinom na 48 straneh. S prehodom na format A4 in barvne strani, ki jih je običajno 16, se je povečala tudi želja

po kakovostnejših fotografijah, še posebej ker nekatere pogosto zasedejo pol strani. Tako pridejo bolj do izraza najuspešnejši, na domačih in mednarodnih natečajih nagrajeni posnetki društvenih fotografov. Leta 2008 si ni nihče predstavljal, da bo tečaj o osnovah fotografije – vodil ga je Rafael Podobnik, mednarodni mojster fotografije Fotografske zveze Slovenije (FZS) in diamantni odličnik prve stopnje Mednarodne zveze (EFIAP/d1) – na Tolminskem spodbudil tak razvoj te umetnosti. Pod Podobnikovim mentorstvom so se nekateri člani razvili v vrhunske fotografe. Na občnem zboru leta 2013 je Fotografska skupina postala samostojen odsek PD Tolmin, ki je bila leta 2014 sprejeta v FZS (Fotografska zveza Slovenije). Njeni člani prirejajo društvene razstave in sodelujejo na državnih in mednarodnih natečajih po vsem svetu. Doslej so prejeli 38 medalj, od tega 8 zlatih, in veliko pohval. Moj prijatelj fotograf na svojevrsten način pohvali dobro fotografijo: "Za tole sliko sem ti pa *fouš*." V 25. številki *Krpelja* je kar nekaj fotografij, ob katerih bi gotovo občudujoče izgovoril svojo značilno, ne ravno pogosto slišano pohvalo. Do zdaj so priredili 25 preglednih in tematskih razstav. Na njih je razstavljalo od 5 do 16 avtorjev s skupno 400 fotografijami. Od leta 2014 nekateri člani razstavljajo tudi samostojno.

Po predstavitvi fotografske dejavnosti sledijo različni članki: opis hoje po trasi *feldbana* (ozkotirna vojaška železnica), o aktivnostih mladih planincev 6. in 7. razredov, opremljen z barvnimi fotografijami; o jamarski dejavnosti in Putickovi nagradi za največje jamarsko odkritje v letu 2018, ki jo je prejela jamarska sekcija PD Tolmin za nova odkritja v Sistemu Migovec. Tudi ta zapis spremlja fotografije in skice. Sledi poročilo o delu markacistov in o naravoslovni učni poti na planini Razor, ki je namenjena vsem starostnim skupinam pohodnikov in planincev. Zanimiva je tudi seminarska naloga o usposabljanju za varuha narave. Naslednji prispevek razglablja o tem, ali so na planini Razor pasli in siri-li že pred tisočletjem. Preberemo lahko tudi poročilo, da je dolgoletni

načelnik Postaje GRS Tolmin Žarko Trušnovc predal štafetno palico nasledniku Metodu Fonu. Preden se podamo na zanimiv pohod po poti kulturne dediščine občine Žirovnica, se za *intermezzo* lahko posvetimo nekaj pesmim. Sledi zapis, posvečen preminulemu Vidu Drakskoblerju, tistemu nasmejanemu fantu, ki ga modne alpinistične smeri niso zanimale. Pozabili niso niti na jubilatki, 80-letno Leonardo Jeram in 90-letno Zdenko Kavčič, niti na osemdesetletnika in prejemnika svečane listine PZS, markacista Jožeta Mežnarja. Sledi zapis v spomin na dva člana, ki sta zaključila svojo življenjsko pot. Še prispevek o letos združenem kmečkem prazniku in prazniku frike, s poročilom o aktivnostih mladih planincev pa je tekstovni del končan. Publikacijo zaključuje stran fotografij različnih dogodkov in prireditvev v življenju društva.

Tokratni *Krpelj* lahko pohvalim predvsem zaradi vrhunskih črno-belih in barvnih fotografij, zaradi katerih publikacija izstopa iz množice tovrstnih glasil.

Mire Steinbuch

Gertrude Reinisch, Christine Eberl: Grenzgänge. Schall-Verlag, Alland. 2017. 336 str., cena 35 EUR.

Odlični avstrijski alpinisti, himalajski ter publicistki Gertrude Reinisch in Christine Eberl sta zasnovali zelo zanimiv pohodniški projekt – pohod vzdolž celotne avstrijske meje, ki je dolga 2706 kilometrov. Z bližnjimi okoliškimi območji sta pot podaljšali na 3800 kilometrov, za kar sta porabili 143 dni. Poleg klasičnega pešačenja sta uporabili tudi okolju prijazne načine premikanja, kot so turno kolesarjenje, konjska ježa, električni avtomobil, čoln in balon. Avstrija po kopnem meji na osem držav, dolžine mej pa so naslednje: z Nemčijo 784

km, s Češko 362 km, Slovaško 91 km, z Madžarsko 366, s Slovenijo 330 km, z Italijo 430 km, z Liechtensteinom 35 km in s Švico 164 km. Celotno pot, dogajanja ob njej in srečanja z naravnimi ter kulturnimi znamenitostmi sta popisali v vsebinsko bogati monografiji *Grenzgänge*, v kateri je več kot dvesto barvnih fotografij. Pokrovitelj knjige je avstrijski alpski klub ÖAK Dunaj.

V knjigi, ki je obenem tudi dnevnik pohodniškega popotovanja, sta avtorici med ostalim zapisali: "Planinarjenje ni vprašanje starosti in ni za ljudi, ki se že v zgodnji starosti počutijo udobne doma. Planinarjenje obdrži človeka mladega in gibčnega ter dviga razpoloženje. Gibanje je tudi zabavno, ne le zaradi boljšega počutja, ampak tudi zaradi zdravja." Na več kot 3000 kilometrov dolgem pohodu ju navdušujejo številni dogodki, spoznavata veliko ljudstev in njihove dialekte, odkrivata planinsko-gorske igre, navade in običaje. Vse se odvija z osrednjim ciljem – spoštovati naravo in človeka. Gertrude in Christine sta se med prestopanjem avstrijske meje po gorskih verigah in stoterih vrhovih neprestano srečevali z različnimi doživetji. Tudi brezpotij nista spregledali, ampak sta jih iznajdljivo premagovali. Obhod avstrijske meje je bila vsekakor velika avantura z negotovim izidom.

Uvod v monografijo je napisal svetovno znani avstrijski alpinist in profesor Peter Haberl. V zgodovino svetovnega alpinizma se je vpisal leta 1975, ko je kot prvi človek brez dodatnega kisika dosegel vrh osemtisočaka Hidden Peak, tri leta kasneje pa sta z Reinholdom Messnerjem stopila na vrh Everesta, prav tako brez umetnega kisika. Odmevna sta bila tudi njegova rekorda v severni steni Eigerja, ki jo je preplezal v devetih urah, in severni steni Matterhorna, s katero je opravil v štirih urah.

Haberl piše: "Po mnogih letih hoje po gorah ima planinstvo zame še vedno enake vrednote. V gori čutim moč in toplino. Da imam še vedno cilje, me pomlajuje. Vendar izbiram take, ki so primerni moji zmogljivosti. Sem navdušen pohodnik, hoja je tudi meditacija in osnova za vse. Vzdržljivostna hoja je balzam za telo in dušo; če je

predolga, lahko meji tudi na izčrpanost. V gorah nabereš energijo za življenje v dolini. Gore izžarevajo neverjeten mir. Vseeno, ali je bilo vreme lepo ali je deževalo, bil sem obseden z dosego cilja, čeprav sem se pri tem izpostavil nevarnosti. Uspehi so nam dali samozavest, ampak nikoli predrnosti. Vedno smo vedeli, kdaj moramo odnehati; zelo smo spoštovali naravo. Tudi če imam skrbi, takoj ko sem v gorah, odpade z mene vse breme, glava se zbistri; ko se vrnem v dolino, sem drug človek."

Ideja za projekt hoje ob avstrijski državni meji se je rodila v moštvu prve ženske avstrijske himalajske odprave. Tudi ta pot se je pričela s trdnim, preračunljivim "prvim korakom" in enako trdnim in varnim zadnjim korakom ob koncu poti. Na celotni poti sta si privoščili 18 dni počitka. Sto sedem dni sta hodili peš, 36 dni sta kolesarili. Nabrati sta 154.000 višinskih metrov. Na poti ju je vseskozi vodil, spodbujal in prepričeval motiv gibanja v soncu, čistem ozračju in prostosti.

Po 29 dneh sta prispeli na območje Karavank, v našo neposredno sosesčino. Iz Pliberka sta prišli v planinski dom pod Peco in čez vrh v slovensko-avstrijsko gorsko okolje, kjer sta zvedeli za pripoved o kralju Matjažu in si ogledali votlino kralja Matjaža. Ostali popotniki (bilo jih je 30) so namenili dan gorskemu dvojezičnemu okolišu nad Železno Kaplo, Belo in Lepeno.

Popotniki sta obiskali tudi partizanski muzej v Lepeni, kjer so v nekdanji Peršmanovi domačiji nemške SS enote maja 1945 po pričevanju očitvidcev med begom pomorile štiri odrasle in sedem otrok, vso enajstčlansko družino. Kot sta zapisali, se v tem muzeju osvetljuje pozabljeni del avstrijske zgodovine, zato si je muzej treba ogledati; v monografiji pišeta tudi o tem. Partizanski muzej se nahaja tik nad gostilno Rifl, v obnovljeni kmetiji Peršman, ki je bila med drugo svetovno vojno partizanska točka. Avstrijsko sodišče je ta primer obravnavalo in ga označilo za vojni zločin.

Avtoricam je bilo zanimivo in aktualno tudi vprašanje dvojezičnosti. O njem navajata del intervjuja z Majo

Haderlap, njeno stališče do dvojezičnosti na Koroškem, v katerem pravi: "Vzdušje je bilo strupeno še v 20. stoletju. Ljudi so prepričevali, da je dvojezičnost kršitev zakona, da je edino pravilno govoriti en jezik, t.j. nemški. Šele z vstopom Avstrije v EU je dvojezičnost postala nekaj običajnega in slovenščine niso več preganjali. Otroci sedaj odraščajo v dvojezičnosti, tudi krajevni napisi so dvojezični. Drug od drugega se lahko veliko naučimo, veliko stvari pa je v našem spominu."

V obmejnem območju med Železno Kaplo in Jezerskim je nastal opis medvedjih prehodov iz ene države v drugo, tudi volkov, ki jih opazajo od Slovenije do Arlberga. Ko se pohodniki povzpnejo na Savinjsko in Jezersko sedlo, jih nad Ledinami preseneti glasba Franka Sinatre iz Kranjske kočice. Pod severnimi ostenci Grintovcev se je ekipa popotnikov ustavila pri kažipotu, ki usmerja, kako do domačije sedaj že pokojnega Dava Karničarja, nekdanjega ekstremnega smučarja, gorskega reševalca in lovca, s katerim so se po naključju celo srečali.

Za pot v osrčje Karavank so si kot skupina izbrali pot z Jezerskega v Komatevno, kjer so obiskali partizansko bolnišnico Krtino, in nadaljevali mimo ruševin Pečovnika proti Dolgim njivam, kjer je bilo, kot so vpisali, pomembno partizansko stičišče (Gorenjska-Koroška). Pot po obmejnih območjih so nadaljevali do planine Korošice in se spustili do Podljubelja. Tam so se zadržali pri spominskem obeležju, ki opominja na dachausko podružnico, koncentracijsko taborišče Ljubelj, kjer so taboriščniki morali vse do konca druge svetovne vojne v težkih pogojih graditi predor skozi Karavanke. Slovensko območje so zapustili na vrhu Kepe.

Knjiga je izjemen potopis in opis območij v slikovitem alpskem okolju, ki opisuje tudi pestro naravno in kulturno dediščino ter še vedno aktualne zanimivosti. Pohodnikom bo služila kot priročnik. Monografija zblizu je različnosti, ki ustvarjajo nova prijateljstva. Hkrati je tudi ogledalo nove združene Evrope, Evrope brez meja.

Franci Ekar

Dejavnosti Planinske zveze Slovenije

Delo strokovne službe je še vedno vse do nadaljnjega omejeno. V normalne tirnice poslovanja se bo PZS vrnila takoj, ko bodo razmere to omogočale. Spremljajte objave in obvestila PZS na njeni spletni strani www.pzs.si.

PZS je objavila priporočila Olimpijskega komiteja Slovenije (OKS - ZŠZ) v povezavi s plačilom najemnin za uporabo športnih objektov v času epidemije novega koronavirusa.

V začetku aprila je predsednik PZS sklical prvo dopisno sejo Upravnega odbora PZS, med tematiko je bila tudi gradnja novih planinskih koč na Korošici in Okrešlju.

Tudi v letošnjem letu PZS načrtuje izvedbo skupne akcije Slovenija planinari, ki bo združevala planinske pohode, športnoplezalne aktivnosti in turnokolesarske ture pod okriljem enotne pobude za spodbujanje in omogočanje rekreacije udeležencev po celotni Sloveniji. Razpis za izvedbo dogodkov bo objavljen ob normalizaciji razmer po epidemiji koronavirusa SARS-CoV-2.

Odbor planinstvo za invalide / osebe s posebnimi potrebami (Pin/OPP) je na spletni strani PZS predstavljala člane odbora, kdo so, kaj jim to delo pomeni.

Delovna skupina, ustanovljena v sodelovanju s PZS, Pin/OPP, z Zvezo paraplegikov Slovenije in Zvezo društev za cerebralno paralizo so. p. Sonček organizira akcijo GOGO 2020 - Gibalno ovirani gore osvaja. Akcija nagovarja k telesni dejavnosti vse gibalno ovirane, da zapustijo udobje kavča; potekala bo v treh terminih na štirih slovenskih kočah, in sicer 5. septembra v Tamarju in na Boču, 6. septembra na Čavnu in na Gradišču v Lavričevi koči, kjer se bo akcija ponovila še 10. septembra.

Mladinska komisija je zaradi koronavirusa, ki je med drugim onemogočil izvedbo področnih tekmovanj in priprav, odpovedala letošnje

slovensko planinsko orientacijsko tekmovanje, naslednje leto pa bo organizacijo prevzela Savinjska liga. Seminar mladinski voditelj 2020 bo potekal od 26. julija do 2. avgusta v Planinskem učnem središču Bavšica, mladi nad 16 let vabljeni k prijavam.

Gospodarska komisija (GK) je za letošnje leto objavila razpis za dodelitev preventivnih protipožarnih ampul za planinske kočice, ki je nastal kot plod sodelovanja med PZS in Zavarovalnico Triglav v okviru akcije Očistimo naše gore na področjih preventive, varnosti, okolja ter urejanja poti v gorskem svetu. S tem želijo prispevati k požarni varnosti oziroma preprečevanju požarov v planinskih kočah.

GK je pozvala društva - lastnike planinskih koč, naj oddajo vloge za pridobitev certifikatov Družinam prijazna planinska kočica in Okolju prijazna planinska kočica.

Komisija za planinske poti. PD Ajdovščina je obvestila, da je zaradi aktivnega skalnega podora zaprt odsek Srednječavenske poti med odcepom za Stomaž ter odcepom za Malo goro.

PD Domžale pa je obvestilo o zapori odseka Krivčevo-Podkrajnik na planinski poti na Veliko planino, in sicer zaradi gozdarskih gradbenih del v aprilu.

Komisija za varstvo gorske narave je vse obiskovalce narave opozorila, naj smeti odnesemo s seboj v dolino oziroma domov, ter nas spodbudila, da je lahko vsak od nas najboljši zgled.

Združenje planinskih organizacij alpskega loka (CAA) je izdalo posebno

Spoštujmo in varujmo gorsko cvetje. (avrikelj ali lepi jeglič)

Foto: Zdenka Mihelič

zhibanko z naslovom Planinarjenje in pohodništvo na območjih, kjer živijo medvedi. Prevzamete jo lahko na spletni strani PZS.

Vodniška komisija. Do nadaljnjega so vse aktivnosti PZS, tudi vsa usposabljanja, odpovedane.

Komisija za alpinizem (KA). Vodja odprave Patagonija 2020 Luka Krajnc in član Luka Lindič (oba AO PD Celje - Matica) sta poročala o poteku, še posebej pa o prvenstveni smeri Mir, Aguja St. Exupery: A3, 7a+, 70°, 700 metrov (500 metrov nove smeri); med 21. in 23. februarjem sta jo preplezala v 38 urah efektivnega plezanja.

Komisija za športno plezanje in KA sta povabili k ogledu filmov in videov o gorski naravi, planinstvu, alpinizmu in plezanju na *Youtube* kanalu Plezarna, prav tako k ogledu Zgodb iz izolacije in ostalih vsebin iz Male šole planinstva.

Komisija za gorske športe (KGŠ). Slovenski pokal v turnem smučanju je bil zaradi pomanjkanja snega in nato zaradi epidemije koronavirusa končan ob le tretjinski realizaciji. V kategoriji članov je bilo uvrščenih osemnajst tekmovalcev, najuspešnejši je bil Luka Kovačič (DRTS), med starejšimi člani (45+) je bil najboljši Tomaž Soklič (Šenturški oktet), med mladinci je zmagal Maj Pritrznik (TSK LiMa), v enotni ženski kategoriji pa je prvo mesto zasedla Karmen Klančnik Pobežin (TSK LiMa).

Komisija za turno kolesarstvo (KTK) se je odločila, da kolesarjem, ki so pripravljene označevati kolesarske poti, omogoči udeležbo na usposabljanju za markacista PZS kategorije A. Za člane turnokolesarskih odsekov PD je udeležba na tečaju brezplačna.

Planinska založba PZS se je ob svetovnem dnevu knjige pridružila vseh slovenskemu spletnemu knjižnemu Sejmu s kavča, ki je potekal med 23. in 26. aprilom, ter svoje izdelke ponudila ceneje. Izšla je nova knjiga, zbirka planinskih humoresk *Smeh z gora* izpod peresa prekaljenega avtorja Dušana Škodiča, zabavne zgodbe dopolnjujejo ilustracije Milana Plužareva.

Zdenka Mihelič

**POČITNIŠKA
PLEZALNA
ŠOLA**

AKTIVNE IN ZABAVNE POČITNICE | ZA ZAČETNIKE IN IZKUŠENE MLADE PLEZALCE
10 TERMINOV PREKO CELEGA POLETJA | WWW.PLEZALNICENTER.SI

PLEZALNI
CENTER
LJUBLJANA

**U prihodnjih številkah Planinskega
vestnika boste lahko prebrali ...**

TEMA MESECA
Gorsko vodništvo

INTERJU
Zala Žagar, Tomaž Jakofčič,
Tomaž Rotar, Drago Bozja, Evelynna Giusto

Z NAMI NA POT
Alpski tritisočaki, Narodni parki
ameriškega jugozahoda

gorenjska televizija
www.gtv.si

88,3 MHz, 96,9 MHz, 97,2 MHz,
99,5 MHz, 103,7 MHz,
105,1 MHz in 106,2 MHz.

Primorski val

*Od Trente do Trojan, najbolj poslušana
regionalna radijska mreža na Primorskem.*

POLETNA DOŽIVETJA NARAVE

vsak petek ob 17.05 h

na Radiu Ognjišče

RADIO ŠT. 1
OD KOLPE DO BARJA

radijska oddaja

ČEZ HRIBE IN DOLINE

vsak 3. četrtek v mesecu, ob 17. uri

SE SLIŠIMO!

**RADIO
UNIVOX**

99.5 MHz
106.8 MHz
107.5 MHz

Rožna ulica 39
1330 Kočevje

T: 01/893 99 10
F: 01/893 99 24
E: info@univox.si

**RADIO
KRANJ 97.3**

www.radio-kranj.si

GORENJSKI megasrček

gore – ljudje.net

PLANINSKA
ZVEZA
SLOVENIJE
*ALPINE
ASSOCIATION
OF SLOVENIA*

Foto: Aleksander Čufar
VOTAN LEO BURNETT

DOBRODOŠLI V DOBRI DRUŽBI!

KAKO LEPO JE TAM GOR V DRUŽBI VESELIH, PRIJAZNIH LJUDI, KI RADI V DOLINI PUSTIMO SKRBI.

Vzpetina, kucelj, grič, hrib, planina, gora ... vseeno, kje se sprehajate in kaj vse še imate v načrtu: imejte ob tem tudi dober občutek in varnejši korak! Včlanite se v eno od več kot 290 društev, povezanih v najbolj množično zvezo društev v Sloveniji, humanitarno organizacijo, ki deluje v javnem interesu in ki že več kot stoletje družijo nas, ki radi hodimo tja gor. Slovenci smo planinski narod: kot člani planinskih društev imejte tudi vi popust pri prenočevanju v planinskih kočah doma in na tujem s 24 urno asistenco, nezgodno ter druga zavarovanja doma in na tujem, možnost izobraževanja, usposabljanja in druženja ter kopico drugih ugodnosti in popustov.

Samota ali družba prijaznih ljudi – vseeno, kaj iščete v planinah. V neprijaznih časih, ko se vse bolj odtujujemo drug od drugega, člani Planinske zveze Slovenije v neokrnjenem gorskem okolju na svežem zraku zagotovo dobimo tisto, po kar smo prišli. In če bi se kaj zgodilo, je občutek boljši, ko veš, da s PZS v gorah nikoli nisi sam. Zato dobrodošli med članicami in člani PZS, med vrstniki in somišljeniki, ki gremo radi v naravo in radi naredimo kaj – zanjo in predvsem zase!

www.pzs.si

